

DOM IN SVET

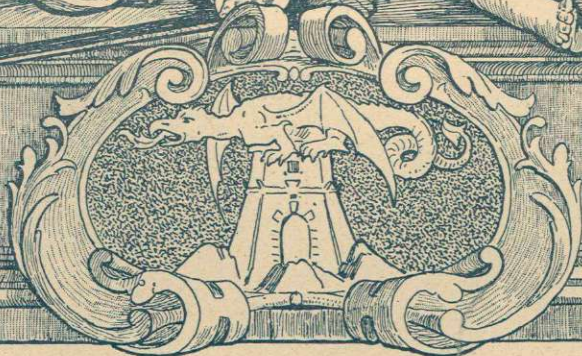
List
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 10.

Ant. Kozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Dalje)	577
Cvetko Slavin: Moja zvezdica	586
Fr. S. Finžgar: Moja duša vasuje ... (Dalje)	587
Ivo Danič: Na mojem nebu lune ni	591
Janko Lokar: Frančišek Svetličič. Književna črtica	592
Fr. Svetličič: Ukleti grajščak	600
K. Sojanov: Izza kulis življenja. Črtice. (Dalje)	603
Dr. Jož. Debevec: Virginija — Atala — Bogomila. Slovstveno-zgodovinska študija. (Dalje in konec)	606
Roman Romanov: Temna noč je danes zunaj	610
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem. (Dalje)	611
Cvetko Slavin: Vel list	616
Fr. S. Šegula: O reklami z ozirom na narodno gospodarstvo	617
Sorin: Zahaja večer	621
I. E. Rubin: Slovo. Spomin	622
Književnost	626
Glasba	629
To in ono	630
Šah	640

SLIKE.

Maria in Stellis. Al. Gangl. — Kozaški bivouak. A. Orlovski. — Slike k pesmi „Ukleti grajščak“. — Domači obrti na Kranjskem: Sitarstvo. „Suha roba“. Tri slike. — Rejtan v varšavskem zboru (1773). Jan. Matejko. — Župna cerkev v Kočevju.

P. n. gg. sotrudnikom: Urednik dr. M. Opeka se je preselil iz Alojzijevišča v Komenskega ulice št. 12. Prosimo, da se p. n. gg. sotrudniki v naslovih svojih pošiljatev ozirajo na to izpremembo.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2·5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XIV.

Z glavo je odkimaval bodriški nadknez Gotšalk modrim nasvetom nadškofa Adalberta, ko je zapuščal njegov dvorec. Domov grede je bil pa vendar zelo zamišljen. Kaj ko bi imel nadškof vendarle prav ... No, ko je prišel v Ljubek, ga je zamišljenost kmalu minila. Le prekmalu je pozabil Adalbertovih opominov in nasvetov. In pozabil jih je opravičeno lahko. Hej, saj je videl deželo svojo tako tiho, mirno in pokojno, kar se v nji ni več svobodno gibal svečenik Slavomir, da je moralo čuvstvo zadovoljnosti in veselja prevladati vse druge resne, oziroma žalostne pomisleke in občutke.

Za soparnim poletjem je prišla tiha jesen in za tiho jesenjo še tišja zima. Debeli snegovi so pobelili in mrzli ledovi so vkovali staro mater zemljo, in zavlada je vsepovsod v prirodi slovesna, grobna tišina.

In taka tišina je vladala tudi v Bodričih, odkar je izginil s površja svečenik Slavomir.

Gotšalk je poslal v Roztok, poslal v Gabrovo, v Varnovo, v Mahovo in v Ribnico posebne slè — ogleduhe, ki naj bi opazovali znane rujanske božjepotnike-zarotnike in mu potem sporočili, kakšne volje so, odkar pogrešajo Slavomira, in kaj počenjajo, oziroma nameravajo početi. Izbrani prebri-sanci, sli, so dobro rešili svojo nalogo in so mogli le ugodne stvari poročati nadknezu. Znali so se vtihotapiti v domove samih velmož-božjepotnikov; tam so vse njihove korake natančno opazovali in potem vladarju z mirno vestjo poročali, da so osumnjeni velmožje postali — kar se samim so-meščanom in sosedom zdi čudno — v zadnjem času nenavadno resni, pobiti, kakor bi jih bila zadela kakšna izredno velika nesreča, obenem pa tudi plašni, kakor bi se bali, da ne bi prišlo kaj na dan, kar skrivajo v globini svojega srca in nočejo, da bi se obelodanilo. In nobeden da se ni-

kamor ne gane. Sporočili so knezu tudi to, da o Slavomiru vsi molče — pač iz previdnosti — in da nihče ne ve, kje da je: ali je sploh še živ ali mrtev.

Gotšalk je bil teh poročil kajpada lahko vesel, saj je iz njih posnel, da je zadel pravo, ko je dal ujeti in zapreti svečenika: božjepotniki-zarotniki imajo sedaj strah in si ne upajo sami ničesar započeti; vsi so tihi, mrtvi, prav kakor je mrtva zimska priroda. Veselje njegovo je motila in kalila samo vest, ki jo je slišal kmalu po Božiču: da se je saksonski vojvodič Magnus prehladil na lovu in opasno obolel. No, ko je prizelenela pomlad, noseč s seboj bujno cvetje in svetlo zelenje in obetajoč krasen sad, in je nadknez čul, da se je vojvodiču obrnilo na bolje, in so mu od poslancev-ogleduhov dohajala iz pokrajinskih mest vesela poročila, da je vsa dežela pokojna, je bil vesel in je pel kot ptička-kukavička. In ko je prižarelo poletje, in je dobil kar najugodnejša obvestila od svojih odposlancev: da je v deželi vse mirno, in da je saksonski vojvodič že popolnoma okreval, so ga obšla čuvstva, kakršna navdajajo kmetovalca, ko se ozre na žitno polje, nad katerim so se pred kratkim zbirali točenosni oblaki pa so se k sreči vendar razšli in pustili nebeškemu solncu, da ga je s svojimi blagotvornimi žarki zopet obsulo, porajajoč in budeč na njem novo življenje.

V svojem veselju se je pa Gotšalk nekoga dne sočutno spomnil zaprtega svečenika Slavomira. Zasmilil se mu je stavec, ki je bival že toliko časa v neprosvoljni kletki, odločen od sleherne družbe. Zasmilil se mu je, pa je začel premišljevali, na kakšen način bi mogel olajšati njegovo zatrdno težko stanje. In prišla mu je misel v glavo: Kaj ko bi se svečenik dal odvrniti od zmotne svoje vere in bi se pokrstil... To bi bilo najboljšo za njega in za kneza, saj se ga potem ne bi bilo treba več bati in bi mu Gotšalk takoj lahko dal prostost. Njegovo izpreobrnjenje bi bilo pa zraven velepomembno, ker silno vzpodbudno, za vse Bodriče. Krasna misel, poizkusimo jo vdejeviti!

In Gotšalk je poklical duhovnika Eppa in ga naprosil, naj bi šel z njim v ječo obiskat poganskega svečenika: morda bi ga bilo mogoče pridobiti za krščanstvo. Eppo je bil kajpada takoj voljan, pa sta šla drugi dan previdno in skrivoma v severni stolp.

„Mir s teboj, Slavomir!“ je z malce tresočim glasom pozdravil ujetnika Gotšalk, ko je stopil z duhovnikom v ječo in zaprl vrata za seboj.

„Mir s teboj!“ je ponovil knezov pozdrav Eppo glasno, odločno.

Slavomir je sedel od vrat obrnjen pri majhni mizici v kotu, z rokama si podpirajoč sivo, zmršeno glavo. Ko je po tolikem času zopet zaslišal človeški glas, ki ga prijazno pozdravlja, se mu je razjasnilo mračno lice in se je vesel ozrl k vratom. A ko je v prišlecih spoznal Gotšalka in Eppa, se mu je takoj zopet stemnilo lice; obrvi so se mu naježile in izpregovoril je osorno, ne da bi vstal:

„Kdo mi vošči mir?“

„Jaz, Gotšalk, nadknez bodriški, in moj spremljevalec-prijatelj, duhovnik Eppo“, je krotko odgovoril nadknez.

„Vidva mi voščita mir?“

„Da!“

„Kakšen mir?“

„Mir v Gospodu.“

„Hinavca! Čemu lažeta? Vidva mi pač morda želita miru, a smrtnega, grobnega!“

„Zatrdno ti želiva kot kristjana tega miru — po smrti, v grobu; a želiva ti miru tudi tukaj, že v tem življenju.“

„Tako? Ti nadknez Gotšalk, želiš meni miru v tem življenju? Kje pa sem jaz sedaj, kaj?“

„V ječi.“

„V čigavi? ... Ti molčiš, molčiš z molkom globokim, kot človek, ki ima slabo vest! Le molči, saj sem tako že davno razsodil, da drugje ne morem biti zaprt, kakor v Ljubeku, v dvorcu tvojem. Pa vprašam te: zakaj si me vteknil v to ječo? Kaj sem zakrivil? Kaj sem ti naredil hudega? Odgovori, ti plemeniti nadknez bodriški!“

„Nočem ti prikrivati —: res, jaz sem te dal ujeti in sèm vtekniti. To pa zato, ker si zavajal, ker si hujskal moj narod.“

Pri teh Gotšalkovih besedah je Slavomir jezno planil kvišku in dejal:

„Kaj si rekel? Povej, kako sem zavajal narod, zoper koga sem ga hujskal?“

„Če si ga navduševal za stare bogove, če si priredil celó božjo pot na Rujano k Svetovitovemu svetišču —: ali nisi s tem zavajal ljudstvo od edinoprave vere k malikovalstvu? ali nisi s tem hujskal narod proti meni, oziroma krščanski moji vladi? Zato sem te dal zapreti, veš, da sem ti odvzel priliko, še dalje begati ljudstvo. Sedaj sem pa prišel k tebi, ker se mi smiliš kot zaslepljenec, kot starček. Prišel sem ti naznanit, da ti dam prostost, ako se odpoveš zmotni stari veri in vzprejmeš krst. In da te za krst pripravi, sem ti dovedel duhovnika Eppa.“

„Da bi mene za krst pripravil, si privedel tega nemškega duhovnika sèm! Hahaha! Kaj ne: za krst naj me pripravi, krsti naj me, potlej me boš dal ti pa umoriti, da me pošlješ v vaša nebesa — nedolžnega, opranega, očiščenega . . . In vse to si bodeš štel v velikansko zaslugo, češ da si zopet eno dušo iztrgal krempljem hudičevim . . . Hahaha! Človek se mora smejati duhovitim tvojim nakanam . . . Pa bodimo resni: Ti, Gotšalk, po nemilosti božji nevredni knez bodriški, ako nisi prišel sèm iz drugega namena, hodi, odkoder si prišel; tam so vrata!“

Gotšalk je mirno prenesel to zmerjanje. Duhovnik Eppo pa je vzkipeł od jeze in dejal:

„To je pa vendar vseh skrajnosti skrajnost, da na tak nečuven način žali in sramoti kneza človek, ki je že davno zaslužil vrvico za vrat!“

„Kaj praviš, besji ti čuk?“ se je zadrł v duhovnika Slavomir. „Kdo je prej zaslužil vrvico okoli vratu kakor ti in tvoji tovariši? Le čakaj, saj ti tudi ne odide; dobiš jo kmalu, nemško popče! Poberi se mi izpred oči!“

„Slavomir!“ je posegel vmes Gotšalk, „nikar se ne togoti brez potrebe! Prišla sva k tebi z dobrim namenom, da bi ti odprla oči, da bi te naredila za večnost pa tudi za ta svet srečnega.“

„Saj si me že lepo naredil srečnega, ko si mi vzel zlato prostost, ko si me tako rekoč oslepil, ko si mi zabranil, da moje oči ne morejo več gledati solnca nebeškega in sinjega neba, da ne morejo več gledati krasote slovenske zemlje, one zemlje, ki sem jo ljubil z vsem žarom ognjevitte duše svoje!“ . . .

„Vse to boš zopet lahko gledal in zlato prostost bodeš zopet lahko užival, ako se odpoveš zmoti, ako vzprejmeš vero krščansko. Pri knežji svoji časti ti obljubim, da boš takoj prost, ako se daš krstiti — seve, iz pravega namena.“

„Jaz da bi se dal krstiti, da bi vzprejel pogubno krščansko vero, ki bi jo najrajši zatrl kot se zatre mrčes?“

„O zmota nad vse zmote velikanska! Kdo ti je še rekel tako laž, da škoduje komu krščanska vera! Narobe: hasnila je še vsakemu neizmerno. Dobička je še vsakemu prinesla na duši in telesu v izobilju. Prinesla ga je tudi nam, Slovenom.“

„In kakšen bi bil ta dobiček?“

„Kakšen? Neizrečeno velik“, je poln svetega navdušenja povzel besedo nadknez. „Le poslušaj! Le eden je edinopravi Bog, nebes in zemlje vsemogočni Stvarnik. Ta Bog je Bog krščanske vere naše, ki z enim prstom vlada širni svet. Poprej so vsi ljudje tavalı v temi, bili so sužnji satanu, hudiču; divjali so drug proti drugemu s krvavimi poboji in umori. Pa usmilil se je Bog ljudi nesrečnih in jim je poslal svojega Sina v njih odrešenje, v njih zveličanje.“

Bila je strašna noč na širni zemlji . . . Drdral je gromki grom, besnel vihar; divjal je lom, slepil je bliskov žar. Strašno je ploha lila, toča bila . . . Oblaki črni so nebo prepregli in iz oblakov so se bliski palili in švigali vse križem nad zemljami. Bila je grozna noč . . . In v taki noči so se ljudje med sabo vojskovali — — —

Nakrat se je na nebu zasvetilo: Odrešenik je stopil na svet z neba in zapovedal: Mir ljudem na zemlji! Odrešenik ta, Kristus, je učil, da so ljudje vsi bratje in sestre med seboj. Naj bodo že krvi katerekoli, naj bodo kateregakoli naroda — ljubiti se morajo bratovski. Krščanska vera je — vera ljubezni.“

„Krščanska vera je — vera ljubezni! To praviš ti! To praviš meni v obraz! In to pravijo tudi Nemci?“

„Tudi. Takisto pravi vsak kristjan.“

„Ha, lepa je zares krščanska vera, če res veleva bratovsko ljubezen! Kako pa vi, vi verni kristjani, kako izpričujete to lepo vero? Je li to ljubezen, vprašam, ako v nas kamenje in blato mečete in ves pekel nad nas rotite; če nam ne privoščite proste sape, odtegujete vse pravice naše, če nas hočete zaslužniti tujcem na naši lastni zemlji! Je li to ljubezen, vprašam, če nas krščeni Danci in Nemci napadajo z ogromnimi vojskami in nas moré in pobijajo kot lovski psi morijo krotke srne, če jih zatmejo pri studeni vodi! Ha, lepi ste mi, bratje kristjani! Lepo izpričujete ljubezni vero. Pa bi se bratiti jaz hotel z vami? Nikoli pa nikoli! — In da bi bil le eden edinopravi bog, in ta vse-mogočen? To mi nikakor noče iti v glavo. Saj pamet ti veli, da več ko rok, več je moči, več glav, več pameti! In manj ko rok, manj je moči, in manj ko glav, manj pameti. Vaš bog ima le eno glavo, dve roke, pa bo vse-mogočen! To je strašna blodnja. Vaš nauk je nezmisel gorostasna. Mi trezno mislimo: imamo več bogov, ti pač so skupaj vse-mogočni.“

„Bogovi vaši so le izmišljija, izrod so zaslepljene domišljije. Bogovi vaši niso nič!“...

„Kako?! Bogovi naši niso nič! Izusti še enkrat to strašno kletev in jezik naj ti posuši Perun!“

Če gromki grom grmi na daljnem nebu in strele ognjevite treskajo in bliski švigajo nad širno zemljo — tedaj ni nič vse to, tedaj ne vidiš v oblakih vladajočega Peruna?

Če pogled svoj obrneš naokrog in vidiš nad seboj sijaj neba in divni kras sveta

okrog sebe, pod sabo zelenje in cvet zemlje — ni nič vse to? Ne vidiš Triglava, mogočnega boga, ki s trojnatim obrazom vlada carstvom trem: nebu in zemlji in podzemlju.

Če se ozreš na višnjevo nebo in vidiš gori solnce zlatolično, kako žari svetlobo in gorkoto in jo siplje na zemljo v zlatih žarkih, in jo poživlja in jo pokrepčava in jej zori klasovje in sadovje — ni nič vse to? Ne vidiš Daždboga, ki rast bohotno daje vsemu svetu?

Če vidiš plan in dol v zelenju svetlem, in vidiš vrt in polje v cvetju jasnem, in dihaš váse sapice razkošne, in slišiš miloglasno petje ptičic, in slišiš glasno ukanje ljudi — ni nič vse to? Ne vidiš mlade Vesne, ki je kruto Morano premagala in z mladoletjem v svet pricarovala?

Če veter vije, bučna burja brije, nebo sneži in zemlja bolno vzdihava, ko divje zver zavija in se skriva, in človek trepetu strahu pod streho — ni nič vse to? Ne vidiš Jage Burje, ki se podi z vetrovi in s snegovi?

Če zima škriplje z ostrimi zobmi in ti sope v kosti s strupeno sapo in z mrazom reže kakor ostra britev, ko je vse življenje okovano v led, in vsa priroda spava smrtno spanje — ni nič vse to? Ne vidiš zle Morane, ki z mrzlo smrtjo gospodari svetu?

In tebi niso nič vse te prikazni? Tebi niso nič vsi ti bogovi, katere so naši predniki molili, kateri so nam bili milostni. S slepoto in gluhotu si udarjen, če te vidne bogove tajiš. In to bi bil dobiček za Slovence, da bi zavrgli te bogove dobre in bi se klanjali pred Kristom-bogom, pred nemškimi bogovi! Nikdar!“

„Stoj, Slavomir! Krist-Bog ni samo nemški Bog, on je Bog vesoljnega sveta. Krist je prišel odrešit vse ljudi in vse narode. Vsem je enako milostiv, kateri ga molijo, naj bodo katerekoli krvi in kateregakoli plemena — enako ljubi vse človeške otroke.“

„Zopet mi govoriš blodnjo. Kako bo Krist enako ljubil vse ljudi sveta? Če se na primer dva vojskujeta in prosita oba pomoči Krista, oba goreče in oba pobožno — katerega bo uslišal, kaj? Obeh ne more.

Dvema služiti ne gre. Le enega bo uslišal, drugega zavrgel. To je jasno kakor beli dan.

Bogove lastne ima vsako ljudstvo, in Krist je nemški bog; kako li more biti bog Slovenov? Zatorej je nespamet največja, če se Sloven klanja nemškemu bogu. In ta, kdor tako stori, je izdajalec svojega naroda — je kukavica, ki je zletela v tuje gnezdo... In tak si ti, Gotšalk, da veš, ki moliš nemškega boga in hočeš druge Slovence prisiliti k odpadcu. — Ti, Gotšalk, praviš, da krščanska vera bi bila dobiček za nas Slovence. Jaz, Slavomir, pa pravim: največja škoda, pogubno brezdno! In zakaj? Morda zato, češ, ker sem prenapetnež, ali kakor bi mi bila oko starost zaslepila, ali mi možgane v glavi zmešala, ali mi uho zaglušila? — Oj, ne! Bogovom višnjim bodi hvala! Res, dokaj hudih let je preletelo in dokaj hudih ur je prešumelo preko moje sive glave. Res je to: oko mi je že videlo brezkončno gorja, je videlo tisočih solze in črne bratovske krvi morje — — Res, da mi je uho že slišalo prebridki jok in stok, je slišalo hreščečo bojno godbo, grmeče pesmi rožljajočih mečev in žvenketajočih kopij, sikajočih puščic, hropenje in ječanje umirajočih — — Pač trese se mi desnica, prej junaška; pač se šibi koleno, nekdam krepko... Visoka starost mi je vzela mnogo — toda ni mi še vzela bistrega vida in ni mi še vzela tankega sluha in ni mi izpila možganov in ni mi izpremenila srca: srce mi bije kakor v letih mladih... In to srce mi pravi, da je prišlo veliko zlo na slovensko našo zemljo. Bogove je pripravila ob čast, Slovence je pripravila ob last — to je dobiček, Gotšalk, kojega je dala Slovenom krščanska vera. Iztrgala jim je iz src bogove, bogove staroslavne in predobre. Iztrgala jim je iz rok deželo, deželo lepo, ki jih je rodila, katera krije grobe njih očetov... In tako vero zagovarjaš ti in jo vsiljuješ našemu narodu! Povej mi, Gotšalk, imaš li še kaj slovenskega srca in še kaj čuta za domovino svojo?"

„Ali se ti meša, človek?“ ga je s sveto jezo zavrnil Gotšalk. „Boš ti mene vpraševal,

ali imam kaj čuta za slovensko domovino? Desetkrat več še zmeraj kakor ti, ki si jej že toliko škodoval in jej razpore kuješ in neslogo, in jej pogin na vse načine snuješ! Sam sebe rajši vprašaj, videl boš, da ti sam nič ne ljubiš domovine. Ne le, ne ljubiš, tiraš jo v propast. Mar niso svobodne slovenske zemlje? Mar nisem jaz njih svobodni knez? Kje imajo Saksonci kaj pri nas; če sem prijatelj Nemcu, kaj za to? Je li s tem rečeno, da sem njemu sluga? Mar ni bolje, da smo si prijazni, mar hočemo v sovraštvu biti ž njimi? Sloveni smo še slabi, treba je torej, da se opremo na močnejšega, če hočemo živeti. Tudi bršljan se ovija okoli tujih debel, pa vendar se vzpne lahko visoko. Tako mi, če hočemo kaj doseči. Le pameten mi bodi, Slavomir; ne išči tam pošasti, kjer je ni. Počakaj, pride čas, in pride moč nam čvrsta... Izpametuj se in se izpreobrni in videl boš za nekaj malih let slovensko našo zemljo rajju slično..."

„Ne vem prav, kaj bi rekel“, je počasi, mirno odgovarjal Slavomir, „ker ne vem, ali se samo hliniš, ali si res zaslepljen, da veruješ, kar praviš. No, zdi se mi, da je poslednje res: da neizkušenost in lahkovernost iz tebe govori... Hudo, prehudo si me pičil, Gotšalk, očitajoč mi toliko pregreh in neljubezen domovinsko. Kot kačji pik boli očitjanje namesto dolžne hvale in priznanja! Poglej na licu mojem brazgotine — gotovo jih je več ko gub na čelu. Poglej na prsih moje stare rane — gotovo jih je več ko las na glavi — — In kje sem jih dobil? Mar pri gostijah, v pijanosti in prepiru? Da, pri gostijah sem jih izkupil, toda ne pri gostijah, kjer se je pečenje in kjer se toči v čašah rujno vino — — Gostil sem se prečesto na bojišču z Nemci in točil sem njihovo črno kri v potocih in trgal njihovo meso z zobmi — — Glej, v takih prepirih sem jaz izkupil rane še v mladih letih, boreč se za dom. In to ni ljubezen domovinska..."

Pa ne zamerim ti, da me grajaš, saj graja lažje gre od ust ko hvala. Le to ti pa zelo zamerim, da si ti knez in oče svojemu narodu, pa si tako lahkomisljen in malomaren

za podložnike, da ne spoznaš prepada, ki zija narodu, da ne vidiš nevarnosti, ki preti vsem Slovenom od Saksoncev?

Aj, verjemi, knez, meni, ki sem star in sem izkusil svet in vse njegovo dejanje in nehanje še predobro! Verjemi meni: če pojde tako, še malo — pa bo proč prostost tvoja in prostost vseh Slovenov . . . Slovenska zemlja bode Nemcev last!“

„Za božjo voljo, Slavomir, povej mi vendar, kako da ti Saksonci toliko vró po glavi, češ, da so nam sovražni? Saj vendar veš ti, vé ves narod naš, kako so nam prijazni in domači, in Billung je oseben moj prijatelj. Zakaj še misliš, da so nam sovražni?“

„Uprav zato, ker so toli prijazni. Izpregledal sem njihove nakane . . . Dežele naše si hočejo osvojiti, toda ne z mečem. Prav pametni so: Spoznali so že dobro slovensko pest, zato jim sedaj ni mar vojske, ampak hočejo z lepa pridobiti naš svet, s sladkanjem in z dobrikanjem. — Poznaš li pravljico od lisice in ježa? Huda zima je bila in jež prezebajoč je šel k lisici in jo premilo prosil, naj mu dá kotiček v svojem gorkem stanovanju, da si ogreje zmrzle ude. Res, lisica se je dala preprostiti in je vzprejela reveža pod streho in mu postregla, kar je mogla. Pa komaj se je jež segrel, poživil, — začel se je šopiriti po izbi in riniti lisico skozi vrata. A ko se je lisica pritožila, jej je dejal: Starka, idi proč, to je moje stanovanje!“

Tako mislijo Saksonci, Gotšalk! Zato me slušaj, svetujem ti pravo: Pretrgaj zvezo z Nemci kar najhitreje!“

„Ne, Slavomir, ti meni ne svetuješ prav. Neumno misel si ubil si v glavo, in ta misel — strah pred Saksonci — ti vedno straši v glavi, in ž njo hočeš strašiti tudi druge. Sovraštvo do Saksoncev ti je prešlo v strast, in strast, sama slepa, oslepi človeka, da vidi in da sliši samo njo in zaduši glas srca in razuma. A v meni ni strasti nobene, Slavomir, jaz slušam glas srca in slušam um; ta pa mi pravi, da je dosti bolje, če se za sedaj vsaj, družimo z Nemci, ker so omikan narod, mi pa ne. Nas lahko naučé še mnogo

in vrhutega so močnejši kakor mi. Zato ne kaže, da bi se spričkali z njimi in započeli vojsko. Ne v kregu in prepiru s sosedi, temveč v spravljivi slogi in ljubezni moramo živeti, če ne — gorje! . . . Da, Slavomir, v prijateljstvu s Saksonci je naša moč, bodoča naša slava. Podajmo jim prijateljske roke. Hodimo z njimi družna pota, in velik bo dobiček naš, prevelik. Sedaj še v popju spijo naše moči, a solnce njihove omike nam jih bo odprlo. Razpeli bomo lepe listke in rastli vedno višje v sinji višek . . . In pride čas, in krasno se bo drevo slovensko košatilo visoko nad vse sosednje zemlje. In takrat bo Slovenec caroval na prestolu sijajnem — — —

Lepo te prosim, Slavomir, okleni se krščanstva!“

„Ha, jaz da bi višnje slovenske bogove pustil in Križanega da bi molil! Poprej ti bo usehnil jezik, nego bo mene pregovoril k veri križa. Hej, Gotšalk, ako hočeš domovino mogočno videti in širno, slavno — oj, slušaj moj proseči glas: dej, odpovej se nemški nadoblasti — odreci se krščanski nemški veri! Pozôvi vse Slovence in udari po sovražnih Nemcih. Sprostili se bomo in osnuli slovensko carstvo svobodno, veliko — —

Oj, Gotšalk, še enkrat te lepo prosim! Pogazi križ, pogazi zvezo z Nemci! Povrni se k bogovom našim starim in bodi zopet Sloven z dušo, s telom . . .“

„Obmolkni starec!“ je sedaj ogorčeno zarohnel Gotšalk. „Dovolj imam tvojih besedi. Še nikdar se nisem ponižal pred kakim človekom tako globoko, kakor baš pred tabo! . . . Ti si me zavrnil. Le čakaj! Videl boš kmalu, kdo sem jaz! Ne pričakuj več popustljivosti od mene, ne ti, ne tvoji somišljeniki! Preoral bom to zemljo z ostrim kopjem, izrval nečisto ljuliko z bridkim mečem in zatrl bom vse črve-pogane s svojimi nogami in povsod bom vsejal čisto pšenico . . . Gorjé mu, kdor se mi ustavi! — Z Bogom!“

„Le pojdi, izdajalec kleti! Uskok ti, kukavica grda! A eno še poslušaj, preden

greš! Poslušaj, kaj ti pravi stari svečenik Triglava Slavomir: Ne misli, če si zaprl onega slabotnega starca, da si zaprl svobodne misli vsem Polabcem. Slabotnega starca ujeti in zapreti, ni težko. A to se bode kruto maščevalo nad teboj. Aj, vedi: Še plamtí v dušah Bodričev ogenj, ki neti ga ljubezen domovinska in še imajo žilave desnice v zaslon in brambo stare svoje pravde in — za uničenje tvoje in tvoje nemške vlade. Ali si slišal? Sedaj pojdi! Prokletstvo moje s tabo in s tvojim spremljevalcem! Umri, pogini, zlotvor naroda bodriškega!“ ...

XV.

Hitro kot begunec je izginil Gotšalk s spremljevalcem Eppom iz Slavomirove ječe po zadnjih svečenikovih besedah. Smrtna groza ga je bila obšla in ga še dolgo obhajala, da se je tresel po vsem životu. „Umri, pogini, zlotvor naroda bodriškega!“ Te besede svečnikove so mu šumele po ušesih kot pesem-smrtnica črnega vrana, letajočega na bojno poljano, pokrito z umirajočimi. Ha, ali ni slišal sličnih besed lansko leto enkrat v sanjah? Da, ravno te besede je slišal, in govoril jih je ravno isti človek, Slavomir! Ali ni to čudno, pomembno?

Vso noč ga je obhajala groza, da ni mogel zatisniti očesa. Drugi dan mu je prinesel pa še groznejše vesti. Vojnik Gojnik, ki ga je bil poslal v Velegost skrivoma pozvedavat, kaj se godi na Pluzonovem domu, se je bil namreč prejšnjo noč vrnil v Ljubek s poročili, za knezovo očetovsko srce naravnost smrtonosnimi.

Prebrisani Gojnik se je bil znal, dospevši v Velegost, pri knežnji Viljenici hitro opravičiti, zakaj jo je bil prejšnje leto tako nemudoma in neoglašen popihal s svojim tovarišem od nje, svoje gospodarice, kateri ju je bil podaril nadknez Gotšalk. Dejal je, da je njima v Velegostu postalo dolgčas, silovito dolgčas, tako da nista mogla tam obstati na noben način, pa sta skrivoma ostavila Pluzonov dom in Velegost ter odrinila nazaj v Ljubek. Nadknez ju je bil — tako je pri-

povedoval — grdo vzprejel in trdo prijel, ko sta se vrnila v stolno mesto; no, ko sta mu slovesno zatrjevala, da nista pa nista mogla ostati v popolnoma njima tujem mestu v kljub priznani ljubeznivosti knežnje Viljenice in nista pa nista mogla pogrešati krasne družbe v nadknezovi telesni straži, je njima prizanesel, odpustil neprevidni in nepremišljeni korak ter ju zopet vzprejel v svojo službo; sedaj je pa njega, Gojnika, nalašč poslal v Velegost, da se opraviči knežnji in jo popraša o preljubem zdravju.

Knežnja Viljenica se je delala, da rada verjame njegovim prepričevalno govorjenim besedam, ter mu takoj zatrdila, da je njemu kakor tudi tovarišu Godimiru odpustila, ker razume, da ne moreta biti srečna in zadovoljna v samotnem pokrajinskem mestu Velegostu junaka, ki sta bila prej navajena krasnega, veselo-šumnega življenja ljubeškega. Seveda tega jima ni povedala, da je bila še jako zadovoljna in vesela, da sta se bila pobrala iz Velegosta, ker se je bila kmalu začela bati, da nadknezova zaupnika — kot taka ju je kmalu osumila — ne bi česa videla in izvedela na Pluzonovem domu, kar nadknezu ne bi bilo všeč. Zlasti tega se je bala, da strežnika ne bi izvedela za njeno ljubavno razmerje z rujanskim knezovičem Krutom, ker se je — opravičeno — nadejala, da je knezovič ne bode pozabil, marveč ji pošiljal po svojih slih srčne pozdrave in ljubavna poročila.

„Nič nisem huda nate“, je milostivo odgovorila knežnja Gojniku, ko se je zvito opravičeval; „saj vem, da te je zavedlo k tvojemu koraku edino le domotožje. Le povedi mi hitro, kaj je kaj novega pri nas doma.“

Zgovorni Gojnik je hitel pripovedovati, da so knežje Jasnosti v Ljubeku zdrave, da je nadknez — in to je poudaril s posebnim naglasom — sosebno vesel in zadovoljen, ker tistega zloglasnega poganskega svečenika Slavomira, ki mu je vedno delal preglavico, ni več v deželi, in sedaj v nji krščanstvo cvete sprelepo.

„Kje pa mislite, da je oni svečenik?“ je hlastno vprašala knežnja in lahko zardela.

„Kdo bi vedel!“ je odgovoril Gojnik. „Samo to vemo, da je lani kar naenkrat izginil nekam, da ga poslej ni nihče več videl v deželi.“

„Čudno, kam je prešel!“

„Da je le prešel! Bogu bodi hvala! Na dvoru so vsi veseli, da ga ni več v deželi tega hujskača. In vesel mora biti tega dejstva vsak kristjan, kaj ne, svetla knežja?“

Viljeničin obraz je obsenčil oblaček nevolje, in oči so ji v srdcu zažarele. Pa le za hip. Hitro se je znala premagati pa je dejala mirno:

„Seveda! — Ti si pa zatrdno utrujen od dolge poti; pojdi počivat. Ostati bodeš moral sedaj pa vsaj nekaj dni tukaj. Videl in slišal bodeš tudi v tem skritem kotičku kaj zanimivega, da ti zatrdno ne bode preveč dolgčas.“

Gojnik je ostal in res videl in slišal lepe zanimivosti.

Nekega dne, kmalu po svojem dohodu v Velegost, je videl priti v Pluzonovo hišo mladeniča nenavadno lepe, junaške vnanjosti in prikupljive milobe, sicer pa oblečenega v preprosto slovensko narodno nošo. Prišel je z dvema spremljevalcema, očitvidno slugama svojima, in vprašal po knežnji Viljenici. Bistrootki Gojnik je takoj opazil, kako neizmerno iznenadena, pa veselo iznenadena je bila knežnja, in kako radostno-poredno se je nasmejala Slavica, ko sta ga — skupaj sedeč s knjigo v roki — zagledali, in kako pristrčno-ljubeznivo, obenem pa globokospoštljivo sta mladeniča pozdravila Pluzon in njegova soproga, ko sta ga jima mladenki predstavili z glasom tihim, šepetajočim. Z največjim spoštovanjem so ga peljali v vzprejemno dvorano in tam so ostali v kasno noč, sicer bolj šepetaje, a vendar veselo kramljajoč. In takisto spoštljivo in prijazno so občevali z njim tudi naslednje dni, ki jih je prebil v Velegostu.

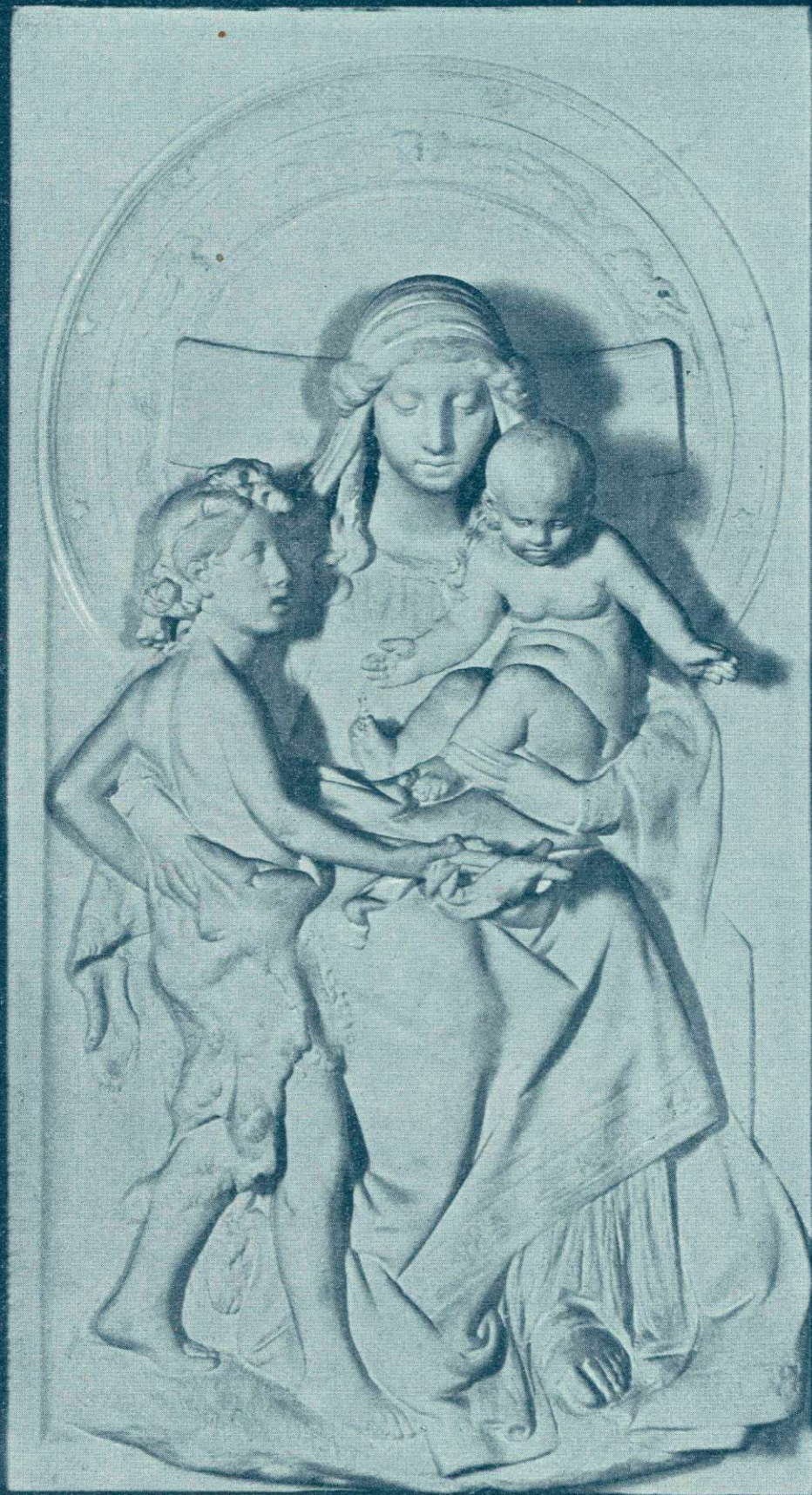
Pluzonovi so sicer došlega mladeniča ime na vse načine prikrivali, prikrivali celo to, odkod je; a pretkani Gojnik je vendar kmalu izvedel, kdo in odkod je, in sicer od njegovih spremljevalcev.

Ko je opazil, kako veselo-izpremenjena je knežnja Viljenica, odkar je prišel na Pluzonov dom lepi tuji mladenič, tako vesela, da veselja svojega ni mogla prikriti nikomur, vkljub temu da se je očitvidno trudila, da bi ga prikrila in zatajila, in je opazil, da je tudi mladenič vesel, zaljubljeno vesel, da gleda mladenko in je skoro cel dan v njeni družbi, je sklenil, da mora pa da mora izvedeti, kdo je mladi junak. V tem sklepu se je utrdil sosebnost, ko je iz vedenja Viljeničinega posnel, da bi ona najrajši videla, da bi šel že skoraj nazaj v Ljubek, pač da ne bi prišel na sled njenemu razmerju do tujega mladeniča. In znal se je sprijazniti z mladeničevima spremljevalcema, pobratil se je z njima pri vinski kapljici, potem ju pa toliko časa nadlegoval, da sta mu vinjena povedala, kdo da je mladenič, da je Krut, sin rujanskega kneza Grina.

Gojnik se je kajpada začudil, ko je slišal to novico, in sicer začudil tako, da je izprva kar ni hotel verjeti. Šele ko sta mu užaljeno dejala, da obžalujeta, da sta pila bratovščino s človekom, ki pobratimu ne verjame, je bil prepričan o istinitosti njunih besedi. In prosil ju je odpuščanja, da njima ni precej verjel; verjel pa zato ni, ker je bila vest za njega tako čudovita. Po tej izjavi sta bila potolažena in sta šepetaje povedala še več: da je knezovič, njun gospodar, prišel v ta kraj v preprosti obleki, da bi ne zbujal pozornosti; prišel je pa zatrdno samo zaradi knežnje Viljenice, s katero se je seznanil lansko leto na Rujani, ker drugega povoda semkaj priti in tu bivati pač nima; naj le še sam bistro opazuje knezovičevo občevanje z bodriško knežnjo, pa bode spoznal, da mu ne navezujeta neresnične vesti.

In Gojnik je res začel še bistreje paziti na knežnjo in rujanskega knezoviča pa je še tisti dan spoznal, da je res, kar sta mu pravila knezovičeva spremljevalca.

Proti večeru je namreč s hodnika videl Viljenico iti na vrt v lopo. In ni dolgo trajalo, pa je prišel za njo na vrt Rujanec, previdno se oziraje, ga li kdo vidi; in ko

MARIA IN STELLIS

AL. GANGL

Use pravice pridržane.

ni opazil nikogar, je pogumno stopil v lopo.

„Ha, sedaj bi bilo pa dobro iti pogledat in poslušat, kaj bodeta govorila!“ je rekel Gojnik pa je prav kakor prejšnje leto, ko je pazil na Slavomira, šel neopažen iz hiše, preplezal zid na vrt in se priplazil v grmičje v bližino lope. In kaj je videl?

V lopi sta sedela knezovič rujanski in knežnja Viljenica pri mizici drug drugemu nasproti. Desnici sta si imela podani in skle-

njeni čez mizico, zaljubljeno sta si gledala v oči in tiho šepetala. Kaj sta si pripovedovala, Gojnik ni mogel razumeti; toliko je pa že uvidel, da je to nežno-ljubeznivo šepetanje ljubeče se in o zlati prihodnosti govoreče mlade dvojice. „Hm, kaj bi rekel nadknez Gotšalk, ko bi videl in vedel, kar jaz vidim in vem!“ je z nekakim srčnim zadovoljstvom govoril Gojnik. A tisti večer je videl in izvedel še več zanimivega in žalostnega za Gotšalkovo srce. (Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

MOJA ZVEZDICA.

Ti zvezdica moja vesela,
kaj ni te na nebu nocoj?
Kaj da mi ne sije skoz okno
svit radostni tvoj?

Ah, morda si pot izgrešila
sred jasnih, gorečih teh cest —
Ah, morda pa si pozabila
na svetli čas zvezd . . .

Ti zvezdica moja vesela,
o pridi, o pridi nocoj!
Glej, duša te čaka, te čaka,
in v noči pokoj.

Kot v davnih nočeh pomladanskih
sva gledala se sanjajoč,
o cestah zasanjajva zlatih
nocoj na to noč!

A kakor bi senca šla mimo
in ceste zakrila mi vse,
tu v duši se dviga mi misel
sred tihe temé:

Ah, zvezdice moje nikdar več
ne bode na jasno nebo —
saj noč jo spomladi je skrila
za črno goró.

Kot vtrinek je šinila v morje
sred jasne, pomladne noči —
jesen je zdaj . . . morje v daljavi
v noč mrtvo šumi . . .

FR. S. FINŽGAR:

MOJA DUŠA VASUJE...

VIII.

Na prodaj.

3.

osta megla je krila mesto. Po predmestju svetega Pavla so drdrali z divjim ropotom mesarski vozovi. Najtrudnejše oči so se predramile ob tem hrušču po trdi cesti.

Vanda si je podprla glavo. Tako težka in trudna ji ni bila še nikoli. Skozi okno je zagledala leno in gosto meglo, ki je ležala nepremično po ulici, kot bi se za vedno utaborila v mestu. Hitri pešci — delavci in delavke — so hodili mimo oken, vsi nekam zaviti v mračno meglo, da so se skozi steklo videle pravzaprav le njihove konture.

Tako temno je bilo v Vandinem spominu. Razne osebe so se dvigale v njeni domišljiji; čula je glas citer, precej neubrano in glasno petje, smeh, predrzne opazke. Naslonila je glavo na belo blazino in s trudnimi očmi gledala v strop, kjer je plešalo nekaj omotičnih muh. Začutila je po vsem telesu neprijetno utrujenost. Tako izmučena se ni še nikoli prebudila. Večkrat je že šla kesno spat, večkrat se je učila in izdelovala naloge v pozno noč, pa je vselej drugo jutro vstala čila in pokrepčana ter šla vesela in samozavestna v šolo.

A danes? Sama nase je bila zlovoljna; spati ni mogla, vstati se ji ni ljubilo. Najrajši bi tako žedela tjavendan in mirno brez misli gledala v strop, kjer plešejo muhe, kot nji vršé po glavi čudni spomini.

Hipoma pa jo je prebudila iz omotične nirvane mama. Oči so ji bile še zaspane, rdeče, lasje neurejeni, obraz čemeran.

„Boš do kosila lenarila? Le hitro se poberi!“ Trd in kričeč je bil njen glas, jezno je loputala z vratmi in iz kuhinje je bilo čuti, kako ošteva staro služkinjo.

Vanda je bila v trenutku predramljena; vse podobe so izginile in zaživela je pikro sedanost ob trdi materi.

Ko se je oblekla, je šla v svojo nekdanjo sobico.

Tu je stala sredi nje. Postalo ji je neizmerno bridko. Objel jo je neprijeten vonj, da bi bila najrajši pobegnila. Po tleh so bile napol usehle lužice, ki so izhlapevale duh po vinu; prt na mizi je bil zmečkan in polit, umazan od tobakovega pepela, in polno drobtin in koscev kruha je bilo raztrošenih po njem; odpadki cigaret, konci napol pokajenih smodk so se valjali po kotih. Vanda je hitela k oknu, odgrnila zastor, odprla okno in obstala pri njem, da se nadiha jutranjega zraka.

Obslonela je pri oknu in gledala v gosto meglo, ki se je cedila po malem vrličku in kropila z roso pisane astre. Duh resede ji je zavel izpod okna. In ta vonj ji je pozval v spomin prejšnje dneve, ki so bili v primeri s sinočnim večerom vendarle pravo blaženstvo. Domislila se je živo na lanske počitnice, ko niso še imeli „ekstra-sobe“. Kako balzamično je dehtelo vse v tej sobici! Nageljni, reseda, vrtnice... Vse je dihalo tihe skrivnosti, vse je klilo in se spenjalo kvišku pod njenimi belimi prsti, kakor bi hrepenelo k visokim ciljem. Vse je bilo tako rahlo in nedolžno, vse čisto in neoskrunjeno, kakor mladi sneg na poljani. Šepetala je ona s podobnicami, ki so jo gledale tako simpatično in odkritosrčno; preproste so bile kot ona, lahko noč so ji voščile s sten, ko je ugasnila luč, dobro jutro so ji govorile ob zori, ko je odprla oči. In kadar se je vračala iz šole, ali z izprehoda, so jo pogledale rože iz lončkov in ji pravile, da so žejne, ter lepo prosile sveže vode. Prilila jim je, njen fini nosek se je dotaknil cveta, njene rdeče ustnice so se

približale nageljnu, ki ji je napolnil idealni svet s sladko vonjavo ter ji drugoval, ko je odprla knjigo in se poglobila v skrivnosti davnih pripovedk.

Obrnila se je od okna in z nekako srditostjo pričela pospravljati po sobi. Česar se je doteknila, vse se ji je gabilo. Tukaj na tem stolu je sedel tisti Nande, citraš. Kako čudno je govoril. V tla je gledala ona, rdečica jo je polivala; ni ga razumela. Vse omizje se je krohotalo njegovi govorici, ona se ni mogla smejati. Njena duša je čutila samo to, da je pripovedoval nekaj grdega. A te govorice ona ni umela.

Poleg njega je bil oni komi, kateremu je morala prinesiti trikrat črne kave, ki je govoril sam s seboj in se tako silno opotekal, kadar je šel iz sobe. Zaradi njega je ubila kozarec, ker jo je vedno lovil za roke. Bogve, kaj je bilo temu človeku...

Ah, te luže, te ostudne luže po tleh! Da, kakšno je bilo krog polnoči! Kako so bili predrzni, kako so kričali, polivali vino! In mama? Take še ni videla nikoli. Mama jih je vse razumela, kar so govorili, in tudi ona se je smejala, kakor drugi, na glas in bučno.

Čim živeje se je vzbujal spomin na prejšnji večer, tem bolj je bila Vanda razočarana. Mama ji je pravila o „ekstra-sobi“, o finih gospodih, ki bodo zahajali vanjo. To bodo čisto drugi ljudje, kakor v navadni pivnici, kamor Vanda ni šla nikoli, najmanj pa zvečer. Od tam je čula tudi krik in petje; pa je zaklenila vrata, sedla h knjigi in mirno čitala, ne da bi jo šum kaj motil. Navajena ga je bila.

Ko je pa čula o gospodih, si je domišljevala, kako modro in učeno bodo govorili, kako bo ona tiho prisluškovala in izvedela lepih zanimivih stvari. Govorili bodo o politiki, o volitvah, kar se toliko piše po listih, in Vanda bo iz modrih ust čula modre pomisleke ter bo s tovarišicami govorila kot učiteljica, ker same ne bodo imele te prilike. In sčasoma pridejo gotovo tudi učenjaki, morda profesorji, morda celo kak pisatelj, literat. Ti ji bodo pripovedovali

stvari, ki jih ne izveš po knjigah; in kak pesnik bo tudi prišel, pa ji bo napisal v spominsko knjižico lepih verzov, katere potem pokaže ponosna prijateljici ter jih shrani kot zaklad. In morda bo kak pesnik celo o nji zložil pesmico in jo dal tiskati! Kolika čast! Kako bodo druge zavidne, in kako bo ona ponosna...

Vse to je sanjala tedaj, ko je prenašala svoje malenkosti iz sobe ter pripravljala prostor za goste v „ekstra-sobi“.

Toda snočna „otvoritev“ je bila grozna toča na njene zelene trate v puščavi. V njej se je pojavil grozen odpor. Ni se sramovala dela, a to delo se ji je gabilo. Nikdar ni bila odporna napram materi; danes bi pa najrajši šla k nji in jezno povedala, da gre rajši od hiše, strani, — čeprav za pastirico na kmete — samo da ne pride več v tako družbo.

Trdo je sunila stol od mize, da doseže pometajoč dosti daleč. Vse, kar je bilo na tleh, se ji je zdelo kot grde lise, kot ostudni madeži, kakor bi se tiste besede, ki so se snoči govorile, raztresle po tleh in oskrunile vsak kotiček njenega deviško svežega doma. Izpod mize se je prikazala med smetmi pohojena roža. Roža, da tista lepa roža, katero ji je dal Žane in jo je ona pripela za pas, pa je padla pod mizo in se umazala in umrla med smetmi. Zasmilila se ji je in segla je po njo med smeti ter jo rahlo prijela z dvema prstoma za recelj. Pogledala jo je — in hitro izpustila na tla. Neka čudna misel ji je vstala v glavi. Roža, snoči tako lepa, tako dehteča — danes ostudna in umazana od smeti, kjer je ležala... Umazana roža — čudna misel... Skoro prestrašila se je te misli, in ni vedela, zakaj. Zato je urno delala, da bi se raztresla, in spomin se ji je zbudil na Žaneta.

Žane —. Najlepši od vseh. Kako ima lepe lase, skodrane. Ni tako neokusno počesan kakor drugi. Kar genialni so njegovi lasje. Govoril je manj kot drugi, tako sirovo se ni smejal. Ko so drugi govorili umazane besede, se je Žane nagnil parkrat do nje in ji začel šepetaje pripovedovati druge

stvari. Tako pesniški je govoril, o cvetlicah, citiral je verze in par izvrstnih dovtipov ji je povedal, da se mu je morala smejati. Kadar ji je govoril, je upiral vanjo oči. Ona ga ni gledala; le včasih je dvignila pogled vanj, pa ga je morala hitro povestiti. Oči ima tako čudne, tako goreče, da se je kar bala. Kljub temu je Vanda čutila, da ji ni neugodno, če misli na Žaneta. Sicer jo je že prej ogovarjal, ko je šla mimo njega v šolo; večkrat ji je dal sladčic, ko je prihajala v trgovino. Toda ona je hitro vse pozabila in nikdar ni mislila o njem. Danes pa misli, in to ji ugaja. Edino on je imel nekak nimbus v družbi, in Vanda je srečala v srcu boječo željo, da bi Žane še mnogokrat prišel in še govoril z njo šepetaje, kakor parkrat snoči.

Ob taki tajni želji je Vanda pospravila. Hladna megla je použila zlokobni vzduh, zopet se je lahko dihala v sobi. Mizo je pogrnila z belim prtom, stole je porazvrstila ob nji, sobica je bila zopet prijazna, kakor bi zli duhovi, ki so v jutru nevidno plesali svoje orgije, izbežali in utonili v valovih meglenega jutra.

Vanda je šla na vrt. Od gredice do gredice je hodila s počasnim korakom. Cvetje se ji je priklanjal prepojeno s težko roso. Tuintam se je stresel cvet, z njega je padlo, kot bi se osuli biserji na tla, in dvignil je glavo ter z briljantno kapljico, ki se je še svetila v njegovem kelihu, pogledal Vando. Ona je pa segla z drobnimi prsti po cvet in ga utrgala ter ga povezala v šopek.

„Dobro jutro, gospodična!“

Vanda se je hitro sklonila; roka ji je rahlo zadrgetala, da ji je skoro padla utrgana cvetka na tla.

„Dobro jutro, gospod Žane!“

„Kako ste spali, Vanda?“

„Tako, za silo! In Vi?“

„Ah, komaj par ur! Zvlekli so me še v kavarno. Tem ljudem ne more človek uiti. — Komu trgate šopek, gospodična?“

Žanetovo lice je bilo izmučeno. Truditi se je moral, da je govoril rahlo in ljubeznivo.

„Komu? Sebi.“

„Ali daste meni eno cvetko?“

„Ste premalo pridni; predolgo...“

„Žane, ste kaj bolni?“

Mama se je oglasila na pragu.

„Malo že, gospa!“

„Pojdite na kozarček konjaka. Izvrstnega imam!“

Žane je šel v sobo, Vanda za njim, in mama je prinesla steklenko konjaka in čašico.

„Vanda, le naliž in postreži!“ Mama je odšla. Hčerka je natočila čašico, Žane jo je naglo izpil in si prižgal cigareto. Vanda je napolnila vazo z vodo in postavila šopek na mizo.

„No, katero cvetko daste meni?“

„Kar izberite!“ Primaknila mu je šopek.

„Ne, Vi jo morate izbrati!“

„Saj ne vem, katera Vam bolj ugaja.“

„Od Vas vsaka!“

Vanda ga je pogledala in njene oči so srečale tisti pogled, katerega se je snoči bala. Hitro je povestila oči in v lice ji je hipoma postalo gorko.

„To nalašč trdite! Ne verjamem Vam! Le sami si izberite!“

„Nikakor! Če je ne daste Vi, je ne maram!“ Žane je govoril s čudovito iskrenostjo. V njegovem glasu je bilo nekaj mehkega, prosečega. Vanda je posegla po najlepši vrtnici in mu jo položila na mizo.

Nato je sedel in povabil Vando, da tudi sede. Žane si je pričel sam natakati konjak, pil je čašico za čašico, prižgal vedno nove cigarete, z lic mu je izginila bledoba, oči so mu čimdalje bolj žarele, govoril je drhteče, šepetaje. Vanda se ga je zopet skoro bala. Nekaterikrat je odšla po vode in vračala se je z nekim strahom, ki ga ni umevala.

Žane si je zopet natočil.

„Lepo Vas prosim, nikar več!“

Kakor otroku je ušla Vandi ta prošnja. Ustrašila se je izrečene besede.

Žane pa je izlil konjak na tla, razširil roke proti Vandi in vzdihnil:

„Vanda, ti si moj angel!“ In odhitel je iz sobe.

4.

„Haec est virgo sapiens . . .“ Z visokim glasom je povzel antifono samostanec in za njim se je oglasil zbor menihov. Zveneli so glasovi pod mogočnim svodom in se točili po kapelicah pa se poizgubljali proti velikemu altarju, kjer je trepetala rdeča luč, kot bi jo vznemirjale peruti serafov, ki drgetajo pred Kraljem v skrivnostni hišici. In prihajali so glasovi drgetajoč pred altar in tam so kakor valovi onemeli in utonili v prahu pred Neskončnim.

Tri ženice so sedele v cerkvi tistega popoldneva. Vrglo jih je svetovno morje že davno iz sebe. Bile so zanj razbite šajke, ki morajo na breg pod sekiro preziranja, se morajo umakniti vitkim, s svilenim baldahinom pokritim gondolam. Izvrglo jih je svetovno morje, a na obrežju jih je sprejelo usmiljeno zavetje, odkoder se edino varno preplave Aheron.

Drobne stopinje so se začule po cerkvi. Ob stranskem zidu je hitela skozi mračni zrak, ki je dišal po kadilu, vitka postava. Trikrat so jo zadeli solnčni žarki skozi barvana okna in vselej je pospešila korake, kakor bi se bala, da je ne izdajo motni žarki, da ne proderó skozi njene nemirne prsi in odkrijejo tam silni vihar, ki divja in jo muči na smrt.

Vanda je hitela v kapelico za altarjem. Mesec dni je poteklo, odkar je bila zadnjič tukaj. Tedaj je prihajala skoro vsak dan, ne za dolgo, samo za časek, za nekaj minut. Prihajala je kakor otrok v materino sobo, kakor otrok, ki nikdar ne praša, ali smem, ki nikoli ne potrka, ki upa k materi, naj čuje ali spi. Takrat je bila ona tu doma, čutila je, da ima neko pravico do tihe kapele, čutila v sebi tudi dolžnost, da ne sme miniti dan, da ne bi prišla v vas semkaj.

Mesec dni je ni bilo — in šele na pragu tihe hišice se je zavedla, kako grozno se je v kratkem mesecu izpremenila. Nič več ni bila otrok, tisti dobri in naivni otrok, ki gre k materi samozavestno, poln trdnega upa, ki ga vsak krik na ulici, vsaka nezgoda, vsaka trda beseda prižene k materi.

Na pragu je obstala. Iz pod stropom visečih treh srebrnih src so se dvignili visoko čez steklo trije rdeči zublji. Radovedno so se dvignili in pogledali njo, katero so ožarjali še pred kratkim vsak dan, a so jo sedaj že pogrešali tako dolgo.

Vandi je zastal korak, srce se ji je vzburilo, počasi počasi je stopila skozi vrata, varno, po prstih; njene velike oči so se vprle v Madono in plaho prašale: Ali smem?

Klecnilo ji je koleno in zdrsnila je na pisani tlak pred podobo Tiste, kateri je nekdanj toliko zaupala, kateri je toliko potožila, in katera ji je napajala vselej dušo z nedolžnim blaženstvom. Iz njene roke je prejemale njeno srce kelih, iz katerega je pilo čisto, v svetu nikdar umevano roso, ki poji in krepča samo limbarje.

Objel jo je mističen duh skrivnostnega svetišča, razblinil se je hrupni svet, odpadel je od nje umazani prah z ulice, duša se je razstala s telesom, roke so se sklenile in se kakor nedolžna molitev dvignile proti Madoni. V trenutku ji je bilo vse jasno. Zunaj v šumu je bilo gluho njeno srce za tiste tajne glasove, ki kakor rahli timbani pozvanjajo v človeku in ga vodijo ob mračnih prepadih; njeno oko je oslepel, vse ji je bila ravna pot, nič ledu, nič sklizkih stranpotic. In zdaj ji je bilo vse jasno. Zatrepetala je, začutila je strašni nemir, zaumela praznino v duši in tisto grozno žejo, ki jo trpi človeška boljša narava tedaj, ko je izpila strast zadnjo rosno kapljo iz keliha čistega limbarja. Iztrennila se je od tiste omotice, s katero so jo opijanile one oči, katerih se je izprva tako bala; dà, te oči, ti pogledi so prodrli skozi nedolžni sneg njenih grudi v svetišče njenega srca in tam so palili in žgali to, kar ji je doslej bilo svetega. Spomnila se je rože med smetmi, strah ji je pretresel mozg, in tiha tolažba jo je objela, ko je z mirnim srcem lahko govorila, da ni še pohojena roža, da se je je samo oprijel cestni prah, v katerem je živela in izgubljala vonjavo zadnje dni . . .

Obmolknili so glasovi na koru, stopinje menihov so Vando predramile. Še enkrat je uprla proseče rosne oči v altar, še enkrat

so se dvignile višje njene bele roke, v duši je začutila tihi mir, rosa je padala na opraseno rožo in z varno stopinjo je Vanda šla iz svetišča . . .

Pod stopnjicami jo je srečal Žane. Odzdravila mu je komaj vidno. Bila je zamišljena in na njenem licu je trepetalo nekaj svetega, česar ne upa oskruniti najbolj frivolna roka.

Žane je postal in gledal začuden za njo. Toliko žensk je poznal, nudile so se mu, za njim so hodile, samo roke je iztezal po njih, pa jih zopet pehal od sebe, kakor mu je bilo pri volji. Vanda — Vanda ni ženska!

Mesec dni je žrtvoval ure in večere samo nji, opuščal je zabave zaradi nje, v kavarno ni zahajal, ker je ona prosila, — in vendar je Vanda tako neizmerno visoko nad njim, da jo gleda vedno še samo od daleč, kakor zvezdo, kakor nekaj komaj dosegljivega . . .

Ujezil se je in šel v gostilno. Pil je divje. V trenutku se je v njem zgenilo nekaj dobrega, blagega; on je pa to zatrl, strast je zmagovala. „Angel . . . haha, angel — Videli bomo! . . .“

V pozni noči se je Žane vračal domov in govoril sam s seboj.

(Dalje.)

IVO DANIČ:

NA MOJEM NEBU LUNE NI . . .

Na mojem nebu lune ni,
in zvezde so ugasnile,
kot solnce jesensko — ure sladké
so se zakásnile.

O fantje, meni je žalostno
in jaz sem bolan hudó:
orodje pripravi naj grobokop,
da grob mi kopal bo!

In kamen težak na tihi mi grob
naj kdo izmed vas zavali,
da duša nemirna v polnočni čas
iz groba ne pohiti.

Ah, enkrat — sredi mladih dni —
jo že je zamoril svet —
O fantje, storite, storite vi,
da drugič ne vniči je spet! . . .

Na kamen vrzite velih rož,
pod nje napišite kaj —
te verze napišite, fantje vi,
na tihi grobni kraj:

— Ljubil je rodno zemljico
in v njej je našel smrt . . .
Življenje mu bilo je žalostno
in svet mu trnjev vrt — — —

JANKO LOKAR:

FRANČIŠEK SVETLIČIČ.

KNJIŽEVNA ČRTICA.

I.

In ko bela smrt me grudi —
 bode tudi
 zadnji zdih moj: Bog in dom!

Fr. Svetličič.

rančišek Svetličič spada med one redke nadarjene pesnike, ki so delovali nekako sredi prošlega stoletja.

Dasi zasluži po vsi pravici naše priznanje, smo vendar malone pozabili nanj. Širjemu slovenskemu občinstvu je bolj ali manj neznan. Ko je zatisnil 22. svečana l. 1881. svoje trudno oko v večen sen, niso prinesli slovenski časniki panegiričnih listkov o njem, niti ne naši znanstveni in leposlovni listi obširnih monografij. Najlepši spomenik mu je postavil v devetnajstem letniku „Jezičnika“ neutrudljivi Marn. Sicer pa so celo „Novice“ pozabile dolgoletnega sotrudnika in naročnika.¹⁾ „Zgodnja Danica“ je izpolnila svojo časnikarsko dolžnost s poldrugo vrstico in z Radoslavovo „Spominšico na grob svojemu nepozabljivemu učeniku keršanskega nauka na Verhniki v mladostni dobi, preč. gosp. Fr. Svetličiču“, odkoder je vzel Marn stihe:

Pastir Gospodov zvest in neutrudljivi,
 sin blag Slovenije bil dan svoj živi,
 marsktero pesmico si pel ji milo —

kot geslo k že omenjenemu, „France Svetličič“ naslovljenemu sestavku.

Rodil se je Fr. Svetličič v Spodnji Idriji 2. malega travna 1814. Prve šole je dovršil v Idriji, latinske in bogoslovne v Ljubljani. Bil je nadarjen in marljiv dečko. V prošnji za duhovsko službo v Godoviču pravi med

¹⁾ V oddelku „Imena Deléshnikov kmetijskih in rokodelskih noviz v létu 1843“ čitamo i: „Svetlizhizh Franz, kaplan v Zirknizi.“ Tako tudi v naslednjih tečajih.

drugim: „... Hat er seine theologischen Studien mit Einbegriff der Katechetik und Pädagogik laut Zeugnisses am Lyceum in Laibach mit grösstentheils Vorzugsclassen zurückgelegt.“ Slovenščine ga je učil Metelko. L. 1839. 5. velikega srpana v mašnika posvečen, je služil najprej kot duhovni pomočnik v Rovtah nad Železniki do 6. malega travna 1843, v Cirknici tri leta, in deset na Vrhniki. Od 6. vinotoka 1856. je bil župnik v Sorici nad Škofjo Loko. Župnijski izpit je delal in napravil z izvrstnim uspehom 7., 8. in 9. vinotoka 1851. L. 1863. je vložil predzadnjega sušca že omenjeno prošnjo za Godovič. Ondotni župnik je namreč resigniral na župnijo. Prišedši s prvim malim srpanom na novo mesto, se je lotil takoj z veliko vnemo popravljanja cerkve in si nadobavljal raznih v cerkvi in izven nje potrebnih stvari. Za to ga je tudi pohvalil knez in škof. Najbrže je mislil tu v miru preživeti sojena mu leta. Toda ravno tamkaj ga je zadela velika nesreča. Kot akcionar propale banke „Slovenije“ je moral prodati vse imetje. Od tega gmotnega poloma se ni več oddehnal.

10. listopada 1879. je zapustil Godovič in se preselil kot upokojeni župnik na Razdrto, od tam pa v Ljubljano.

Zadnji čas mu je šlo jako trdo. Živel je večinoma sam zase, ločen od sveta, ob skromno odmerjeni pokojnini. Ponekaj so ga vzdrževali duhovni sobratje. Umril je v hiralnici in bil pokopan pri sv. Krištofu svetega Matija dan.

Mož srednje, a močne rasti, prijaznega obraza in lepega obličja, se je kaj rad pošalil ter je bil jako vljuden napram vsakomur. Zbog tega je bil zelo priljubljen. Kjerkoli je služboval, povsod si je ohranilo ljudstvo gospoda „Fronca“ v dobrem spominu in

A. ORLOVSKI

KOZAČJI BIVUAK

si še pripoveduje marsikaj o njem. Zlasti ga pomnijo na Vrhniki, kjer je kaplanoval od spomladi 1846 do jeseni 1856.¹⁾

Častili so ga kot rednega, vestnega in točnega duhovnika. Imel je zategnjen glas. Kadar je pridigoval, je izgovarjal stavke v eni sapi ter zateglo, kakor da bi pel. Idrijsko narečje se mu je poznalo. — V šoli je bil strog učitelj. Njegova pisava je izredno lepa in jasna.

V listinah škofijske pisarne čitamo o njem, da je govoril slovenski (krainisch), latinski in nemški jezik.

Ljubil je naravo s pisanimi travniki, zelenimi planinami in suštečimi gozdi. V prostem času je lazil vedno okrog. Na Vrhniki vedó še, kako jo je mahal s prijateljem Adamičem, ondotnim učiteljem, s puško na rami po idrijski cesti. Nato sta krenila v stran in streljala šoje; ako ni bilo teh, sta se zadovoljila tudi s srakoperji. Na jesen je prišla dlakasta divjačina na vrsto; Adamič in Svetličič sta napovedala boj dolgouhim zajčkom in lahkonogim srnicam . . .

Na Vrhniki se je tudi ponesrečil; zlomil si je nogo.

Posebno piko je imel na kače. Mnogo na vrhniških peščenih gričih se skrivajočih gadov in modrasov je pokončal v družbi z Adamičem. Pobjjala sta jih s palicami, jih streljala ali pa žive lovila.

II.

Kot pesnik se je oglasil Svetličič v „Novicah“ l. 1846. s pesmama „Življenja namen“ in „Najdena domovina“. V isti list je pisal z malimi izjemami do l. 1869.²⁾ Zelo plodovit je bil v letih 1846—1849. Mnogo je sodeloval tudi pri Janežičevem „Glasniku“ v ll. 1860—1863.

Njegovo pesniško delovanje pade torej približno v ono dobo, ko je stal Koseski na vrhuncu slave. Od vseh strani in ob vsaki priliki so Koseskemu kadili. Hvalili ga

¹⁾ Prvikrat je krstil 3. velikega travna, zadnjikrat je zapisan 29. kimavca 1856.

²⁾ Prim. „Novice“ 1846—49, 1852, 1853, 1855, 1857, 1864, 1867, 1869.

niso samo narodno se ravnokar probujajoči Slovenci iz Kranjske, ampak tudi izvenkranjski, in to ne le v literarnih razgovorih ter kritikah: celo med navadnimi članki, med poročili o vremenu, letini in vsakdanjih vaških novicah si niso mogli kaj, da ne bi izpregovorili o predragem Koseskem . . .

„Teško in željno pričakujemo Vaših „Novic . . .“ Mi se kar načuditi ne moremo, kdo da je dal tolik pesniški dar temu blagemu Koseskemu (takrat so pisali: Koseskitu), kdo da ga je učil gladkih verzov in čistega, milodonečega jezika!“ . . . Tako nekako so pisali Štajerci v „Novice“.

Koseskega visoke ode, polne svetega navdušenja, so našle glasen odmev v drugih nadarjenih in nenadarjenih poetih. Premotile so jih, da so ubrali za njim stopinje.

Skoro ob istem času se je boril velik genij za priznanje. Pri J. Blazniku so izšle l. 1847. Prešernove nesmrtné poezije. Le mal, izbran krog jih je cenil dostojno. In majhno, čisto majhno je bilo številce onih, ki so stopili k Prešernu v šolo. Med njimi je bil poleg „Prešerna v duhovni obleki“, Rodoljuba Ledinskega — najboljši učenec Svetličič.

To dejstvo samo priča o Svetličičevem literarnem okusu.

Prešernova šola se mu pozna v izboru snovi, v slogu, v meri, v tem, kako začenja pesmi,¹⁾ skratka, pozna se celi njegovi Muzi. Nehoté te spominja na Prešerna tu razstava besed, tam skoro isto naziranje o življenju, ista življenjska filozofija. Razloček je le ta, da nosi Svetličič težave življenja bolj vdano; v stiskah se obrača do Stvarnika, Njemu toži svojo bol in pričakuje od Njega tolažbe in pomoči, dočim iz Prešernovih stihov zveni popolna resignacija . . .

¹⁾ Prim. balado „Erazem Ravbar“ („Novice“ 1847)

Karkoli je deklic Planina rodila,
nobena ni lepši od Mete cvetela,
nobena ni dalje okoli slovela,
nobena več moških za sé ni unela itd.

s Prešernovim „Povodnjim možem“.

Le par zgledov, kako zelo včasih Svetličičeve pesmi spominjajo Prešernovih:

Sonetov, praviš mi, ne poj nikari,
zdravice vodopivcam so preslane,
gazele ženskim v nemajo možgane,
seršenov mi ne draži, Bog obvari!

Romanc ne bodo poslušali stari,
in zabavljičice so le malo brane,
balada tvoja me kar nič ne gane,
in glose — te so malovredni dari.

Kaj zlodja moram peti, pa me uči,
de bo prijetno tvoji umni buči,
junaške, elegije al' pravljice?

Teh ne; ampak natanjko mi popiši:
kak iz kleti preganjajo se miši, —
in bodem djal, de modre si glavice.

(Zabavljica, „Novice“ 1847.)

Ali pa:

Čemu si pesnik? vpije buč nevkretnih
na glas, da je prav hripavo, število;
kedaj je petje rušo uplodilo,
al' razvedrilo glave neumetnih?

Kedaj li je soglasje strun prijetnih
sovražniku v deželo ubranilo?
kedaj sosede jezne pomirilo,
al' pa končalo gizdo žensk prevzetnih?

Potihnite al' vpijte vedno huje,
za vpitje vaše pesnik se ne zmeni,
ter svoj pot nove pesmi izmišljuje.

Al' jih neotesancov truma ceni,
al' ne, potem nikdar ne oprahuje,
če tudi vsa se jeze nad njim peni.¹⁾

(Pesnik, „Slov. Glasnik“ 1861.)

Da se je pa učil tudi od naroda, kaže krasni začetek pesmi „Na Mravljjskem vrhu“. („Novice“ 1867.) Njegov:

Kaj se beli tam na gori
med grmovjem in med bori,
je li groblja, je li sneg?
Groblje v kraji tistem ni je,
burja studna več ne brije,
davno kopen je že breg

me spominja naših narodnih pesmi, zlasti pa srbske „Hasanaginica“,²⁾ ki je bila znana Slovencem že v prevodu:

Šta se b'jeli u gori zelenoj?
al' je snijeg, al' su labudovi?
da je snijeg, već bi okopnio,
labudovi već bi poletjeli . . .

1) Prim. Prešernovo „Novo pisarijo“.

2) Primeri Vuk Štef. Karaotić „Srpske narodne pjesme“. Knjiga treća, str. 513. Državno izdanje. Biograd 1894.

Pel je Svetličič kot rojen pesnik, ne morda iz golega rodoljubja, kakor oni, ki so se poizkušali ob enem na pesniškem, gospodarskem, političnem polju in drugod, videč, da manjka delavcev na vseh koncih in krajih.

Svetličič je epik in lirik; pri njem ne prevladuje nobena stran, na obeh stoji na isti višini.

Pripovedne pesmi se mu odlikujejo po lahkem, umljivem slogu. Sosebno balade ugajajo deklamatorjem spodnjih razredov srednjih šol.

Epične pesmi Svetličičeve se naslanjajo na zgodovino ali pa na pripovedke in na mnenja, razširjena med narodom. Slične predmete so obdelavali tudi drugi pesniki. Z romantiko so prišli iz nemškega slovstva.

Balado „Erazem Ravbar“ je posnel po Valvazorju XI; v nji pripoveduje, kako se je ustavljala v Planini vitezu Ravbarju Meta, ki je bila tako dražestna devojka, da poje o nji:

Kot ima le eno danico nebo,
ji tudi ni para na Kranjskem bilo.

V „Cerkniškem jezeru“ razlaga v legendskem slogu postanek ondotnega jezera.¹⁾

Na znamenje, vsekano v skalo, se naša „Turški križ“ („Slov. Glasnik“ 1861), reminiscenca iz turških bojev. Pripovedka je nastala v Sorici. Na Goriškem, kjer je imel duhovne sosede, in jih je tudi sigurno obiskal večkrat, je blizu kranjske meje omenjeno znamenje, katero imenujejo ljudje „turški križ“. Kraj navaja pesnik sam takoj od začetka:

„Med Póreznom zelenim in med Černo-Perstjo . . .“

Zgodovinsko podlago imata „Na planini“ („Slov. Glasnik“ 1860) in „Hrušica“ („Novice“ 1864).

V „Slovenskem junaku“²⁾ izkuša oteti pozabljenja Jurija Lenkoviča; kako je naklestil Ravbar „armado turško“ na „Siskim polji“ z „junakov cvetom iz Krajne, Hor-

1) Glej „Slov. Glasnik“ 1862.

2) Kar ni drugače označeno, sem vzel iz njegove ostaline. Cf. Marn, „Jezičnik“ XIX.

vatije“ nam pripoveduje v sonetu „V spomin slovenskiga junaka“ („Novice“ 1846).

„Na Mravljiskem vrhu“ vidi pesnik sivo pečino, raz katero se odpira ob jasnem vremenu diven razgled po vsi kranjski zemlji — knjigi, vredni, da jo pozna ves svet. Toda kdo vpre oči vanjo? Kdo jo ceni po vrednosti? — Njiva je. Sila vojsk in bojov jo je gnojila, kopita konj so jo orala. Grob je, kjer spé v tristoletnem boju s Turčinom za njo pali Posavci, Primorci in Podravci. Ali kdo jih hvali? Zatorej je srečna skala, ker nima čutečega srca. Mirno gleda v zračne dalje, naj so čiste ali mračne. Je-li res? Čuj, kaj ti govori pečina: Predragi, krivo me sodiš! Ah, jaz imam dušo, i jaz razločujem blagor od gorja. Gledala sem s te višine klete čine divjih rojev in — mило se mi je storilo nad krivico, ko so si delili svet. Srce me je bolelo, ko so palili kočé nad glavo tvojih dedov, ker sem slišala njihove vroče vzdihé. Bučali so nad menoj viharji, a nisem se ganila, moč strel me ni razklala, vlagi se nisem vdala. Ne upogni niti tilnika pred udarci, le

če nadzvezdne pa oblasti
so ti namenile pasti,
padi, — zakon ti veli. —

Nato priseže pečini, da hoče izvršiti njeno naročilo in konča z granesi, ki sem jih postavil na čelo črtice.

Pesem „Ukleti grajščak“ („Slov. Glasnik“ 1863) je nastala najbrže na Vrhniki. Pripoveduje se namreč, da je videl Svetličič nekoč na poti v Zaplano (prvo, vrhniški sosednjo, gorsko župnijo) strašno kačo z glavo, debelo kakor mačja. Streljati se ni upal nanjo, imel je namreč pri sebi le puško — enocevko! Ta kača se je grela navadno na „Špici“, peščinem gorskem pomolu dobre pol ure od Vrhnike proti zapadu ob poti v Zaplano, med razvalinami nekdanjega gradu. Vsakdo ni bil tako srečen, da bi jo bil videl. — Druga vrsta vaških kronistov pravi zopet, da je ležala ona kača na ovinku le v dolgosti kakega sežnja na cesti, ostali del da je bil skrit v grmovju. Gospod „Fronc“ je pritisnil puško na lice, a ni se upal sprožiti,

pomikal se je nazaj in slednjič zbežal. Z Adamičem sta se spravila skupno nad njo, a žal — videla je nista nikoli več. — Ljudje so govorili o kači mnogo, in še zdaj ni pozabljena. Trdijo, da je bivala v nekdanj tamkaj stoječem gradu zakleta princezinja. Šli so nekateri tja celo zaklad kopat, a jih je prepodil hud vihar.

Gotovo so prišli ljudski domišljiji na pomoč v okolici živeči modrasi.

Svetličič sam ne govori o zakleti deklici, ampak o neusmiljenem grajščaku. Konec „Ukletega grajščaka se glasi:

Na grobljo, ki prerašča jo mah že mnogo let,
še dandanašnji hodi se studna kača gret;
kdor sreča jo, se vrne, pobegne mahoma,
da srce groze tesno mu komaj sopsti da.

Precej strašen je „Zaklad na hudem polji“ („Novice“ 1869.)

V romanci „Alenka“ („Novice 1847“) plaka žena za možem odišlem v boj nad Turka,¹⁾ za v boju palim junakom . . .

* * *

Liričnih pesmi je spesnil Svetličič največ v obliki soneta. Pri tem se ne drži strogega načela, ki ga stavijo nekateri: da mora imeti vsak sonet vidno ločena dela; v drugem da naj se primerja nekaj s prvim, ali ako hočete: oba dela da si morata biti v razmerju vprašanja in odgovora. Prav lep zgled za to zahtevo se mi zdi sonet „Mladenčem“ („Novice“ 1853). Kot nam zastira jasen pogled neka temota, ako smo gledali malo prej zlato solnce, nagibajoče se k zatonu: tako oslepimo, gledajoč roznata lica cvetočih deklet, sicer ne na očeh, nad katerimi ne čujemo, pač pa otemni luč pameti.

V zadnjih dveh kiticah ljubi Svetličič trojno ujemo (c d d c e e).

Pretežna večina njegovih sonetov riše človeško življenje.

Skozi štiri dobe (detinstvo, mladeniško ter moško dobo in starost) nas spremlja „Pot skozi življenje“ („Slov. Glasnik“ 1861.)

¹⁾ Turški boji igrajo sploh veliko ulogo pri Svetličiču.

Življenje je trdo delo; o tem nam priča sonet „Življenja namen“. Pot je

... čez morje ljuto, valovito,
ki utopljenih ni in ne bo sito,

in ta pot je posuta s trnjem, kajti

po njem ne hodi nihče brez terpljenja,
ker vsim, ki išejo zavetja sreče
na njem, sovražna sapa proti vleče.

Ob morju stoječ je gledal težko ladjo. Valovi so jo gnali pred seboj kot suh listič, metali so jo semtertja, kot kmet prazno snopovje. In videl je

... kak spodjedene bregove
spod nog so spotoma mi požirali,
da bi mornarjem trudnim izkopali
tik brega zaželjeniga grobove.

(„Življenje“, „Novice“ 1852.)

Primerjaj tudi „Življenje“ („Novice“ 1847), „Mornar“ („Novice“ 1855), „Kupec“.

Trpko resnico, da „dolgot življenja našega je kratka“ in

pred smrtjo ne obvarje koža gladka,
od nje nas ne odkup'jo kupi zlata ...

je izrazil Svetličič v sonetu „Smrt“.

Kot pisana cvetlica z bilko velo
pod britko koso senoseka pade,
kosi nemila smrt sred starih mlade
gredoč iz hiše žalostne v veselo.

Po vsih steguje svojo roko belo,
ne zmeni se, ponujaj jej zaklade,
al' toži, da prišla je iznenade,
ž njo moraš iti v tiho tje deželo,

kjer zraven moža sivega spi dete,
deklè, lepote cvet, tik suhe žene,
berač bogatemu se ne umakne;

kjer straži mati zemlja rev otete,
in v njeno hladno krilo položene,
da se spijočih nihče ne dotakne.

V „Vprašanju“ („Novice“ 1847) se vprašuje:

zakaj človeka merzel pot oblije,
ko čuti, de bo kmalo ura bila,
ki ga popelje v večno domovino,

kjer ni vročine, burja kjer ne brije,
kjer bolnim srcam teče vir zdravila,
počitik trudnimu bo dan v lastino? —

Saj se ozira milo kupec po suhem produ,
ko se bori njegova ladja s silo morja; saj

vzdihuje jetnik noč in dan po solncu, ki ne najde v ječi njegovega sledu; romar pozdravlja veselo sosedov dom, za katerim se vzdiga njegov, in kmetič si obeta sladkost počitka, „ko se budi na nebu zvezdic čeda“.

Sam zase prosi Boga, da bi ga obvaroval poželjivosti in mu dal milost, živeti do konca po njegovi volji. Potem

vesel tadaj zapustil bom to ječo,
izročil tebi dušo, zemlje krilu
povernil, kar mi je b'lo posodilo.

Pri tebi v raji bom prepeval srečo:
v izvoljenih nebeščanov številu
vživati truda časniga plačilo.

„Moj svèt“ („Novice“ 1848) pravi, da ceni prav življenje le tisti, komur so zve-nele cvetice v rokah.

„Zvest prijatelj zdravilo življenja“ („Novice“ 1849) je slavospev prijateljstvu, „Dekletam“ („Novice“ 1849) pa nedolžnosti.

Memento mori! kliče v „Minljivosti“ („Novice“ 1852). Pena izginja izpred pene, ura se umika uri, dan se izgublja v noči ... tedni, meseci, leta minevajo; čas hiti. Rodovi se menjavajo na pozorišču, njihova dela podira čas. Priča temu: cela vrsta posutih mest, razpale trdnjave, rušeče se skalovje visokih gor. No list na veji — človek, ne miruje; višji želi biti, vékomaj hoče živeti in nikdar prsteneti! Toda

... al' prek misli té-le
čas odmerjen ne poteče?
Ali smert ti veke cele:
„Idi z mano!“ ne poreče?

Popotnik išče izgubljeno domovino. Pot ga privede mimo pokopališča. Tu zakliče nekdo: „Ne hodi odtod! — in

ko sonce rumeno strop neba zlati,
na grobu okrašenem mertev leži.

(„Najdena domovina.“)

Po mladosti hrepeni, a ona je tako daleč, daleč ... Prepad, ki ga loči od nje, je nepremostljiv („Čudno jezero“, „Novice“ 1857).

Zvezdo mladosti je izgubil. Iskal jo je sicer daleč okrog po svetu, a zaman! S krvavečim srcem se je vrnil brez zvezde, svoje sreče („Zgubljena zvezda“, „Novice“ 1857).

V snegu in burji se tolaži s pomladjo,

... serce, terpi malo
svojo žalost! Sej iz nje
bo veselje kal pognalo,
kakor berstje v cvetke gre.
(„Tolažba po zimi“, „Novice“ 1852.)

Svetličič je bil goreč domoljub. Čitajte njegove „Zdihljeje“ („Novice“ 1849) in sodite sami!

Če čuti žalost mlada pasterica,
ko vidi, de na rosnih tleh vsa vela,
ki včeraj med sestrami je cvetela,
leži po noči zlomljena cvetlica;

in če zalije ji oko solzica,
ko ne zagleda kaplje, kjer mezela
spod senčniga germovja, in šumela
po belim pesku, hladna je vodica:

kdo bode meni branil žalovati,
ko vidim, de v košatih hrastov senci,
ne vém zakaj — suši se lipa zala;

ko slišim, de tihota je postala,
kjer pesme so prepevali Slovenci,
de jih je b'la vesela Slava mati?

Ali pa sonet „Slovencom“ („Slov. Glasnik“ 1861), kjer pravi v drugem delu

Kedaj pa nam došla bo doba mila,
da nas iz spanja bode prebudila,
ko topla pomlad pevke po dobravi?

Kedaj bo domoljubja ogenj sveti
prešinil nas, da jamemo hlepsti
po tem-le, kar je v blagor očetnjavi?

Globoko versko prepričanje Svetličičevo kaže sonet „Mučenec Dioklecijanu“.

Visoki Bog, ki zanj trpim, pa vliva
mi v srce sladki up, da mi odgrnil
bo pot med večnih dvorov krasne zide ...

Dalje „Grobni napis“:

Kar mi zemlja posodila,
tudi zemlja vzela je,
kar pa vzela, bo vrnila
sodni dan, zanesem se —

Istotako „Ob vojski“, „Slovensk junak“ „Na Mravljiškem vrhu“ itd., sploh vsa njegova poezija.

Pel je tudi zabavljič, n. pr. „Onému“:

Praviš, da pijem preveč, ko lotim se pesmi kovati;
ali pomisli, da voz škriplje namazan če ni.

Največja zabavljičica je „Oném“ („Novice“ 1853). Kmet vseje na njivo pšenico. Pšenica požene. Sejavec se veseli, češ:

... petice bom štel,
ko bodem bogato v jeseni požel.

Toda „trop kozlov bradatih“ mu objé najlepša stebelca. „Čakajte!“ si misli kmetič in postavi strašila. Ko pa ni ta ne pomagajo,

nazadnje nevoljin sozida zidove,
zaplete robide bodeče v plotove —

Vendar

kaj dela trop, ko zamašen je vsak kot?
Po stari navadi objeda spet plot.

Seveda tako fine satire kakor pri Prešernu ne nahajamo pri Svetličiču.

Sam o sebi poje:

Sem spevorečnik golemošnji,
pa vendar prudek vsaki dan;
ne briga me, jeli o košnji,
je li o svetem Gracijan'?

Osoda moja me ne peče,
in sreča družih ne skeli;
kako se pravda vlad izteče,
to mene kar nič ne srbi.

Cvetice moje so zvenele,
pestrejših včakal, vem ne bom,
letite toraj name strele,
saj skor me kril bo hladni dom.

(„Kdo sem?“)

V „Vodnikovem spomeniku“ 1859 je objavil lepo pesem „Valentin Vodniku v spomin“. Tudi tu ni zatajil mojstra Prešerna.

III.

Dovolj razgleda! Videli smo, da je bil Svetličič pesnik po božji volji; plodovi njegove Muze so biseri naše književnosti, dragi kamni so, le škoda, da so tu in tam neobrušeni. Dandanes bi oporekali marsikje njegovim stihom, njegovi tehniki in jeziku. Toda postaviti se moramo na stališče tedanjih dni. V času pa, ko je bilo tiskanih največ Svetličičevih pesnitev, je bil naš jezik še v povojih; nista se še bila oglasila kritični Levstik in estetični Stritar. Svetličič je sicer ljubil svojo duševno deco in jo negoval, to se pravi: pilil. Marn našteva celo stran nje-

govih poprav. Večinoma se tičejo slovnice. „Limbar“ je spremenil n. pr. v „lilijo“ „spoznavši, da je limbar (Lilienberg) beseda Markova“. 1) Ali ponekod bi trebalo še pile!

Kako pa so Svetličiča cenili vrstniki?

Bleiweis²⁾ se mu zahvaljuje že l. 1847. kot urednik „Novic“ za poslane pesmice v nemškem jeziku, češ: „so mi jako vgodne, gladko tekó, brez izpahovanja glasnikov ali zlogov, kar vsaki pesmi jemlje lepoto in je večkrat znamenje prevelike hitrosti; Vi ste res pesnik, in nedvomno si pridobite občno priznavanje itd.“.

L. 1852. pa mu je pisal slovensko pismo:

„Visoko častiti Gospod! Stokrat sim že mislil Vam dopisati in Vas prositi, da bi mi za Novice včasih kakošno pesmico poslati blagovolili, to prošnjo pa sedaj toliko bolj ponovim, ker bojo letos dvakrat izhajoče „Novice“ lože tudi z lepoznanstvom se pečale. Jeli pa veste, zakaj Vas zato nadležjem? Zato — ker imajo Vaše pesmi tako ceno in so tako čislane od bravcov, da Vas zamoremo zavolj pesniškega zapopadka in vnanje oblike Vaših pesem v prvo versto slovenskih pesnikov staviti. Tako gladko Vam teče beseda brez vse sile, brez vsiga napenjanja, da malokaterimu tako . . . Ponavljajoč prošnjo se Vam lepo priporočim in vedno sim Vam verni prijatelj
Dr. J. Bleiweis.“

Tudi Janežič³⁾ ga je vabil v krog svojih sodelavcev. L. 1859. ga je nagovarjal, naj izda zbirko svojih „lepih, krasnih, velečastnih pesmi“ v „Cvetji“. L. 1860. mu je pisal: „V imenu mnogih Slovencev prosim, da bi se Vaša Modrica v novem letu prav obilno

1) Prim. „Erazem Ravbar“:

ko beli med trnjem je limbarjev cvet,
si tudi kraljica ti žen in deklet.

Gledé „limbarja“ prim. Pleteršnik, Wolfov slovensko-nemški slovar I., Ljubljana 1894.

2) Bleiweisova in Janežičeva pisma po Marnu op. c.

3) Ta je tudi ponatisnil lepo število plodov Svetličičeve Modrice v svojih večinoma za šolske namene izdanih knjigah.

oglašala, ker jo tako radi poslušamo. Vsaka cvetica iz Vaše roke bo „Glasniku“ mila in draga, in tudi njegovim bravcem srčno zaželena.“

Jaz menim, da so se omilile Svetličičeve pesmi marsikom, a splošne, trajne pozornosti ni vzbudil. S sedemdesetimi leti se potaplja v pozabnost. Njegovo ime izginja polagoma; na torišče stopajo nove moči z drugimi cilji in težnjami. Odtod je razlagati ona mlačnost ob njegovi smrti, ki sem jo omenil v začetku.

Zaradi tega mislim, da ima pač nekoliko prav Marn, ko trdi: „mladi slovenski svet se zanj ni kaj menil, ker ga ni poznal.“ 1) Glaser ni namreč Marnovega mnenja v svoji škici o Svetličiču²⁾ in se sklicuje na Bleiweisa in Janežiča. Toda Marn ni gotovo razumel pod „mladim slovenskim svetom“ niti Bleiweisa (1808—1881), niti Janežiča († 1869). In ko bi ju tudi bil, ne prideta toliko v poštev, ker sta pisala v prvi vrsti kot urednika.

Precejšnjih zaslug za poznavanje pesnika Svetličiča si je stekel Sket; v svojih „Čitankah“, posebno pa v „Slovenski slovstveni čitanki za sedmi in osmi razred srednjih šol“ (Dunaj 1893) je dal prostora marsikateri njegovi pesmi.

S poezijo se je bavil Svetličič do smrti; zadnja leta je pesnil le zase. Poslednja pesem datira z dne 12. rožnika 1880. To je „Slovensk junak“. Poznejše pesmi kažejo lep napredek napram prvim. Često se je podpisal s samim —č.

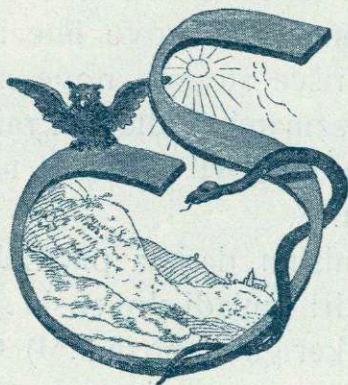
Vso literarno zapuščino je izročil znancu Marnu. Ta jo je objavil v opetovano omenjenem XIX. snopiču „Jezičnika“ popolnoma v njegovih rokopisnih oblikah. Po mojih mislih se bode našlo težko razen že izdane še kaj Svetličičevega blaga. Tudi književno zanimivih pisem izpod njegovega peresa najbrže ni.

1) Jezičnik XIX.

2) K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva III, str. 47.

FR. SVETLIČIČ:

UKLETI GRAJŠČAK.

red' Ulake,
planine
nad Zgor-
njo Vrh-
niko,
jebrdo silno
strmo in
vse za-
raščeno;

na njem je razvalina gradú ne-
kdanjega,
ki ga je kletve sila do tal raz-
rušila.

Prebival v njem grajščak je brez
žene in otrok,
po risje trdosrčen in drzen
krvolok,
ki, z ropa se vrnivši, je v hramu
mirno spal,
in ki se ni človeške, ne božje
roke bal.

Nameni v grad samotni berač se
neki dan,
prihrope na dvorišče ves spehan
in potan;
beseda se mu trese, kolena se
šibé,
ko stopi pred stanico in prosi
vbogajmé.

„Poberi se spred mene“, grajščak
zadere se,
„lenuh, ki nisi vreden, da zemlja
nosi te;
postopati v mladosti ti bilo je
ljubó,
sedaj pa trpi lakot, ki davi te
zató,

Mar vidim, da mi strela poslopje vpe-
pelí,
da mi zaklad predragi pod zemljo ves
sperí,
ko da bi dotaknile se tvoje ga roke,
če tudi mi živeti do sodnjega je dne.“

„„Gorjé ti, trinog!““ seže berač
v besedo mu
in govori, da stresa zidovje se
gradú —:

„„Odvzet ti bo zaklad tvoj, al'
braniš ga al' ne,
ker vedi, ura tvoja iztekla se
ti je.

Ko to izusti, urno v dolino se
spusti
in stopa tako ročno, da se grajščak
reži.

Al' zdajci, ko bi trenil, se potemni
nebó,
in mine ga režanje ter gleda v
zrak srepó.

Nebo pravično čulo je kletve
tvoje glas,
in bliža se osvete njegove strašni
čas:

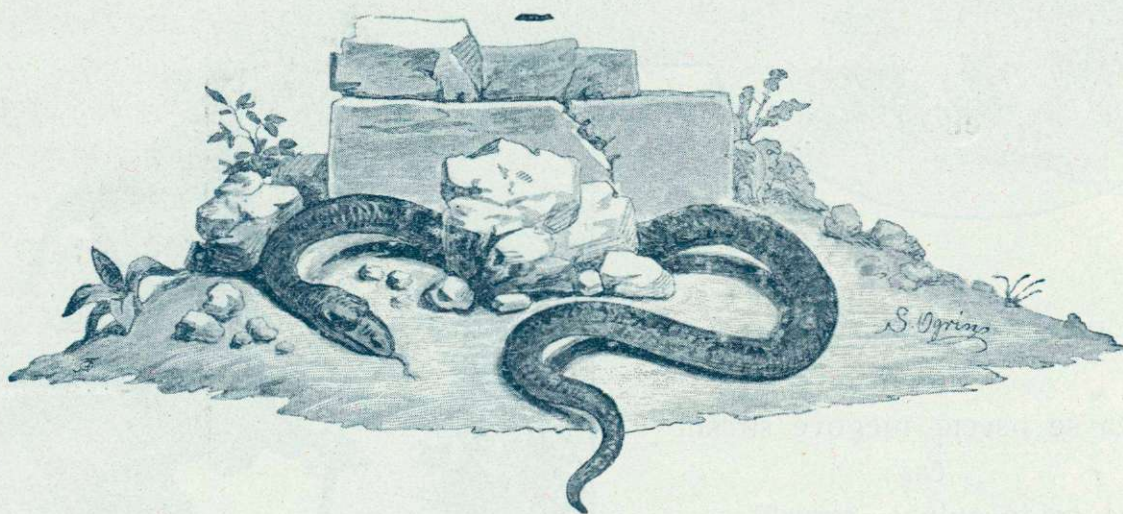
Prej ko zaide solnce, razvalil se
bo grad
in nesel te z višine z zakladom
vred v prepad.

Spod sipčnega razmeta o zoru
slednji dan,
spremêjen v kačo studno, izlezel
boš na plan
in vlekel se na brdo po bregu
sem ter tje,
da pomniš kletve svojo do 'zvolje-
nega dne.““

Oblake črnosive vetrovi pri-
 podé,
 in v gromonosnih kopah nad Ulako
 vrté;
 čim dalje bliže sliši bobnenje
 votlo se,
 čim dalje huje gora v korenu se
 majè.

Naenkrat se zabliska, da vzame
 skor' mu vid,
 udari strela močna in razleti se
 zid,
 porušen v šibre drobne, se vdere ž
 njim vred grad,
 kot mu berač pretel je, po plazovo
 prepad.

Na grobljo, ki prerašča jo mah že
 mnogo let,
 še dandanašnji hodi se studna kača
 gret;
 kdor sreča jo, se vrne, pobegne
 mahoma,
 da srce, groze tesno mu jedva
 sopsti dá.

K. SOJANOV:

IZZA KULIS ŽIVLJENJA.

ČRTICE.

VIII.

Iz boljših krogov.

Papa, ni res, tega ji jaz nisem nikdar rekla!“ se je togotila lepa Olga. Iz sosedne sobe je prihajal pridušen jok in vmes so se čule nerazumljive besede, ki jih je tuintam prekinilo ihtenje.

„Ta kmet vedno laže!“ se je jezila Olga napram mlajši sestri Elici; „jaz ji že pokažem . . .“

Pridrsala je v sobo gospa svetnikova, Olgina in Eličina mati, v lahkih, pisanih cipelih.

„Kaj je zopet?“

„Saj veš: Marica je papanu zopet lagala, da sem ji rekla, da ne pojde z nami v gledišče, češ ker tako jetično izgleda . . . Kakor zna — same laži.“

„Olga, Olga!“ je posvarila svetnikovka ter pogledala svojo hčerko pri tem tako ljubeznivo, da je bilo to svarilo prej pohvala nego očitjanje.

Svetnikovka se je znala ljubeznivo hliniti, kadar jo je videl svet. Tako svilnatomehko je govorila z Marico, okrog usten pa se ji je zibal neki nasmeh, saj poznate tisti smeh, ki le prikriva mržnjo . . . In to je čutila pastorka Marica vsakokrat, kadar se je milostivi zahotelo ž njo govoriti.

* * *

Dr. Miren, sodni svetnik, je bil neizprosen, kadar je citiral zatožencem kazenske paragrafe. Takrat so se njegovemu obrazu včrtale jeklene, neusmiljene poteze; krivci pa so vztrepotali vzpričo njegovega ostrega pogleda.

Doma pa je bil sodni svetnik tako mehak, da ni upal črhiniti, kadar je ljubezniva Olgica stisnila bele prstke, da se je stvorila lepo

oblikana pest, ter kljubovalno uprla svoje velike, demonske oči v strogega jurista. Samo mencial je z nogami in z usti mlackal; a poguma ni imel, da bi pokazal uporni hčeri, da je Marica tudi njegov otrok.

„Strašna je ženska trmoglavost“, je bobnal svetnik predse, a potihoma, ker se je bal Olge, katera je že dobro poznala očetovo slabost, da ji namreč v vsakem boju podleže.

Svetnikovka pa je Olgo še celo bolj ljubila nego svojo drugo hčer Elico. „Osemnajst let ima, pa je tako nepokvarjena, tako idealna, da je je človek vesel.“ Take in enake himne je nosljala o Olgi njena mati drugim gospem, kadar so jo obiskavale.

Olga je bila izmed tistih žensk, ki znajo s pretiranim patosom deklamirati vloge gledaliških ljubimk, rade citirajo pesnike, kateri pojó o ljubezni, nje „pekočih bolečinah“, ki pokladajo svojim boginjam svoja srca na žrtvenike ter jih časté po suženjski.

„Ljudje, ki niso navdušeni za umetnost, so polljudje. Plemenitega srca ne morejo imeti“ . . . Tako je Olga večkrat razlagala bistvo blagega srca svoji bolj mirni sestri Elici.

Njej je prižigal neki pesnik-secesionist lučko svojega genija v nekem leposlovnem listu. Plemenita Olga ga je častila z naslovom „božanski moj Franjo“.

Kadar je izšla nova številka lista, je hlastno segla po njej.

„Kako lepo! Elica, glej, kaj mi je napisal božanski moj Franjo!“

In čitali sta njegovo neslano pesem, ki se je pričenjala:

Hočeš li ljubica krasnih gradov,
kamenov dragih ali zlata?
Pokličem vse škrate,
da jih prinesejo
iz dna morskih voda . . .

Olga je bila vsa srečna, da se njenemu samoljubju celo v literarnih krogih zažiga kadilo.

Marice Olga ni mogla v miru pustiti. Kaj da bi ji bila Marica hudega storila, tega Olga sama ni vedela. Trdila je napram Elici, da ji je Marica s tistim prosojno-bledim obrazom silno antipatična. Samo da je prilika nanesla, pa jo je pričela Olga ščipati z besedami.

Marica je bolehalo za isto boleznijo, kakor njena mati. Morilka, osobito mladih ljudi, kateri pravijo ljudje jetika, je vsadila Marici smrtno želo v prsi, da ji je razdevalo mlado življenje. Dasi že v dvajsetem letu, bila je Marica bolj podobna šibki petnajstletni deklici, nego v taki starosti razviti devi. Njena narava je bila jako občutljiva. Samo strogega pogleda je bilo treba, pa so se zarosile velike, plahe oči. Izvečine je presamevala; tudi če je prišla v Olgino in Elično družbo, je malo govorila. Dobra Olga pa je vselej znala tako zasukati pogovor, da je svojo polsestro zbadala. Kadar jo je Marica boječe vprašala, kaj da ji je zopet žalega storila, je vzkipela idealna Olgina duša, in Marica se je morala umakniti v sosednjo sobo, kjer je ihtela.

Imele so nove obleke.

Olga se je sukala pred ogledalom, popravljala gube na obleki, vpraševala sedaj Elico, sedaj mater, kako da ji obleka pristoja.

Marici je bila obleka prevelika.

„Seveda, vsaj so te same kosti; kako pa naj se potem obleka lepo oprime života. Drevi že ne pojdeš z nami v gledišče, ker izgledaš, kakor da hodi živa jetika v tebi po svetu.“

Marica je slekla obleko, umaknila se Olginemu zbadanju ter jokala. —

Ravnotedaj pa je vstopil energični svetnik, ter poprašal Marico, čemu da joče. Drugega ni ničesar ukrenil, ker se je bal svoje soproge in hčere.

* * *

V komiteju dam, ki je imel nalogo, skrbeti za zapuščene bolnike, je bila Olga izvoljena za tajnico.

„Mama“, je prisopihala domov, „pomisli, mama, jaz sem zmagala pri volitvi. Večina se je odločila za me kot tajnico našega društva.“

Gospe mami se je veselja razžaril obraz, poljubili so svojega pridkanega, zlatolasega keberčka, kakor so rekali Olgi, in sami niso vedeli, kako bi jo še bolj posrčkali.

„Danes napravimo izlet, ker je Olga zmagala pri volitvi!“

„Ali gre Marica tudi z nami?“ se oglasi Olga.

„Seveda“, je pristavil nekam boječe svetnik.

Peljali so se v bližno vas.

Na poti so srečali moža, ki je vodil za roko malo, komaj petletno deklico. Siromak se ga je bil malo nalezal. Izgubljal je ravnotežje in vselej, kadar je zakolobaril v drugo stran ceste, je potegnil otroka s seboj.

„Ata, mene boli!“

„A, nič te ne boli — kaj te boli?“

„Roka, ker mi jo tako stiskate.“

„Rad te imam, otroče; pa še kako rad — kaj ne, da te imam rad?“ In zopet ga je zaneslo v drugo stran ceste.

Konj je počasi stopal, ker je bilo navkreber in izletniki so čuli ta ljubeznivi pogovor.

„Ha, ha, to je ljubezen!“ je vzkliknila Olga.

„Morebiti pa ima mož res blago srce“, je plaho pripomnila Marica.

„Oho, kmet kmeta hvali! Nič čuda! Tvoja mati je bila tudi s kmetov doma“, je zbadala Olga dalje.

Svetnik jo je hudo pogledal, a je postal hipoma krotek, ko se je ujel njegov pogled z Olginim. Svetnikovka se je pa nasmehljala — ona, ki je bila hči mestnega zdravnika.

Marico je Olgino očitiranje zapeklo v dušo, in takrat si je zaželela k materi — —

* * *

Marice se je loteval suh kašelj. Nekega večera, ko se je odpravljala k pokoju, jo je začelo dušiti v grlu, nato pa se ji je vlila

iz ust kri. Odtakrat je vidoma hiralala in nekega dne je tožila, kako je slaba in legla je v posteljo.

Prišel je zdravnik, prijazen mož s črno, semintja že s srebrnobelimi nitkami prepreženo brado.

„Le upanje, gospodična; ko pride malce topleje vreme, se Vam obrne na bolje. Sedaj je pač jako kritičen čas za bolnike, ko se poslavlja zima in je vse ozračje takorekoč prenasičeno z boleznijo.“

Trdno je upala.

Bolj, ko so ji ugašale življenske moči, tesneje se oprijemala njena duša življenja in sladka nada ji je šepetala laži o lepi pomladi, o ozdravljeni Marici. Le malce naj si še opočije, da se umiri in okreпча, pa bode bolje.

Domači, osobito svetnikovka in Olga sta malokdaj pogledali k bolnici. Elica se je včasih ukradla v Maričino sobo ter ji oživljala nove upe o zdravju.

Največ se je mudila pri njej stara služkinja.

„Gospodična, danes se mi zdite boljši; oči imate bolj jasne kakor včeraj, in barva se Vam vrača.“ Tako jo je tolažila služkinja. Sama zase pa se je jezila, da se gospôda tako malo briga za bolnico, ko vendar vidijo, da ne bo dolgo.

Svetnik je bil podnevi v uradu; zvečer, ko je prihajal domov, se mu pa ni ljubilo, da bi dalje časa sedel pri bolnici.

Olga je vselej, kadar je začula Maričin votli, globoki kašelj, nevoljno vzdihnila:

„Ta kašelj! Jaz sem se že docela naveličala poslušati to hropenje. Tako nervozna postajam...“

Kadar je pa kdo obiskal Marico, je bila pa Olga takoj v Maričini sobi. Sedla je navadno na rob postelje, in če je kdo namignil, da je bolezen nevarna, mu je Olga takoj segla v besedo ter začela deklamirati:

„Ne bo umrl naš srček ne; danes ima tako rožnatordeča lička.“ Nagnila se je nad bolnico, ter ji popravljala lase, božala čelo — bilo je samo srce. Marsikdo si je

misllil, kako jo ljubi, in kako težko bodo pozabili svetnikovi Marico, kadar umrje.

Sedele so mati, Olga in Elica v sprejemni sobi, ter se pogovarjale o zadnjem koncertu.

„Kri, gospodični Marici se je zopet vlila kri!“ je zaklicala vsa zasopla stara dekla.

„Kri in zopet kri! Pri nas ni miru“, je zajezikala Olga.

Začulo se je trkanje na duri.

Vstopil je mestni župan; spremljal ga je okrogel gospod v fraku in klaku.

„Dolžnost mi je“, prične župan, „da izrečem gospici Olgi imenoma naše občine najiskrenejšo zahvalo za njeno požrtvovalnost, s katero je prevzela mesto tajnice v komiteju dam, ki skrbi za zapuščene bolnike.“

Županov okrogli spremljavec, ki ni bil nihče drugi, nego njegov svetnik, pa se je tipal med županovim zahvalnim govorom za svoj telovnik, da bi prikril odsotnost enega gumba, ki ga je ravnotedaj izgubil, ko sta z županom vstopala.

Kar se je tikalo reje, niso bili gospod svetnik zanemarjeni. Zlata verižica pri uri ni visela več, kakor navadno, navpično, pač pa je dobivala že bolj vodoravno lego. Vrata so se jim zdela malce preozka, da bi tako vstopili kakor drugi ljudje. Naredili so se pol postrani ter se basali skozi vhod. Takrat so se pa nekje nataknili, izgubili gumb in svilen robec.

Pri slovesu so posnemali župana ter se nerodno poklonili ljubeznivi tajnici.

Tajnici Olgi se je samoljubja topilo srce.

Maričine moči pa so bile docela izčrpane. Izdihnila je, kakor vela cvetka, katere šibko stebelce nima več moči, da bi pilo iz zemlje sokove življenja.

* * *

Olga se je kmalu potem poročila. V njene mreže se je vjel neki zdravnik, ki je bil dober mož, a se je po komaj treh mesecih že ločil od nje...

DR. JOŽ. DEBEVEC:

VIRGINIJA — ATALA — BOGOMILA.

SLOVSTVENO-ZGODOVINSKA ŠTUDIJA.

(DALJE IN KONEC.)

aj je torej v „Krstu pri Savici“ takega, kar bi spominjalo na Chateaubriandovo Atalo? Ko hočem naštetih vzroke, ki so me dovedli do te misli, naj pripomnim le še to, da se tudi jaz popolnoma strinjam z nazori gospoda prof. L. Pintarja, ki v letošnjem „Zborniku Matice Slovenske“ (str. 147 nsl.) sicer odločno zavrača tisto stikanje, odkod ima kak pesnik, to ali ono idejo ali podobo itd., na drugi strani pa dobro poudarja, da vzporejanje sličnih mest ali motivov umevanje pesniških umotvorov le pospešuje.

Tri točke zlasti so, ki po mojih mislih podpirajo trditev, da je Prešeren res čital in poznal Chateaubrianda in njegovo delo „Atala“.

Prvo so zunanje razmere. Prešeren sam je pisal l. 1836., ko je dal na svetlo svoj „Krst pri Savici“, prijatelju Čelakovskemu v Prago, da je imel s tem umotvorom dvojen namen pred očmi: rešiti metriško nalogo in potolažiti duhovščino kranjsko. In „gospodje duhovni so bili z menoj zadovoljni in so pripravljene odpustiti mi prejšnje grehe.“ Če mu hočemo verjeti, da je res hotel potolažiti duhovščino¹⁾ in njej na čelu kanonika Pavška, potem si moramo misliti, da je bil ubogi Prešeren v velikih škripcih: kajti to je dobro vedel, da strogega cenzorja bo najbolje potolažil z versko poezijo, s poezijo, ki ima kakšno lepo versko idejo v sebi. A odkod vzeti verski motiv? Znano je, da Prešeren ni imel živega verskega prepričanja (cf. V. Steska „Paberki o Prešernu“ v „Kat. Obzorniku“, V, 1 str. 18 nsl.), ampak da je bil kakor ve-

čina sodobnikov (primeri n. pr. Anastazija Grūna!) versko indiferenten; znano je tudi, da z mnogimi vrstniki vred ni umeval visokega socialnega pomena evangeljskih svetov, zlasti vednega devištva (cf. puščico proti Slomšku in njegovemu „devištvu“). In vendar je uprav to punctum saliens „Krst“a. Kako se to sklada? Ker ne moremo v srcu našega pesnika iskati navdušenja za cvet krščanskega življenja, se nam zdi, da mu ne delamo krivice, ako domnevamo, da ga je vzpodbudil kak zunanji vpliv k tej vzvišeni ideji. In to je bil najbrže Chateaubriand, ki je to idejo s pesniškim sijajem ožaril v svoji „Atali“ in ki je potem v svojem „Geniju krščanstva“ takó krasno pisal o lepoti vednega devištva (I. del, knj. 1., pogl. IX. „Sur le sacrement de l' Ordre“). Chateaubriand je bil pri duhovščini tedaj najpriljubljenejši pisatelj; ako je torej Prešeren hotel res potolažiti duhovščino, zakaj si ne bi izbral sličnega motiva, kakor slavni Francoz, ki je prav z „Atalo“ zopet odprl pot krščanstvu v srca premnogih rojakov?¹⁾

Drugi vzrok za svojo trditev pa vidim v vsebini obeh umotvorov. Ta vzrok je torej notranji. Kakor je v „Atali“ središče cele povesti obljuba vednega devištva, ki jo je naredila mati za hčerko svojo, in je ravno ta obljuba vzrok, da se indijanska deklica odreče srečni zakonski zvezi v nadi na večno združenje v nebesih, takó je tudi jedro „Krstu pri Savici“ to, da Bogomila naredi obljubo vednega devištva Mariji v čast, da bi s tem rešila Črtomira iz teme

¹⁾ Korš²⁾ v predgovoru k svojemu ruskemu prevodu Prešernovih poezij (str. LXVIII) mu ne verjame in navaja tudi vzroke za svoj dvom.

¹⁾ Da so se res tudi slovenski duhovni zanimali za Chateaubrianda, dokazuje prevod njegove Atale, ki ga je napravil M. Verne (1797—1861) in objavil v „Novicah“ leta 1858., str. 240—270. Cf. dr. Glaser, „Zgodovina slov. slovstva“. III. 64.

zmot in si zagotovila večno združenje z njim pri Bogu.

Bogu sem večno čistost obljubila
in Jezusu in materi Mariji.

V obeh slučajih ista resignacija, da prave sreče ni iskati na tem svetu, ampak v nebesih, ker

odločeni so roži kratki dnovi . . .

— — — — —
Al' je za majhen čas se združiti vredno,
da bi ločitve spet se bala vedno?

ali kakor izraža isto misel Prešeren v sonetu, ki je takorekoč uvod h „Krstu“ in posvečen spominu predragega mu prijatelja Matija Čopa, da namreč:

. . . srečen je le-ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsih hrani.

V obeh slučajih takó nenadoma pride, tako uničujoče deluje odločna odpoved: Ne smem! Ko Šakta ravnokar misli, da sme Atalo imenovati svojo nevesto, pa mu udari na uho njena odpoved: Ne smem! In Črtomir, tudi on, zagledavši po dolgem času, po tolikih bridkih urah, tam pri Savici Bogomilo, vzklikne ves vesel:

O, sèm na srce moje, Bogomila!
Skrbi je konec, žalosti, nesreče,

— — — — —
ni meni mar, kar se godi na sveti,
ak smejo srečne te roké objeti!

A tudi on dobi odgovor:

Ne združenja, ločitve zdaj so časi . . .

— — — — —
Ne smem postati jaz nevesta tvoja.

Atale zadnja želja, ko umira v puščavnikovi koči, je, naj bi se Šakta vendar izpreobrnil in postal kristjan, da bi se tako enkrat blažena sešla na onem svetu. Isto željo goji tudi Bogomila:

Iz spanja svojga, Črtomir, se zbudi,
slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti!

— — — — —
Da sklenete se enkrat najni poti,
ljubezen brez ločitve da zazóri
po smrti nama tam v nebeškem dvori!

Proslavlja se v obeh umotvorih, da povemo z drugo besedo, čista ljubezen,

ljubezen, ki ne misli prav nič náse, ki noče prav nič imeti záse, ampak hoče dobro le ljubljencu svojemu, in sicer v obeh slučajih najvišje dobro: večno blaženstvo v nebesih.

Dotu podobnosti. Če pa si ogledamo značaja junakinj, Atale in Bogomile, odbliže, pa zapazimo vendar velikanski razloček, ki kaže Bogomilo v veliko idealnejši luči nego Atalo. Ta namreč obljube vednega devištva ni naredila sama, ampak za njo njena mati; pač jej ostane zvesta, toda v svoji zaslepljenosti, ko misli, da ne bo več stanovitna, seže po strupu! Da ne bi s prelomljenjem obljube žalila Boga, ga razžali s samoumorom! To more storiti le do skrajnosti zbegana vest; krščansko to ni. Zlasti moti čitatelja to, ker je Atala sama po svoji krivdi zašla v táko stisko . . . V vsem se vidi nemirni, efektov iščoči duh Chateaubriandov. — Kako drugače Bogomila! Ko je spoznala krščansko vero, stori sama od sebe obljubo večne čistosti; podobna je v tem prvim kristjanom, ki so vzprejeli krščansko vero s takim navdušenjem, da niso bili zadovoljni z navadnim krščanskim življenjem, ampak so si premnogi izbrali takoj to, kar ima krščanstvo najvzvišenejšega — življenje po evangeljskih svetih. In veličina nje značaja se kaže zlasti v tem, da daruje samo sebe in vso svojo zemeljsko srečo Bogu in Mariji samo zato, da bi otela večne pogube ljubljenega Črtomira. In vse to se izvrši v njenem srcu mirno, in mirno hoče počakati konca svojih dni, ki se bo kmalu približal, kakor sluti:

Kar dni odločenih mi bo na sveti,
Bogú in tebi bom ostala zvesta;
v nebesih čakala bom pri očeti
čez majhen čas deviška te nevesta . . .

Ni pa pri Francozih Chateaubriand prvi uvedel v slovstvo motiva čiste ljubezni, resignacije, odpovedi, ki vpira svoj pogled kvišku, kjer vlada neminljiva sreča, ampak pred njim je to storil pisatelj svoje dni najpopularnejše povesti v vsem svetovnem slovstvu, povesti „Pavel in Virginija“ — Bernardin de Saint-Pierre (* 1737, † 1814.)

Vsebina te povesti je obkrajem tá-le: Tik otoka Madagaskerja v Indijskem morju stoji manjši otok Ile-de-France, „Francoski otok“. Sredi osemnajstega stoletja je bilo ondi še malo francozkih naseljencev, ki so izvečine živeli v obmorskem mestu Port-Louis, le malokatera družina je šla globlje v deželo ali je prebivala v samoti. Vendar je bilo tudi takih nekaj. V vznožju gorovja, ki se vzdiguje za mestom Port-Louis, sta stali v neki lepi dolini, obdani kroginkrog od skal, dve koči. S skal je bil diven razgled na morje. V onih kočah sta bivali dve družini, to se pravi: v eni je prebivala Turovka s svojim sinčkom Pavlom, v drugi Marjeta s hčerko Virginijo. Nesreča je bila obe ženi privedla v to samoto. V pomoč sta imeli pošteno zamorsko dvojico, Marico in Dominga. Ženi sta bili obe pobožni in sta tudi svoja otroka vzgojevali v strahu božjem. Pavel in Virginija sta rastla kakor brat in sestra. Sredi bujne južne prirode sta se tudi otroka razvijala: Pavel v krepkega dečka, Virginija pa je postajala od dne do dne lepša devica. Mehkužnosti nista poznala; s trdim delom sta pomagala svojima materama dan za dnevom. Vendar so bili vsi neizrečeno srečni. Vse lepe čednosti so se razvijale v srcih Pavla in Virginije. Nežno prijateljstvo ju je družilo, ne da bi se ga zavedala. Edini prijatelj tema družinama je bil prileten mož, ki je bival sam poldrugo miljo oddaljen v enaki koči. Ta je obiskal časih tiho dolinico, časih sta pa prihitela k njemu Pavel in Virginija. Vsi so ga imeli radi. Bil je moder in izkušen mož in svetovavec v vseh važnih rečeh. — Čimdalje bolj se je bližal čas, ko sta materi mislili zaročiti svoja otroka, ljubeča se s čisto ljubeznijo. Da se bo treba kdaj ločiti, na to ni mislil nobeden izmed njih. V tem pa dospe pismo iz Evrope, iz Pariza, od bogate tete Marjetine, naj pošlje svojo hčerko Virginijo k njej, da jo bo dala vzgojiti v najboljšem zavodu francoske prestolnice. Bogastvo, čast, sijaj, vse to je premotilo dobro Marjeto, da se je odločila in res poslala Virginijo s prvo ladjo v daljno Evropo. — Nepopisna je

bila žalost Pavlova; najbolje ga je znal tolažiti stari samotar, ki ga je obenem začel poučevati v raznih koristnih vedah, n. pr. v zvezdoslovju, zemljepisju; učil ga je pa tudi spoznavati ljudi ter njih napake in strasti. — Minila so štiri leta. Samo dve pismi sta bili prišli med tem od Virginije. Pavel je menil, da ga je popolnoma pozabila. Dne 24. decembra (1744) pa zagledajo s skalovja nad kočicama veliko ladjo, ki se je bližala. Zvečer istega dne so izvedeli, da je med drugimi popotniki tudi Virginija na ladji. Kdo popiše veselje Pavlovo in drugih! Toda izpremenilo se je kmalu veselje v nemo žalost. Ponoči namreč se je pripravljala vihar na morju. Nebo temno, žarni bliski. Na ladji so streljali iz topov in klicali na pomoč. Pavel, samotar in stari Domingo hité k obrežju pomagat, ako bi se dalo. Vse polno gledavcev je bilo že zbranih na obali, pričakujočih, da se pretrga gosta megla in se pokaže ladja. Med tem je morje čudno šumelo. Nebo je imelo grozno, mrtvaško barvo. Okrog desete ure dopoldne vstane divji vrišč. Prihrul je orkán. V trenutku je pretrgal meglo. Prestrašeni otočani so zagledali v neveliki daljavi ladjo, ki se je bila vdela med ostre skale, škrleče iz morja. Ni se mogla ganiti. Velikanski morski valovi pa so se podili drug za drugim proti njej ter jej privzdigovali prednji konec, zadnji pa pogrezovali. Vse vrvi so se bile že potrgale, vsa sidra odnehala. Ves obupan je hotel Pavel skočiti v razburkano morje ter plavati do ladje; samotar in Domingo sta ga preprosila vsaj toliko, da se je dal privezati za vrv, katero sta držala ta dva na obrežju, in tako je Pavel planil v valove. Bil je že blizu, že je videl Virginijo na krovu, ki mu je mahala z roko; a v trenutku je prišel divji val in vrgel Pavla pobitega, okrvavljenega nazaj. Poizkusil je še enkrat, dvakrat... Zastonj... Mornarji in potniki so poskakali medtem v morje ter plavaje izkušali rešiti svoje življenje. Že so bili vsi zapustili nesrečno ladjo, le dve osebi sta bili še na krovu: Virginija in neki starejši mornar. Bil je skoro popolnoma slečen in

močan liki Herkul. Spoštljivo se je približal deklici, pokleknil je pred njo, hoteč jo slačiti, da bi jo rešil. Pa z mirno resnobo mu je obrnila hrbet. Z obali zagrmí zdajci vzklik: „Reši jo!“ Še en hip, in privali se val silne visokosti proti ladji. Mornar skoči še o pravem času sam v morje, Virginija pa, videč gotovo smrt, položi eno roko na oblačilo, drugo na srce, čisto oko upre proti nebu ter stoji kakor krilatec, ki leti v rajske višave. Valovi so pogoltnili nedolžno žrtev. Rajši je umrla, nego da bi le količkaj trpela njena sramožljivost. — Drugi dan sta med drugimi trupli na obrežju našla stavec in Domingo tudi truplo Virginijino: zasuta je bila napol od peska, roke je pa držala kakor ob trenutku, ko jo je potegnil s seboj val. Okrog vratu jej je visela podobica sv. Pavla, katero ji je bil dal Pavel ob slovesu. Nesrečna deklica mu je ostala zvesta... — Pogreb Virginijin je bil slovesen: prišli so zamorci, ki so jo poznali, zamorske deklice so bridko jokale. Pavel pa ni prebolel te izgube. Ljubeznivo ga je tolažil stari samotarec. Prosil ga je, naj se vdá v božjo voljo; naj ne pozabi, da Virginija še živi, in sicer gotovo živi v nebesih, ki si jih je zaslužila s svojim čistim življenjem. Živo mu je slikal, kako Virginija zdaj vsa srečna gleda z nebes doli nanj in mu govori kakor ob slovesu: „O Pavel, življenje je le izkušnja. Dopolnjeno je. Rajši sem umrla nego ranila sramožljivost. Nebesa so določila, da sem dokončala zemeljsko pot. Na veke sem se odtegnila revščini, obrekovanju, viharju in pogledu tujega trpljenja. Ne doseže me nobena nadloga več in nikakršno zlo, ki straši ljudi na zemlji; čemu me objokuješ? . . . Bodi stanoviten v izkušnji, ki ti je dana, da dosežeš Virginijino srečo v ljubezni, katere ne bo več konca, in v svatovščini, kjer nikdar ne ugasnejo luči. Tukaj ti bom odvzela skrbi in obrisala solze. O ljubi prijatelj, dragi moj ženin, k Neskončnemu dvigaj svojo dušo in lahko boš prenašal trpljenje majhnega trenutka.“¹⁾ Ni se dal potolažiti;

¹⁾ Cit. po prevodu A. Umka Okiškega v „Letopisu Mat. Slov.“ za l. 1872. in 1873., str. 210 — 275.

čez dva meseca je umrl. Kmalu sta šli tudi materi za svojima otrokoma. Za Dominga in Marico je prevzela skrb gosposka. Le sivi samotar je ostal. Od njega je izvedel pisatelj Bernardin de Saint-Pierre na svojem potovanju našo povest, ko ga je vprašal, kaj pomenita osameli koči . . .

Povest „Paul et Virginie“ je izšla l. 1788., eno leto pred izbruhom francoske revolucije. Dosegla je nenavaden uspeh: v enem letu je doživela petdeset izdaj. Ljudstvo jo je čitalo, rekel bi, z neko pobožnostjo. Takrat je zadnjikrat zaplapolal še plamen krščanske misli v masah francoskega naroda, potem je nastala dolga tema.¹⁾

Da je vzbudila v svetovnem slovstvu velikansko zanimanje, je lahko umevno. Če je vplivala kaj tudi na Prešerna?²⁾ Podobna je Virginija Bogomili v čisti ljubezni in resignaciji. Sorodnost je čutil že naš prevajatelj Umek, ki je zapisal v uvodu besede: „Jako ganljiva in stresajoča (sic) je povest, ki tolikanj jasno izpričuje, da srečen je le tisti, ki „up sreče unstran groba v prsih hrani.“ (Str. 210.)

Slednjič spominjajo nekatere stvari pesniškega sloga, opisovanja krajev, kjer se vrši dejanje, na francoskega romantika. Prvi je vzkliknil J. J. Rousseau, da se povrnimo v prvotnost, v prirodo nazaj. Rousseau je v Francozih prvi vzbudil zanimanje za prirodo in zmisel za nje neizčrpno lepoto. Chateaubriand je vzprejel njegove ideje po svoje. Hitel je tudi on v prvotnost, med divjake, Indijance. Tam v veličastnih pragozdih, kamor še ni stopila noga Evropejca, se godi povest „Atala“. Ves gori za prvotno svobodo, ki jo je, kakor misli, našel. „Li-

¹⁾ Weinand, K. Lexicon, Bd. 4, s. v. „Französische Literatur“, Sp. 1881.

²⁾ Zanimivo je, da razklada samotar Pavlu slične misli, kakor jih ima Prešeren v nekaterih pesmih. N. pr.: „Pomisli, kakšno usodo so večjidel imeli modrijani, ki so učili modrost. Homer, ki jo je vpletal v tako lepe speve, je moral na starost beračiti . . . Kdo more torej misliti, da ljudem koristi s knjigo?“ (Str. 254.) — „Učenost in krepost sta dandanes brez časti in slave, ker vse v državi je zidano na denarjih.“ (Str. 255.)

berté primitive, je te retrouve enfin!“ kliče v svetem navdušenju. — In Prešeren? Izbral je za prizorišče „Krstu“ najlepše kraje naše domovine, rajsko - lepi Bled in divje-romantični Bohinj. In po prvotni svobodi hrepeni Črtomir, ko pravi:

„Največ sveta otrokom sliši Slave!
Tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti voljo vero in postave.“

Kazati lepoto krščanstva, smo rekli zgoraj, to nalogo si je stavil Chateaubriand in jo izvrševal v svojih delih. Zlasti pa ume svete obrede obdati s posebnim zunanjim čarom, tako, da ga ravno radi tega imenuje kritik Sainte-Beuve „l'enchanteur“ (= očarovatelj). Tako n. pr. ko popisuje v „Atali“ sv. daritev, ki jo daruje misijonar pod milim nebom ob robu gozda, napravi to-le sliko: „Zarja, prikazujoč se izza gorá, je kakor plamen rdečila vzhod. Vse je bilo kakor zlato v puštinji. Solnčna kroglja, naznanjena s tolikim sijajem, je slednjič vzšla iz brezna

svetlobe in njen prvi žarek je zadel posvečeno hostijo, ki jo je duhoven v tem hipu povzdigoval kvišku...“ Taki opisi so Chateaubriandu priljubljeni. Enkrat nahajamo podobnega tudi v „Krstu“ pri Savici: ko se Bogomila za vedno poslovila od Črtomira, tedaj se prikaže jutranje solnce izza oblakov, in mavrica obsije blede obličje Bogomilino, Črtomir pa komaj verjame, da se ni nebo nad njim odklenilo:

Izmed oblakov solnce zdaj zasije,
in mavrica na blede Bogomilo
lepôte svoje čisti svit izlije,
nebeški zor obdá obličje milo . . .

To so torej tri točke, ki po moji misli z večjo ali manjšo verjetnostjo kažejo, da značaj Bogomile nekoliko spominja na Atalo (in Virginijo). Podobnosti so nekatere, razlik je pa toliko, da se mora podoba Prešernove Bogomile imenovati popolnoma samostalna, individualna. *Contraria iuxta* se posita *magis clarescunt*.

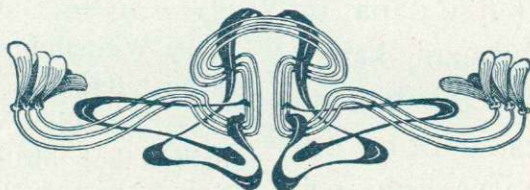

ROMAN ROMANOV:

TEMNA NOČ JE DANES ZUNAJ . . .

Temna noč je danes zunaj,
temna misel v srcu spi:
pot mladosti je končana,
vsi končani zlati sni.

Temna noč je danes zunaj,
temna misel v duši spi —
žalost krči bolne prsi,
solza silí mi v oči . . .

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

IV. Sitarstvo.

Ni je menda dežele v Avstriji, kjer bi bilo sitarstvo bolj razširjeno kot na Kranjskem. Zgodovina sitarskega obrta pri nas sega daleč nazaj v prošla stoletja. Omenja sitarje že Valvasor¹⁾ na več mestih, ter pravi med drugim: „Mnogo izmed njih kupčuje s siti, katerih se izdeljuje ravno na Gorenjskem velika množina, in sicer jih nesó na prodaj v Senogalijo (Sinigaglia) in Augusto (ob Jadranskem morju v Italiji), v romanske dežele onstran morja.“ Na drugem mestu piše: „Bitnje je največja vas na Kranjskem; v nji bivajo večinoma sami sitarji, ki izdeljujejo sita iz konjske žime in se imenujejo v rimski državi splošno sitarji (Sieber)“, in: „Prav tu v vasi Pevni²⁾ izdeljujejo tudi mnogo sit iz konjske žime.“ Poleg Valvasorjevega poročila priča še več starih listin o raznih kupčijskih in dedinskih pogodbah ter sitarskih mašnih ustanovah, tako da se ne motimo, ako trdimo, da je bilo sitarstvo pri nas vdomačeno že v XVI. stoletju.

Znano je, da so bile vasi od Škofjeloke višje proti Kranju nekdanj last brižinskih škofov in prebivalci teh vasi naseljeni Nemci. Mogoče tedaj, da je sitarstvo res nemškega izvora, dasi ni izključeno, da ne bi bilo sitarstvo pri nas že znano, preden so se Nemci ondod naselili. Mnogi ugovarjajo obema trditvama in menijo, da je prišlo sitarstvo k nam iz Italije. Zastopniki tega mnenja se opirajo skoro gotovo na dejstvo, da se je v vseh časih izvažalo največ sitarskih izdelkov v Italijo, kjer imajo še danes največ rednih odjemalcev. Vprašanje: katero mnenje je verjetnejše, pustimo rajši nerešeno; opozarjamo pa na to raziskavanje domo-

pisce, ki bi dobili v tem vprašanju brez dvoma mnogo hvaležnega in lepega gradiva.

Sitarstvo je bilo nekdanj kot domači obrt popolnoma v rokah kmetiških posestnikov, ki so ga izvrševali pozimi, ko niso imeli dela na polju. Danes pa imajo kmetje s sitarstvom bore malo opraviti. Pečajo se namreč s sitarstvom skoro izključno le kajzarji in gostači v vaseh Stražišče, Gorenja Sava, Gorenje-, Srednje- in Spodnje Bitno, Šutna pri Žabnici in še posamezno nekatera manjša sela. Središče sitarskega obrta je Stražišče. Sitarstvo samo pa je postalo onim, ki se pečajo ž njim, glavni, če ne edini zaslužek.¹⁾

Deli se pa sitarstvo v dva pododdelka enega in istega obrta, namreč v brenkarstvo in v sitarstvo v ožjem zmislu. Dočim tkô pravi sitarji dno ali platno za sita, pripravljajo brenkarji dlakovino in žimo za napravo posteljnih žimnic.

Brenkanje ni zabavno delo. Raznih vrst živalsko dlako: ovčjo, kozjo, govejo itd. pomešano z odstrižki konjske žime — je treba najprej dobro oprati v posebe za to napravljenih kadéh, da se očisti raznih, ne ravno prelepih privezkov. Oprano blago se nato dobro posuši. Dasi pa je odpalo pri namakanju in pranju mnogo umazanije, se vendar drži še toliko prahu, da se pravzaprav šele zdaj prične glavno delo brenkarjevo. Pri delu se poslužujejo popolnoma enostavno narejenega orodja. Nad dolgim lesenim podložnim stalom je pritrjena raz kratkega, na enem koncu podložnega droga pritrjenega nastavka k drugemu koncu močna žila. Nad to žilo, ali če jo hočete imenovati struno, naloži brenkar kup dlakovine ali žime, nakar prične precej z lesenim kladvom udarjati po njej. Tresljajoča, močno napeta

¹⁾ „Ehre des Herzogthums Krain“.

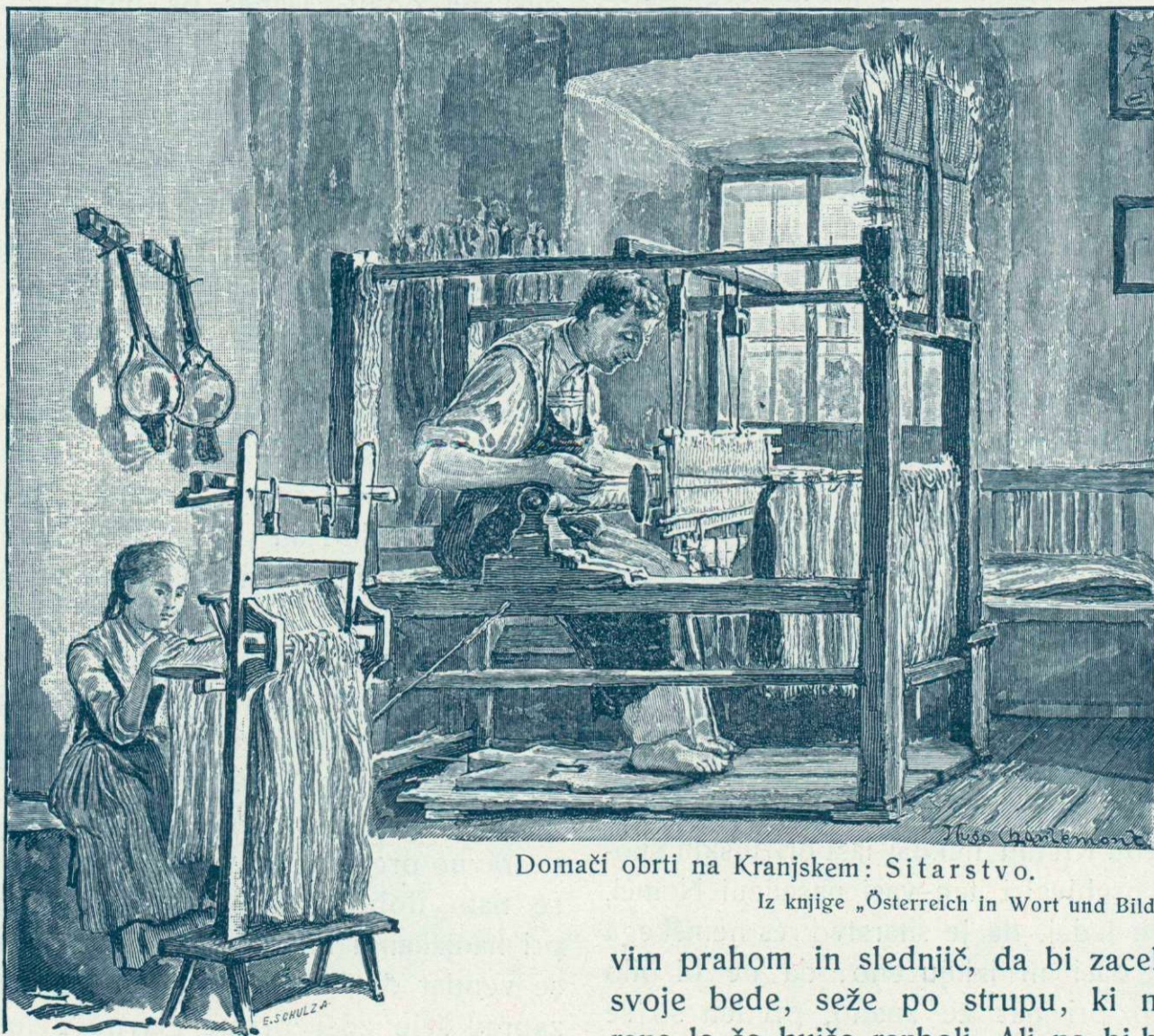
²⁾ Pevno je podružnica Stare Loke.

¹⁾ „Slov. List“, 1902, št. 44.

žila prične rahljati in prekupicovati dlakovino in napolni v kratkem ves prostor, kjer se to delo vrši, s pravcatim gostim oblakom ne ravno prijetno dišečega prahu. Ker prah ne gre baš prerad strani, je treba precej potrpežljivosti v tem ozračju. Da bi bilo tako delo človeškemu zdravju koristno, ne bode menda nihče trdil. Ubogi brenkar odeva svoja pluća dan za dnem z novimi plastmi starega, z raznimi živalskimi bacili

sprede na kolovratu, podobnem onemu, kakršnega rabi vrvar, vso snov v debele vrvice in jih izroči gospodarju, ki jih potem kmalu spravi v promet. Ta žima za posteljne žimnice se prodaja na vago v različnih cenah od 1.60 K do 3.60 K, kakor je že boljša ali slabša kvaliteta.

Večje bede, kot je ta, v kateri živé ubogi brenkarji, skoro ni dobiti. Trpin brenkar nasituje dan na dan svoja pluća s škodljivi-

Domači obrti na Kranjskem: Sitarstvo.

Iz knjige „Österreich in Wort und Bild“.

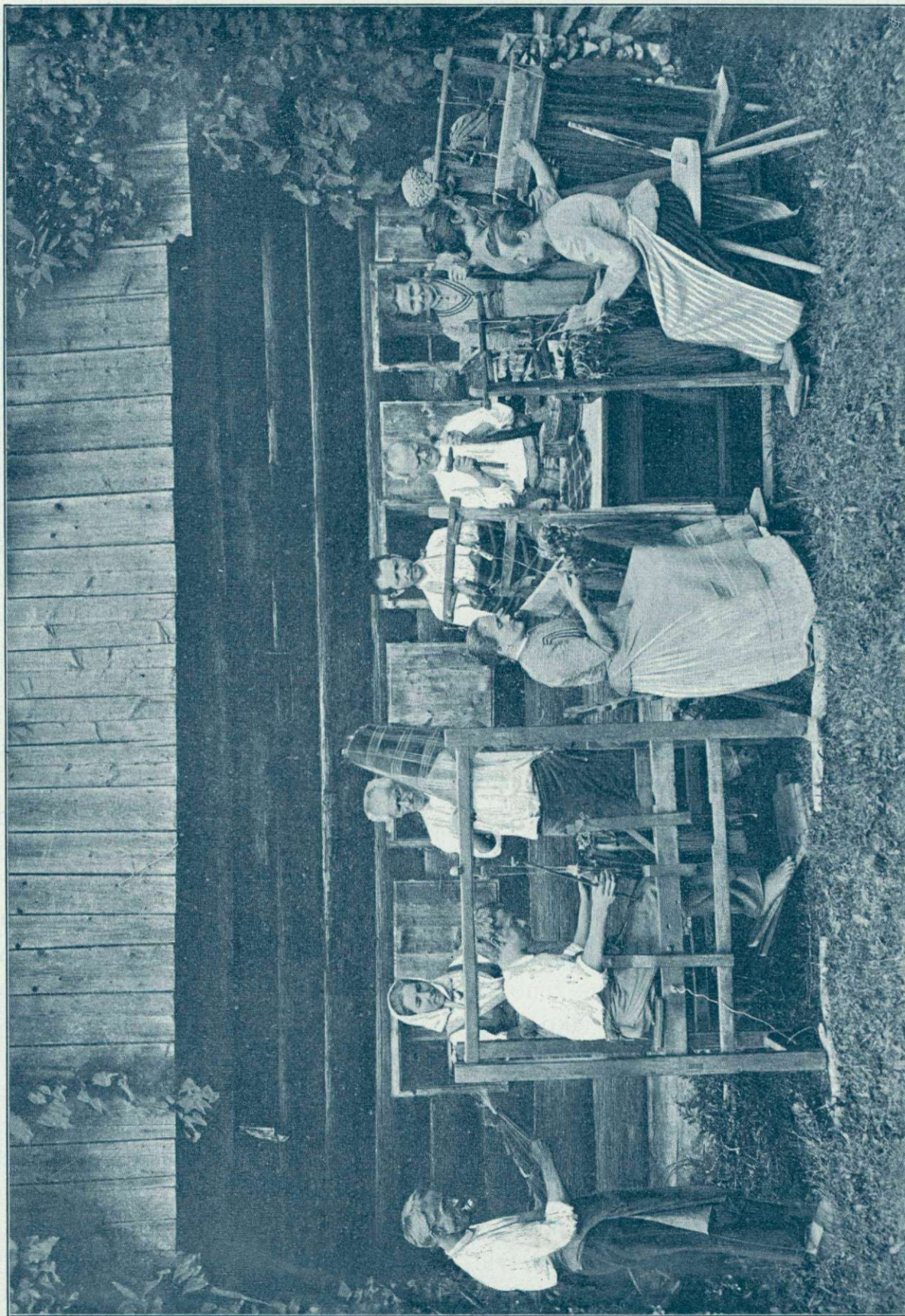
pomešanega prahu, tako da bi se bilo res čuditi, če bi slednjič s prahom ne dobil tudi kali bolezni, ki ga spravi navadno po bednem hiranju v rani grob. Trpin išče pri delu sredstva, kako bi si olajšal svoje neprijetno in trudapolno delo; a revež se le še bolj moti, ko upa dobiti blažila v žganjepitju in v žvečenju tobaka. Toda vkljub naporu dela brenkar toliko časa, da odpade prah od dlakovine in žime. Sedaj

vim prahom in slednjič, da bi zacelil rane svoje bede, seže po strupu, ki njegove rane le še hujše razboli. Ali ne bi bilo potreba misliti na to, kako pomagati takim revežem ter odvrniti od ljudi nevarnost pre zgodnjega hiranja vsled mučnega dela? Kako malo se pač ceni človeško življenje!

Drugo je tkanje sit. Tudi za sita je treba konjsko žimo, katero dobivajo sitarski podjetniki v velikih množinah iz Rusije, Francije, Holandije in Ogrske — dobro oprati, kar se zgodi vse na Savi. Oprano žimo posušé na drogeh ali vrveh in jo potem lepo poravnajo. Razmršeno žimo nekoliko

uredé — „nitijo“ — možaki, potem jo pa še ženske zavnajo. Žimo je treba tudi poravnati; barva se le na črno, rumeno in rdeče;

svoje sitarje v nadaljno obdelovanje. Oddá pa gospodar med sitarje žimo po eno „partijo“, t. j. v vrednosti 100 do 300 K.

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM: SITARSTVO.

potem jo seveda tudi po barvah razvrsté. Ko je vsa žima poravnana, jo nesó „ravnalke“ „gospodarju“, da jo razdeli med

Žanimivo je opazovati sitarja pri njegovem poslu. Žimo dobi povezano v male, približno palec debele šope. Na koncu, kjer

je šop prevezan, zabije na leseni tnal 1 *dm* dolg česminov klin, da se žima ne izmuzne med delom iz preveze. Nato priveže dvanajst ali manj, pa tudi več, žimnih šopov — „knofov“ — drugega poleg drugega, razvrščene po barvah, na lesen drog — „rogovilo“ — ter ga pritrđi na „kozla“, da prične potem z navlačevanjem. „Kozel“ je namreč leseno, 1 1/2 *m* visoko stojalo, kakršno stoji na sliki pred deklico. Žimo je treba sedaj „navleči“ skozi dvoje „ničovnic“, kateri obesi delavec na „kozla“ za vrvice pred pripravljene žimne povezke. „Ničovnica“ obstoji iz treh delov, namreč: iz dveh vzporednih drožičev in celo vrsto niti, ki so preprežene med njima. Nitij na vsaki ničovnici je toliko, kolikor žim šteje podolgem eno sito. Nit dolga približno 2 1/2 *dm*, je pritrjena tako na drog ali palico, da sta privezana na istem kraju konca niti na njo. Tik poleg prve niti pride druga, tretja itd., tako da je preprežena cela palica z nitinimi pentljami. Ravno tako je z drugo spodnjo palico, in sicer so privezane niti na njej tako, da gre vsaka nit spodnje palice skozi pentljo zgornje palice; in to po vsej dolžini. Spodnja palica visi torej za pentljo na pentljah zgornje palice. Taká je „ničovnica“, ki je njiju dveh treba. „Navlačevalec“, navadno kak otrok ali ženska, potegne vsako žimo posebe skozi zadnjo „ničovnico“, tam kjer se stičeta pentlji, in tudi skozi prvo „ničovnico“. Ko je tako „navlačevalec“ navlekel vso žimo skozi „ničovnici“, vzame v roko greben, da potegne žimo za žimo še skozenj. „Greben“, ravno tako dolg kot „ničovnica“, obstoji iz dveh vzporednih palic, ki sta skoncema s približno 1 1/2 *dm* dolgima povprečnima deskama pritrjeni. Med vzporednima palčicama v vsej dolgosti so pritrjene tenke, gladke letvice iz trdega lesa, katerega dobé menda iz morskih krajev; te so nastavljene 1 1/2 *mm* narazen. Teh letvic je po številu toliko, kolikor je niti, oziroma pentelj, na „ničovnici“. Skozi presledke teh letvic — „zob“ — potegne „navlačevalec“ žimo s pomočjo „akelca“, t. j. tenke, poglajene deščice z malo zarezo pred koncem ob strani. Sedaj je „navlačevalec“ izpolnil

svojo nalogo. Vse vkupaj odda potem, ko je „rogovilo“ snel s „kozla“, sitarju-tkavcu v „statve“.

Sitar pritrđi rogovilo ob konec statev, ničovnici z grebenom vred obesi na dva valjčka, kakor kaže slika — konce žimnih zvezkov zavozla in pritrđi na leseni valjar, katerega je tudi videti na sliki pod desno sitarjevo roko. Kolikor žimnih snopičev ali gumbov je, toliko pasem bo imelo sito. Ko je žimno polje — „zaveza“ na valjarju — kakor tudi rogovilo na sprednjem koncu statev dobro pritrjeno, se prične tkanje, ki se vrši na podoben način, kot pri tkanju platna. Pod vsako drugo žimo podolgem je treba vpresti povprečno, in ko je vpletena ta vrsta, pod drugo, ki je bila pri prvem vpletanju spodnja, kar hočemo vse opisati, kolikor je mogoče. Na vsako ničovnico je privezano stopalo, „podložnik“, ki potegne svojo ničovnico za sabo, ako stopiš z nogo nanj. Niti skozi ničovnice pa so navlečene tako, da ako se vdá ena ničovnica, se vdá ž njo tudi vsaka druga žima na zavezi, ostale pa ostanejo s svojo ničovnico v prvotni legi. Ako se pa pritisne na drug podložnik, potegne ravno tako ta svojo ničovnico za sabo in ž njo vse one žime, ki so prej ostale v svoji legi, ko so se druge znižale. Ko tedaj pritisne na podložnik in potegne niznodoli vsako drugo žimo, ostane med obema vrstama nekaj prostora, kamor vtakne sedaj žimo-povprečnico. V precej tenki bezgovi cevi — „špoli“ — ima namreč vtaknjen šop žim. To „špolo“ vtakne tedaj na enem kraju v prazen prostor in ko priĝleda na drugi strani vun, prime z roko eno žimo, jo obdrži, „špolo“ z ostalo nalogo pa potegne nazaj, da ostane tako prva povprečna žima med vsako drugo podolgoma. Na podložniku odneha sitar z nogo, žima vsa pride nazaj v prejšnjo lego, žimo-povprečnico pa poravna z grebenom proti sebi. Pritisne na drug podložnik; žime, ki so bile prej zgoraj, padejo za nekaj centimetrov nizdoli, skozi prazen prostor potisne drugo žimo v „špolo“, jo poravna z grebenom in vpletena je druga žima. Zopet

pritisne na oni podložnik kot prvič, nadaljuje isto delo: vpletena je tretja žima. Ko je dovolj ene barve, izvoli drugo, ter nadaljuje pri tej drugi pasmi isto delo kot pri prvi. Ko je celo dno izgotovljeno, odreže je od žime, ki je preostala, in zavozla konec vsake pasme, da ostane skupaj, dočim je tkalec ob kraju že med tkanjem večkrat nazaj zavihnil.

Sit je premnogo vrst, da bi mogli vse naštet. Najnavadnejše kategorije, med katere bi se dale vse druge vrste všeti, so: „ainsarji“, „dvojkle“, „trinkle“, „šterice“, „finfarji“, „šestice“ itd. do „šestnajstic“. Ločijo se po kakovosti snovi, kakor tudi po svoji velikosti in različni razvrstitvi barv. Večinoma je pri vsakem situ nekaj pasem barvanih. Tudi pasme imajo svoja imena; tako se imenuje srednja povprečna in najdaljša „votek“, druge so: „krajevnik“, „kratki“, „srednji“, „k prvemu“, „k drugemu“ itd. Da ostane sito lepo napeto in se ne „skrišpa“, je pripne izdelovalec na dve palčici v diagonalni smeri. Ko je pa izgotovljenih že precej sit, morajo pa že priti pod stiskalnico, da ostanejo stalno napeta.

Sit pa, opremljenih že z obodi, ne izgotové sitarji sami, ampak v promet pridejo z Gorenjskega le dna („platno“). Trg za razpečavanje sitarskih izdelkov je velik. Največ sit gre menda v Italijo, kjer imajo v mestih Rim, Neapelj, Verona in Turin stalne odjemalce. Mnogo jih gre vsako leto tudi v Rumunijo, na Ogrsko, Nemško, Francosko, precej jih pa pokupijo tudi Ribničani, ki jim napravijo še obode in krošnjarijo potem z njimi križem sveta. Do l. 1875. se je spečalo vsako leto sit v vrednosti 500.000 K, žime za postelje pa tudi do 240.000 K. Delavcev je bilo tedaj skoro 900, katerim je pomagalo kakih 500 otrok, in statev je bilo okrog 700. Koliko se naredi danes tega blaga, je težko izvedeti natančno; in prav tako je s ceno, po kateri prodajajo sita v inozemje. Sitarstvo je pričelo pešati zlasti vsled carinskih pogodb.¹⁾ Vendar pa je še danes v

zgoraj omenjenih vaseh nad 500 oseb, ki se pečajo s sitarskim obrtom poleti in pozimi. A pri prodaji sit seveda ti ljudje nimajo govoriti, ker so le delavci večjih sitarskih podjetnikov, ki morda sami sitarstva niti ne znajo, pa imajo vendarle lepe krajcarje od njega. Sitarji so popolnoma odvisni od teh podjetnikov. Od svojega gospodarja dobé žimo in koncem tedna prinesejo k njemu izgotovljena sita, da potegnejo, po odbitku tega, kolikor je gospodar odtegnil za žimo, plačo, katere si pa zopet ne smete misliti preveč brilantne. Pride res v boljših letih, ko je treba veliko sit, tudi do 12 K; a navadno se zasluži na teden bore 8 K. Pomisliti pa je treba, da te številke ne značijo zaslužka ene osebe, ampak od teh 8 K, ki jih dobi en delavec, mora plačati še povrh svojega navlačevalca, da tako njemu ostane res komaj 6 K. Da bi naši sitarji mogli sami kupovati žimo in svoje izdelke sami razpečavati, potem bi brez dvombe mogli dosti ceneje prodajati jih, kot se prodajajo sedaj, in samim bi se dobro godilo. Sedaj ravno pritiskajo odjemalci na sitarske podjetnike, da nekaj spusté pri ceni; ker se pa podjetniki ne vdajo, zmanjkuje dela in so ubogi sitarji v nevarnosti, da pridejo v še večje stiske. Oni, katerim je sitarstvo le postranski zaslužek, so že še; hujša pa prede tistim, ki imajo ves zaslužek edino le v sitarstvu. Zaslužek na teden znaša 8 K, najemnina za stanovanje pa 60 K na leto, Potem naj pa siromak živi! Ričet, kisló zelje in krompir, to so jedila, katera prihajajo dan na dan na mizo; in še Bog če jih imajo! Če si pa v nedeljo v veselju, da si prejel plačo, kaj več privoščiš, moraš pa med tednom pokoro delati. Kajpada ima tudi stanovanje sitarskih obrtnikov le eno, kvečjemu dve sobici in kuhinjo in vse je silno borno, zlasti v rodbinah, ki so oblagodarjene s celim krdelom otrok. Tudi oprava je po tem.¹⁾ Najslabejše posledice pa ima okolnost da se v obrtu uporabljajo nežni otroci, ki dostikrat niso dosegli še starosti 12 let. Na obrazih

¹⁾ „Handelskammerbericht.“ Laibach 1873.

¹⁾ „Bericht d. k. k. Gew.-Insp.“

jih je že spoznati, čigavi so. Dočim so obrazi kmečkih otrok lepo rejeni in rdeči, so otroci sitarjev slabe konstitucije in bledega lica.

Zlasti hudo se šele godi našemu sitarju, ako ga vrže bolezen na posteljo. Zapisan ni nikjer v bolniško blagajno in potem je v bolezni, ako nima svojih ljudi, navezan edino le na usmiljenost svojih sorojakov. Kaj pa čaka sitarja v starosti, si tudi lahko mislite! Kako potrebno bi pač bilo gojiti med temi trpini idejo starostnega zavarovanja in jo poudarjati zlasti pred onimi, katerih uslužbenci so.

Vkljub vsemu temu je sitar veselega obraza. Ob petju mu prihaja sito za sitom izpod rok in upapoln šteje dni do nedelje, da se bo mogel veselo spočiti par ur. Gotovo je dobiti, kot povsod, tudi med njimi lahkomiselnih ljudi, vendar pa je mnogo med njimi vnetih za čast božjo in za lepoto cerkve. Cerkve se sitar ne boji, zahaja tudi rad na božja pota, posebno na sitarska božja pota v Crngrob in na Breg, in sicer v Crngrob največ na sitarski Šmaren, t. j. 2. julija. —

(Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

VEL LIST.

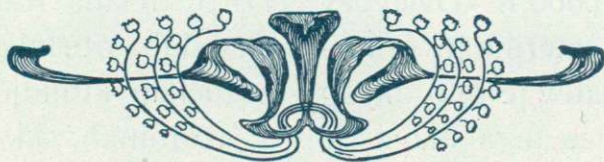
Kraj tihih kostanjev sedela
jesen je pod temno goró,
v laseh razpletenih imela
venec iz južnih je rož.

In srčni moj vzdih je priplaval
in prosil je gorko tako:
Daj eno le sladko mi rožo,
z rožo pa duši pokoj!

A krog zašumelo je drevje,
šumelo v večeru glasno:
vel listič je padel pred mene
s širnih kostanjev v temo . . .

Kot strun bi se srčnih dotaknil
z neznano, s skrivnostno močjo,
tam vstajale so melodije
pol že pozabljenih dni. —

In zopet sem blaženo upal,
in vse je nazaj mi prišlo,
kot bi se že tam za gorami
dvigala rožna pomlad . . .

FR. S. ŠEGULA:

O REKLAMI Z OZIROM NA NARODNO GOSPODARSTVO.

I.

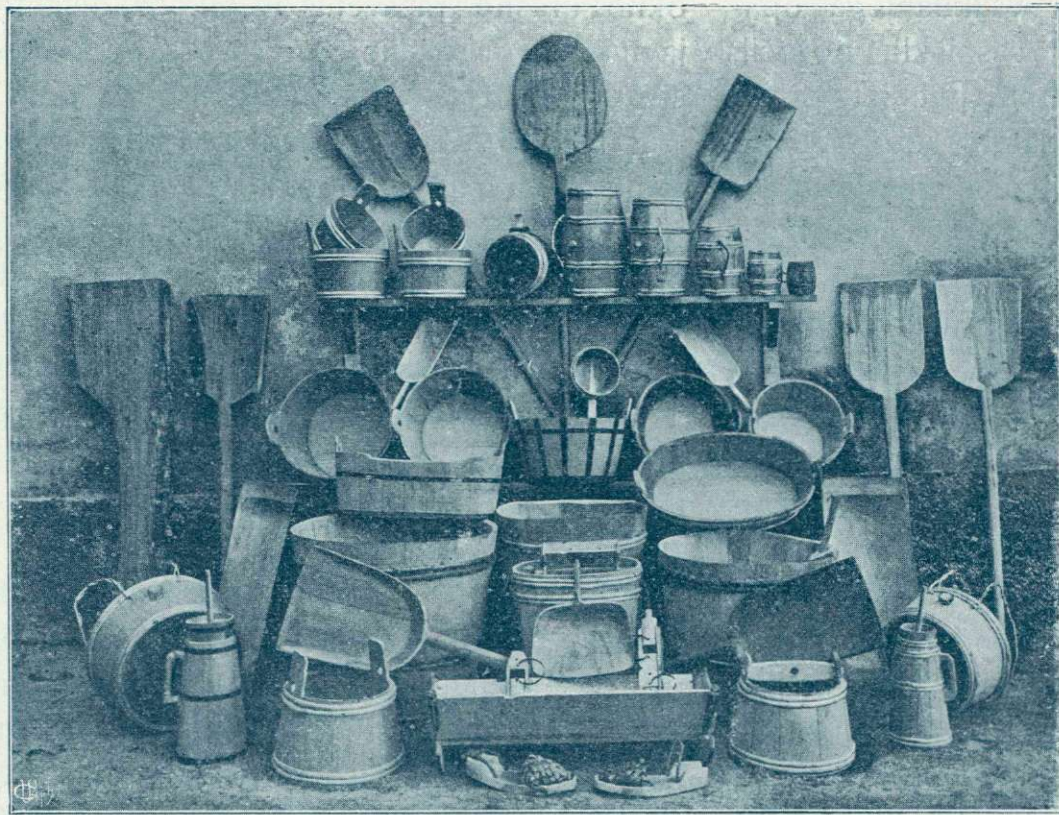
Uvod. Kaj je reklama?¹⁾ Nje potreba in nje korist.

Na Slovenskem se je začela resna narodno-gospodarska organizacija in kaže se v nji tak napredek, da človeka v srce veseli. Kakor umni zidarji so začeli Slovenci zidati trdno pod-

denarno svojo moč v domačih zavodih, ki bodo kmalu trdna zaslomba domačim velikim obrtniškim, kupčijskim in tovarniškim ustanovitvam.

Toda to naše strmljenje mora biti vsestransko in tako urejeno, da se vsa slovenska podjetja tesno drugo drugega oklenejo; ker le v edinosti je moč. V ta namen pa je treba zbirati skupaj ne samo denarne

moči, zedinjevati je treba tudi duševne, obrtne in ostale podjetne sile, tako da se vsi Slovenci dobro drug drugega poznamo, da vsi vemo, kaj zna ta, kaj more oni, kaj proizvajam jaz, kaj prodaja sosed moj, da za vsako domačo potrebo vsak čas vemo domači vir, da vsak domači izdelek tudi najde svojega odjemalca, da se slovenski veleumi doma izkoristijo, doma dobé kruha in obstanek, izkratka: da postanemo od tujcev popolnoma neodvisni,

Domači obrti na Kranjskem: „Suha roba“.

Primerjaj spis v „Dom in Svetu“ str. 414.

lago svojemu gospodarskemu napredku s tem, da si ustanovljajo male denarne zavode in razne gospodarske zadruge, katere vodijo sami, brez pomoči, brez vpliva od zunaj, in kakor mravlje varčujejo in zbirajo

¹⁾ Najbolj primerno bode, če se izrazi, ki se tičejo svetovnega prometa in so docela mednarodni, tudi v slovenščini obdržijo, n. pr. reklama, konto, banka, bilanca, konkurent, itd.

ter da nje v rečeh, v katerih jih nadkriljujemo, storimo odvisne od nas.

Do takega medsebojnega spoznavanja, do te lepe samostojnosti pa nam lahko veliko pomore ena stvar, ki je tudi druge narode močno povzdignila — reklama.

Reklama pomenja vsak javni razglas poedinca njemu v korist. Reklama sploh je

vsako sredstvo, ki more obuditi ali povečati zanimanje za kako osebo, reč ali podjetje. Reklama tedaj je javno priporočilo v svetovnem prometu. — V tem pomenu se reklama rabi povsod. Rabi jo umetnik, učenjak, celo misijonar, v rabi je po vseh deželah, vsem vladam mora služiti. Reklama je predhodnica slabih in dobrih zakonov, ona prestole postavlja in podira, ona lahko mnogo hasni in mnogo škodi: reklama je dobra — in pogubonosna. Še v onih starodavnih časih, ko ljudje niso poznali denarja, ampak so blago le menjavali, brez reklam ni šlo. Reklama je že starodavna stvar.

Moj namen ni, da govorim o reklamih v vsem njenem obširnem pomenu; razpravljati hočem na podlagi vsakdanjega opazovanja ter na podlagi časniških poročil, kolikor mi jih je zadnjih pet let prišlo slučajno pred oči, o reklamih v ožjem pomenu: kako se nje poslužuje obrtnik, trgovec in tovarnar v prosep svoje obrti, trgovine, tovarne. Prav bi sicer bilo, da bi se dobro blago vsekdar samo hvalilo in priporočalo; ali žalibog, da to ne velja dandanes več povsod. Svet je sila napredoval, konkurenca je velikanska, na vseh straneh se ponuja dobrega blaga več, nego ga potrebujemo, in boj za obstanek je postal težaven. Vsa poštenost v kupčiji, vsa priznana dobrot izdelkov dandanes večkrat ne zadostuje: prodajalec je primoran poslužiti se reklame, in sicer spretno, če noče, da ga njegovi vrstniki ne prehité, če noče ostati pozabljen v svojem kotičku.

Mnogo se sicer sliši ugovorov proti reklamam in nočemo se jim ogniti, marveč jih resno pretehtajmo.

Prvi ugovor: Taki javni priporočilni razglasi so izvečine nepošteni, torej nemoralni. — Taka splošna obsodba je čisto kriva in krivična, torej grešna, odgovarjam jaz. Ako sem z lastno roko kaj dobrega izdelal in vem, da bode dolgo in dobro rabilo, ter zahtevam za to primerno ceno za trud in sirovino in majhno dobička, ki ga shranim na stare dni — kje je tu kaj

nemoralnega? In dobro blago smem vendar javno toplo priporočati! Seveda, kdor bi ničvredno blago priporočal in prodajal za drag denar, ta je goljuf! Poštena in spretna reklama je tedaj dovoljena, grešna je le goljufigiva samohvala. Vsekakor pa ne gre, reklame v obče zametovati zategadelj, ker so jo zlorabljali, žal, že premnogi. Saj se je že marsikaj dobrega zlorabljalo na mnogo načinov in strahovito, in vendar ne zametujemo ničesar, kar je dobro.

Drugi ugovor: Jaz ne potrebujem nobene reklame, saj itak brez nje izhajam. — No, prijatelj, ti zametuješ reklamo z besedo, ali v resnici se je poslužuješ vsak dan, vsako uro. Ti namreč reči v prodajalnici razkazuješ, jih v okna izlagaš in lepo razvrščaš, zvečer okno krasno razsvetliš in tako z dejanjem javno priporočaš in razglašáš sebe in svoje stvari, dasi tega ne delaš po — časnikih.

Tretji ugovor: Ti javni oglasi bi morali vsaj bolj pohlevni biti, potem bi človek imel večje poročstvo za pošteno in dobro blago. — Da taka pohlevnost ni vsikdar odkritosrčna, ampak le promnogokrat hinavska, o tem so kupci imeli priložnost že večkrat prepričati se. Kupčevalcem je po javnih oglasih ljubša nekaka naravna živahnost, ki je gostokrat znak dobre vesti. V živahnih razglasih prekaša Amerikanec vse druge narode. Francoz zanemarja obliko reklame, Nemec dolgočasno ponuja svojo robo. — Amerikanski razglasi pa so vedno zanimivi in zabavni in po marsikaterem ameriškem dnevniku se prebirajo z večjo slastjo pikantni razglasi, kakor vsi uredniški članki. Tam imajo časniki posebno dobro plačane urednike, ki razglase z dovtipom solijo ter oznanila razvrščujejo, da so bolj očividna. Pač se občinstvo posmehuje tem razglasom, pač bralci neverjetno z glavami majajo, ali namen oglasa je vendar dosežen, ta namreč: bralo ga je mnogo, morebiti 100.000 ljudi in v marsikaterem izmed teh zbudila se je želja, videti priporočeno stvar in jo imeti!

Četrty ugovor: Reklama stane denarjev; inserati po časnikih in brošurah so draga

stvar. — Odgovor: Res je, ali to ni izgubljen, marveč dobro obrestovan denar! Nekaj zgledov: Glasoviti londonski milijonar H o l l o w a y je bil prej ubog lekarnar; potem je iznašel menda prvi „kri-čistilne kroglice“, začel na leto izdajati velikanske svote za razglase, in ko je umrl, je zapustil premoženja 30 milijonov Kron.

V Berolinu živi še dandanes milijonar veletržec Rudolf Hertzog, ki izdaja na leto 500.000 mark samo za razglase po časnikih. Sam piše tako: „Tudi jaz sem nekih dob zaničeval vso reklamo. Moja trgovina pa je bila tudi tako slaba, da bi bolje bilo pustiti jo in zapreti. Potem sem jo začel javno razglašati. Prvo leto sem porabil v to 1000 mark in prometa je bilo že tisto leto 30.000 mark. Tretje leto sem izdal za razglase 10.000 mark, in imel 500.000 mark; dandanes imam prometa vsako leto mnogo milijonov mark in temu primeren je tudi moj dobiček. Vse kar imam, moje vsemu svetu znano ime, trgovino, ki mi donaja milijone — vse to imam najprej po strogo poštem poslovanju, potem pa — ⁹⁹/₁₀₀ vsega po časnikarski reklami. Jaz sem se trdno prepričal, da dandanes ne more nobeno podjetje uspevati brez časniških oglasov.“

V New-Yorku je imel neki Pear velikansko tovarno za milo, ki mu je dajala velikanski dobiček. Ko jo je l. 1892. prodal ter so podjetje izpremenili v akcijsko družbo, tedaj se je izvedelo, zakaj je trgovina toliko nesla. Poslušajte, kaj je Pear potrošil za reklamo in koliko je s tem pridobil! Potrošil je

za razglase	in imel dobička
l. 1885.: 623.180 mark	1,902.120 mark;
„ 1886.: 1,177.680 „	2,351.300 „
„ 1887.: 1,646.240 „	2,562.180 „
„ 1888.: 1,729.820 „	2,674.120 „
„ 1889.: 2,398.040 „	2,995.400 „
„ 1890.: 2,539.880 „	3,307.100 „
„ 1891.: 2,807.920 „	3,518.400 „

V teku sedmerih let je potrošil torej Pear za reklamo nad 12 milijonov mark in še vkljub temu pribarantal 19 milijonov mark. Kakor zgornje številke kažejo, je stalno na-

raščal dobiček z naraščajočimi stroški za reklamo.

Čujmo še nekaj izrekov iz ust izvedencev o koristi reklame. Glasoviti urednik lista „New-York-Tribune“, Horace Greeley, piše: „Koristi razglasov in oznanil po časnikih so celo jasne. Javne razglase zanemarjati je ravno toliko, kakor če bi se kdo ne hotel voziti po železnici, ne hotel posluževati se brzjava; je ravno to, kakor če bi kdo nalašč zapiral oči, da bi potem mogel zatrevati, kaka strašna tema je sedaj po svetu. Poedini človek lahko tako ravna, če hoče, recimo načeloma, recimo, iz trme; ali celi stanovi, skupna podjetja ne bodo nikdar ravnala tako nespametno. Kdor zametuje javne oglase, odganja od sebe njemu namenjeni dobiček, katerega zbira pametnejši sosed.“

Anglež lord Macaulay trdi: „Reklama je za trgovino to, kar je parna sila za stroje: namreč velika gonilna moč!“

Amerikanec, prej preprost delavec, zdaj milijardar Ph. B a r n u m, tako imenovani „mojster reklame“ — in temu že smemo verjeti! — piše tako-le: „Ljudje včasih pravijo, da so poizkušali z javnimi razglasi po časnikih, pa bilo je vse zastonj. Verjamem jim to v slučaju, da so z razglasi skoparili. Homeopatična zdravila v neznatnih množinah tudi nič ne koristijo, v veliki množini porabljene šele so k zdravju (?). — Drugi zopet trdijo, da za razglase denarja nimajo. To je pa ravno tako, kakor če bi rekli: za trgovino sploh nimajo denarja. V Ameriki, kjer vsakdo prebira časnike, bi moral človek bebec biti, ko ne bi izprevidel, da je ravno časopis najglasnejši, najzgovornejši jezik, po katerem se lahko pogovarjaš z občinstvom, izmed katerega si želiš kupcev. — Kmet zorje svoje polje in poseje, a medtem ko sladko spava, se mu zori pšenica, debelí krompir. Ravno tako je z javnimi razglasi. Medtem ko vi počivate, obedujete, se zabavate, govori vaš razglas v časniku z veliko tisoč ljudmi, ki jih ne poznate, ki o vaši trgovini nikdar slišali niso, in bi tudi nikdar nič ne slišali, ako ne

bi čitali vaših oznanil. Sedaj so postali vaši odjemalci. Vobče še trgovci vse premalo cenijo časnikarske oglase. — Včasih se občinstvo hudo razburi, ko vidi, kako je kdo v kratkem času sila obogatel. A isto ljubeznivo občinstvo ne pomisli, da je ista pot do bogastva odprta vsakomur, kdor jo hoče nastopiti. Seveda poguma, s a m o z a v e s t i je treba: poguma zato, da izdam tisočake na negotovi račun; in samozavesti, ki obrodi trdno vero in upanje, da če ne kmalu, pa čez dalje časa, mora priti ura, ki bo obrodila stoteri, tisočeri sad. Tiskarjevo črnilo obračati sebi v prid, to pač moramo znati!“

Sklenimo to poglavje s prepričanjem: Vestna in spretna reklama je zanesljiva podlaga uspehom in napredku! Naj jo tedaj sprejmejo tudi Slovenci v svoj narodno-gospodarski program! Vestna, spretna in poštena reklama bode tudi njim pripomogla do teh-le zaželenih uspehov.

1. Da se bode vse dobro domače blago tudi v resnici poprodalo in bo dobiček prinašalo.

2. Da bodo naši trgovci in drugi pre-kupčevalci doma kupovali in se ne bodo stekali naši tisočaki v tujino;

3. Da bodo oni, ki si na tujem iščejo kruha, podjetniki, trgovci, pa tudi umetniki, odvetniki i. dr. dobivali z doma zadostne podpore; in

4. da oni, ki v tujini v dobrih, nemara sijajnih razmerah živé, da se ti spomnijo domovine, domače obrti, domače kupčije in po možnosti od doma naročajo dobro blago, katero morajo sicer v tujini plačevati podraženo.

II.

Prva skupina reklame: Snažnost, vljudnost, postrežljivost, poštenost.

Ko smo se tako vobče prepričali o koristi in potrebi reklame, pogledjmo si poedine načine, kako dobro in koristno stvar uspešno jasno razglasiti in priporočiti.

Ženica, ki nese v mesto na trg smetano ali sirovo maslo in ga zna okusno postaviti

na ogled, proda prej in bolje, nego druga, ki je doma vedno umazana in še na trgu kaže to svojo nesrečno lastnost. — Sadje, ki je lepo v svilene papirčke zavito in v lepe zabojčke položeno, doseže trikrat toliko ceno, kot drugo, ki je dobro, pa postavljeno v umazanem košu na trg. 28. marcija 1889. sem sam plačal v Aleksandriji na Egiptovskem v hotelu „Abad“ za eno jabelko v židan papirček ovito 20 krajcarjev, ker me je mikalo. — Sploh k trgovcu, ki ima vse snažno urejeno, rajši zahajamo, kakor k drugemu, kjer je vse prašno in gnusno v štacuni. Le kdor oglje prodaja, ima pravico in privilegij, biti umazan, drugi pa, bodi-si že nezatna ženica ali veletržec, se s snago priporočajo.

Tudi vljudnost in postrežljivost sta prodajalcu neobhodno potrebni. Nahajaš prodajalnice, kjer je gospodar kakor brneč medved ali rjoveč lev, da se mu vidi na obrazu, kako nerad se gane, da ti postreže. Po nekod so pa pomočniki, če gospodarja ni blizu, sami nagajivci, ki z ljudmi, posebno bolj slaboumnimi, zbijajo puste šale. Take prodajalnice se radi ognemo, če se prav nam osebno ni nič tacega pripetilo.

Pred vsem pa se vsakdo priporočaj s poštenostjo, pravico in resnico. Nepoštenost malo ali nič ne pomaga. Občinstvo je dandanes že tako bistrovidno, da goljufijo pri kupčijskih stvareh hitro zavoha, a goljufa stanovitno prezira, čeravno bi se kdaj hotel potruditi tudi na pošteno pot. — Če ponuja kdo n. pr. 10.000 zimskih sukenj za gospode, vemo, da laže. Še bolj pa, če zatrjuje in se priduša drugi, da ima v zalogi 150.000 kašmirskih šalov, katere bi rad za polovično ceno prodal, samo da zalogo izprazni. Če nam kdo ponuja lepih in dobrih reči „zastonj“, že vemo, da špekulira na našo neumnost, ali recimo mileje na nerazsodnost „slavnega in velečastitega občinstva po mestih in na deželi“.

Tiste nekdam tako priljubljene „razprodaje“ so bile svoj čas skoraj vse povprek goljufive in lažnjive in dandanes si ne upa noben, količkaj zaveden trgovec, ž njimi

na svetlo. Zaničevanja vredni so bili posebno oni, ki so spekulirali na milosrčnost občinstva in napravljali reklame za „razprodaje radi slučaja smrti“, samo da so v resnici reševali svoje preležano blago.

Toda pustimo te slučaje, sicer nam uidejo iz peresa ostre besede. V Düsseldorfu se je vršila l. 1885. dolga pravda radi goljufive reklame. Po časnikih so se vedno oglašali ljudje, ki so na svojem domu obrabljeno, a še lepo, skoraj novo hišno opravilo ponujali na prodaj. Ti ljudje so stanovali navadno v drugem ali tretjem nadstropju in so imeli v oskrbovanju več hiš, polnih hišne oprave; a stanovali so tu samski ljudje, uradniki i. dr., ki navadno po cel dan niso doma. Ko je kdo šel na limance in kupil kaj take „cenene“ hišne oprave, se je ista reč hitro zopet nadomestila iz velike tovarne, ki je vsa ona stanovanja preskrbovala z malovredno hišno opravilo. Ena oskrbnica takega stanovanja je bila celo tako nepoštena, da se je oblekla v črno žalno obleko, in če je prišel kupčevalec, pretakala bridke solze danes za možem, katerega so včeraj položili v hladni grob, drugokrat za edinim otrokom-ljubčekom — kar vse ni

bilo res. Pa ta jok slišavši marsikdo ni imel poguma obljubiti za opravilo malo, da ne žalosti uboge vdove, trpeče matere; kupil je za drag denar malovredno reč, samo da se je ognil neprijetnemu prizoru . . .

S „čudotvornimi“ zdravili si je še v nedavnih časih prislužil marsikateri „amerikanski“ zdravnik milijone. Tekočina ali kroglice v vrednosti komaj 5 vinarjev, so se prodajale po dolarju (5 Kron). Pisano je bilo po časnikih z debelimi črkami: Kdor ta zdravila za označeno bolezen pravilno rabi, bode gotovo kmalu rešen svoje težave — sicer pa se mu izplača 1000 mark. To pa vendar ne more biti goljufija! si je mislil mnogi in naročil; pomislil pa ni, da mu ne bode moči nikdar dokazati sodnijsko, da ga je v resnici tudi ravno dotična bolezen nadlegovala in da je zdravilo res pravilno rabil. Sicer pa tako preprosto goljufijo že skoraj vse države zasledujejo in zabranjujejo in le še po zapečatenih pismih se katera semtertja vtihotapi.

Toda še vse huje se zlorablja dandanes reklama — toda zaprimo oči in recimo: Bog nas varuj grdobije pri reklami!

(Dalje.)

SORIN:

ZAHAJA VEČER . . .

Zahaja večer lahko nad goro
in v krilo miru vse zagrinja,
k pokoju zvonovi tožno pojo —
nemir in trpljenje izginja.

A kadar nam leže na dušo tema
in čelo nakrat potemni nam:
pokoja drugače nam zvonček ne da,
da v bridko slovo zazvoni nam . . .

I. E. RUBIN:

SLOVO.

SPOMIN.

Po mestnih ulicah so gorele že luči, ko sta prišla v mesto. Oblačen jesenski večer je bil in zdajpazdaj se je vlil precejšen dež. Ljudje so nejevoljni nad slabim vremenom hiteli sempatje in ulice so se skoraj praznile. Le dolgočasni vozovi tramvaja so se izprehajali s svojim neprestanim žvenkljanjem in ju podili s ceste, kadar sta se umaknila drugim boljšim ljudem s trotoarja. Mati se je vselej strahoma ozrla, prišla sina za roko in zbežala zopet na trotoar. Prešla sta skoraj celo mesto med večnim umikanjem in ropotom.

„Počakaj, Francelj, počijva si, jaz sem trudna“, je rekla mati in sedla na klop ob cesti. Vožnja po železnici, prestani dan, hoja skozi mesto, skrb in strah, vse to je mater utrudilo. Sin je odložil svoj kovčeg na tla in sedel poleg matere. Mati se je ozrla na sina in zasmilil se ji je. Bila je to navadna historija, ki se gode vsak dan na tistem mestu.

„Ali nisva še kaj pozabila, Francelj?“ vprašala je mati zamišljeno.

„Ne vem“, je odgovoril sin in gledal pred se v tiho deževno noč in mislil bogvekaj.

Mati se je zamislila. Grozno težka se ji je zdela ta pot... Hodila jo je že drugič... Pred petimi leti je odšel mož v Ameriko. Čez tri leta je pisal, naj pride za njim starša hči. In moralo se je zgoditi. Bilo je prav kot danes. V trenutku se je mati vsega spomnila. Slovo doma, pot v mesto, in zopet slovo in žalost in jok. Zdelo se ji je, kot da je vse tako usojeno, in da je vsega že navažena. Vse njeno življenje je bilo polno solz in joka, in malo je pomnila lepih dni. Spomnila se je, kako težko ji je bilo takrat poslati mlado hčerko v tuji svet med tuje ljudi, daleč čez morje, ko sama ni vedela ne kam ne kako, ko nihče ne ve, kaj se

lahko zgodi po poti. Kadar so potem o njej govorili ljudje, se je zjokala, kadar je videla domača dekleta skupaj, nje nekdanje tovaršice, se je zopet jokala. In zdaj zopet eden... Mati se je zopet ozrla na sina in si otrla solzo. Imel je šele šestnajst let, njej se je zdel še popolnoma otrok. Mati se je spomnila, da je tu nekje večerjala s hčerko.

„Ali si lačen, Francelj?“ je vprašala sina. Mrzla burja je zavila po cesti in sprožila težke deževne kaplje z dreves.

„Ne“, je odgovoril sin zamišljeno in se stresnil od mraza.

Težko je bilo materi. Rada bi mu bila plačala z zadnjimi krajcarji zadnjo večerjo na domači zemlji, da bi imel za veden spomin, da je ob materi večerjal zadnjikrat. Le denarja ima malo, in Bog ve, kaj še pride...

Spomnila se je doma na svojo družino, na hišo, na kravico, če je vse v redu... In pred oči so ji prišli vsi spomini, ki so bili v zvezi z domačo hišo. Spomnila se je nekdanjega bogastva pri Maslenu. Vsi so spoštovali rajnega Maslena. Govorili so, da ima tisoče v škrinji in niso verjeli, ko je starec tožil o slabih časih. Vsi so že naprej blagrovali tisto, ki bo prišla na to domačijo. Tako je bilo takrat, ko se je ona možila. Prišla sta stari Maslen in stric Tine in sta snubila. Vse je šlo mirno in srečni so bili prvi meseci, prva leta. Vse so jo zavidale... Potem pa se je vse izpremenilo. Prišla je tožba, težave, dolgovi, prepiri — in ni je bilo več sreče... Kot da je bilo usojeno.

In mati se je spomnila vsega, vsega... Okoli je ležala mrzla jesenska noč, luči so gorele daleč po ulicah, zdajpazdaj je prihitel kak človek mimo. Mati se je zopet ozrla na svojega ljubljenca, ki je gledal z resnimi očmi v čudno-otožno noč in menda sanjaril o daljnih tujih mestih, o lepotah

sveta, o prijetni vožnji in se včasih s tesnim srcem spomnil na zjutranje slovo od bratcev in sestic. In ko se je spomnil, kako se je zadnjič ozrl na tiho domačo hišo, se je stresnil in hotele so ga znova zaliti solze...

Ozrla se je mati na njega in ga vprašala:

„Ali te zebe, Francelj?“

„Ne“, odgovoril je in si z rokavom otrnil solzo. Videlo se je, kako mu je težko. Mati se je spomnila, kako so nekoč brali podobno povest doma — po zimi okoli gorke peči — in so vsi jokali... Spustila se je v jok in zakrila obraz z objokano ruto. Bilo je v tisti povesti, prav kot pri njih. Mož je prihajal domov ponoči, ob dveh, ob treh, ob štirih, včasih ga pa ni bilo celo noč in cel dan. Poslala je ponj v gostilno, a tudi tam ga ni bilo, saj pijanec ni bil. Bil je v mestu zaradi pravde; iskal je pravice, in ko ni mogel več nazaj, je moral naprej, naprej, da bi rešil sebe in družino. Gospodarstvo pa je šlo nazaj, vedno nazaj, ker ni bilo gospodarja, ona pa ni mogla vsega. In tako je prišel včasih domov, izmučen, lačen, potr. Smilil se ji je, in včasih niti besedice nista izpregovorila. On je imel svoje skrbi in če ga je ogovorila, je gledal nanjo zaničevalno, divje, prezirljivo... In to se je ponavljalo meseca in leta... Nekoč pa je prišel domov čuden, otožen, s pijanimi očmi... Bil je vesel in govoril je mnogo... Včasih pa so se mu zablestele oči, da se ga je bala... Stregla mu je, in on jo je gledal hvaležno, skesano. Nazadnje pa je zajokal, zajokal kot dete. —

„Pri kraju smo“, je rekel in stisnil pesti na mizo. „Prokleti sleparji!“ In naslonil je glavo na roke in jokal. Ona se ni čudila. Vedela je kaj vse to pomeni; ni mu rekla očitajoče besede, molčala je in tudi jokala. Okrog je spalo petero otrok mirno spanje in razločno se je slišalo njih brezskrbno dihanje.

„V Ameriko pojdem“, je rekel on nekoliko potolažen in si je ni upal pogledati. Ona je poslušala tiho brezskrbno dihanje otrok in huje zajokala...

Črez štirinajst dni je odšel. Delal je najlepše obljube, lepo se je poslovil od otrok in sosedov. Spremila ga je, poslovila sta se in potem je jokala cel dan. Bil je prvi dan dolgih bodočih let. Kakor da je slutila, kaj jo vse čaka. Prejokala je cele dni. Kadar se je spomnila tistih besedi, ki mu jih je rekla nazadnje: Ne pozabi nas — in ko se je spomnila njegovega pogleda, ko so ga zalile solze, se je zjokala še huje. In vse je prestala...

Otroci so spraševali: „Mama, kje so ata?“ In ona jim ni vedela odgovora in zdelo se ji je, da je materino srce izpilo takrat kupo do dna, ko je po noči v skrbeh poslušala brezskrbno spanje peterih ljubljencev.

Med tem pa so se oglašali upniki od vseh strani, tirjali in pretili so s tožbami. Žugali so prodati vse in jih izpoditi iz hiše. Ona pa je prosila, prosila in jokala, ter pritiskala kljuko pri vseh različnih gosposkah... Mrzla zima je bila, ko je iskala vsa premrla od mraza po ulicah dohtarske naslove, doma pa jo je čakalo petero otrok... Mrzel večer je že bil, ko je našla hišo...

Veter je zopet zavel. Mati se je zavedla v svojih spominih. Po cesti so prihajali ljudje. Bila je cela črna truma.

„Že gredó“, rekla je mati in vstala. Tudi France je vstal in se ozrl po cesti. Bili so izletniki, ki so šli na kolodvor. Z njimi je imel iti tudi on, tako je bilo zmenjeno. Vsi so stopali tiho, noseč vsak svojo prtljago. Tuintam se je slišalo še kako govorjenje, sicer pa samo koraki po mokri blatni cesti.

„Ali greste v Ameriko?“ je vprašala mati.

„Da, gremo“, je odgovoril visok kmet in hitel za drugimi.

Mati se jim je pridružila. S težkim srcem je stopala poleg sina za to črno trumo. Bogve, kaki ljudje so vse med njimi. Nesrečno ljudstvo, kako mora iti za svojo srečo...

In šli so po temnih, nerazsvetljenih potih, po blatnih cestah, v dalji pa so se jim svetile svetilke kolodvora...

Prišli so na kolodvor, ter se utrujeni posedli po svoji prtljagi in po klopeh. Vmes

pa je hodil agent in naročal to in ono ter urejeval potne liste. Vsi so molčali zamišljeni in mislili na bodočnost. Nekateri so dremali in naslanjali utrujene glave na zid. Mati je sedla s Francetom v kot in gledala na ljudi. Bili so zdelani in utrujeni obrazi z objokanimi očmi; njih pogledi so gledali obupno-radovedno predse, kot da bi iskali bodočnosti... Vsak je premišljal svoje in gledal na svoje sotrpine. Ura na steni je počasi pomikala svoje kazalce. Vsi so se ozirali nanjo. Vlaki so se sprehajali dolgočasno po kolodvoru in njih pisk je vsakokrat nemirno pretrgal tišino oblačne noči. Vozovi so se premikali s težkim škripanjem, vmes pa so se kazale motne luči.

Mati je zrla zdaj nemirno premikanje silnih lokomotiv, zdaj mirno spanje izselnikov. Njene misli so sčasoma odhitele daleč daleč po železniških in morskih cestah v daljne tuje prekmorske dežele iskat svojih dragih. France se je naslonil ob nje roko. Pogledala ga je ljubeznjivo in vprašala:

„Ali si zaspan, Francelj?“ ...

Sin je pokimal in v tem trenutku zaspal... Milo se je storilo materi. Čutila je vse, kar je moral čutiti on. Slovo, ločitev od dragih bratcev in sestic, od domačega kraja, strah pred potjo v neznano deželo: vse to ga je moralo utruditi. In potem še dolga hoja...

„Zadnjič spiš ob materi,“ je šepnila tiho predse, da bi ga ne vzbudila, in pri srcu ji je bilo čudno-otožno, milo. Mislila je na pota, ki jih bo moral hoditi, mislila na težko delo, v zakajenih tovarnah ali pod zemljo, kjer si bo z nevarnostjo svojega mladega življenja služil revež vsakdanji kruh. Ah, da je tako usojeno! In zakaj ne drugače, da bi živeli mirno ob materi, da bi doma imeli vsi dovolj kruha, v domači hiši, na domači zemlji... In tako gredo drug za drugim in sčasoma izpraznijo hišo in njo pustijo samo. Gredo, odidejo in ni jih več nazaj. Ona pa je priklenjena na hišo in dela in trpi, da bi jim ohranila dom, da bi se imeli kam vrniti, kadar se vrnejo...

Na nasprotni strani sta dremala mlad mož in mlada žena drug ob drugem. Ona

je bila naslonjena na njegovo ramo, on pa se je opiral na potni kovčeg, ki je ležal sredi med obema. Tudi ona menda zadnjič sloni ob njem, je pomislila mati, ko je gledala njiju od težav shujšane obraze. In spomnila se je na prva svoja leta.

Zopet je zapiskal vlak, in vsi so se vznemirili, dasi ura še ni bila pol ene... dremajoči so se vzbudili ob nenadnem šumu, a ko so spoznali, da še ni čas, so zadremali dalje. Vsak pisk je zbolel mater v srce. Bala se je trenutka, ko bo zapiskal vlak, ki ji bo odnesel zopet enega ljubljenca iz njenega skrbnega naročja v tuji mrzli svet. Ko bi mogla, vrnila bi se domov, ostal naj bi doma, in ona bi trpela, delala, samo da bi imela svoje okoli sebe. Dosti je že prestala in še toliko bi hotela, samo da bi ostali doma...

V čakalnico je prišla večja šumna pijana družba. Zopet so se vsi vzbudili in se radovedno ozrli. Družba se je ustavila v čakalnici, smejala se in vpila. Bili so ženske in moški. Začeli so peti. Ob klopi je stal star kmet s svojim sinom. Gledal je pijano družbo in pljunil na tla: „Fej, baba, kako grdo poješ!“ je rekel in šel s sinom ven...

France se je prebudil.

„Le spi, le,“ mu je prigovarjala mati. France se je zopet naslonil in zaspal. Ona je zrla na njega, kot da hoče zadnjič vtisniti v spomin njegovo podobo. Hotele so jo zaliti solze. V hipu se je spomnila vsega njegovega življenja: kako je spal v zibki, kako je shodil, kako je izrekoval prve besede, kako je tekal okoli hiše, vse, vse, do današnjega dne. In zdaj gre od nje med izprijeni svet in Bog ve, kod ga bo vodila pot, mogoče po grdih, ostudnih potih neznanega ji velikomestnega življenja. Nesramni tovariši bodo morda trošili njegov trdo zaslužen denar in ga pogubili... On pa bo pozabil na njo, na mater, na Boga, na dom, na krstno cerkev, na vse... Mati je zaihtela in strahoma prekrizala Francetu čelo, usta in prsi. Ko bi mu mogla dopovedati, a zdi se ji še preotročji! In preden se bo zavedel, ga bodo imeli mogoče v svojih rokah ljudje,

SLOVENSKA.

Narečje v Bočni in njega sklanjatev.

Spisal dr. Jos. Tominšek. Jahresbericht des k. k. Kaiser Fr. Jos. Staatsgymn. in Krainburg 1903. 27.

Vendar enkrat nekaj po dolgem času! Pred nekaj časom pridno započeta in med južno-slovanskimi narodi najbolj cvetoča dialektologija slovenska je po Oblaku kar zapravo zaspala. Gori stoječa študija je šele prekinila to letargijo. Zato jo pozdravljamo z veseljem; zasluži pa pozdrava tembolj, ker ga je po svoji vsebini tudi res vredna. — V uvodu nam podaja dr. Tominšek lapidarno začrtan zgodovinski obrazec našega dialektološkega proučavanja, kateremu je pristavljenih nekaj — izvečine Jagičevih — opazk zastran splošno južno-slovanskih narečij. Med imeni, ki so tamkaj naštetja, je postaviti mesto Klaića seveda Raića (str. 1)! Po dobro začrtanem uvodu preide gosp. pisatelj k bočkemu dialektu, ki je vsled svojih velikih posebnosti res zaslužil svojega preiskovavca. V razpravi podane posebnosti si oglej vsak sam, nam bi pač hodilo odveč, ako bi jih prepisavali sèm; zadnje besede o njih pa še ni mogoče reči, ker imamo poleg nekaj k glasoslovju spadajočih podatkov opisano samo sklanjatev. Sklanjatev, ki tvori v ti razpravi poglobitveni del, nudi jezikoslovcu globok pogled v razvoj slov. sklanjatve. Veliko bolj kot kje drugod se opaža tu nagib k izenačevanju, ki poprijema sicer splošno slovensko sklanjatev. Z bočkimi končnicami se skoro povsod primerjajo pregibni deli drugih slovenskih dialektov ali pa zgodovinske končnice, ki so posnete po Oblakovi razpravi o nominalni sklanjatvi. To ni nič napačnega, ker ima človek kar pred očmi razliko opisanega dialekta mimo drugih. Sestavljena je sklanjatev prav priročno in z veliko pazljivostjo, tako da se mi ne zdi potrebno, da bi kaj več govoril o tem. Ne moremo pa soglašati z vsem, kar zadeva glasoslovje. Sicer ni to poglobitveni del razprave, ali en del je le; in zavaljo tega naj zabeležimo nekaj poprav, ki jih g. pisatelj blagovôli upoštevati pri nadaljnji objavi nabra-

nega gradiva. — Najprej se mi zdi grafika netočna in, kakor skoro lahko rečem, nedosledna. Postavimo semkaj najprej samoglasnik *e*. V uvodu str. 7. napove pisatelj, da mu rabi znak „*e^a* = širok *e*, *i^e* = ozek *e*“; toda v razpravi piše za širok *e*, t. j. tisti *e*, ki odgovarja v splošni slovenščini širokemu *e* in ki se tudi bolj ali manj široko izgovarja, znak *i^e* (n. pr. *jⁱekl^o* itd.), včasih pa *e^a* (*šte^akl^o* itd.). Zakaj ne označi pisatelj že v uvodu precizno svojih znakov? Razvidno je pa iz razprave, da ima bočko narečje dvojen naglašen širok *e*, kar je pač zanimivo. Tominšek rabi ta znak (*e^a*) tudi za nenaglašen *e*, ki ga, kakor stoji v uvodu, imenuje tudi širokega. Toda v nenaglašenih zlogih v slovenščini ne moremo iskati takih, dasi mu je glas, katerega zaznamuje gosp. pisatelj tako, precej podoben. Ta glas je nekak preglas, ki naj bi se v razločevanje od poudarjenega širokega *e* zaznamoval kako drugače. Kako da naj bi se, bo izprevidel že dr. Tominšek sam najbolje, ki glas pozna. Vzporedno z dvojnimi širokim *e* nahajamo tudi dvojni ozki *e*. Pisatelj ga označuje z znaki *i^o* in *e* (v uvodu pa, kakor rečeno, napove za oba znak *i^e*.) Za znak *i^o* ima n. pr. *dⁱv^okla*, *debⁱlga* itd.), z znakom *e* pa zaznamuje *e* v besedi *les*, o katerem pravi „da je čist“ (str. 13.). To dvojno poznamovanje odgovarja natanko dvojnemu dolenskem ozkemu *e*, kakor ga je sprejel v slovar tudi Pleteršnik. Pleteršnikov *e* s ključico odgovarja bočkemu *i^o*, Pleteršnikovemu *e* s piko pa bočki „čisti“ *e*. Dvojnost ozkega *e* je konstatiral za štajersčino ali za vzhod tudi Miklošič. Vergl. Gram. I² 308, 310 in tudi 37. Tako kaže ta dialekt, da ga je priklopiti štajersčini, in da se bistveno loči od bližnje in mejne gorenjsčine, ki pozna samo en ozek *e*. Dvojen je tudi ozek *o*: *û* (ali ponekod *u*) in *o*. Kar se nadalje tiče grafike, omenim, da znak *u* (to je oni *u*, ki ne tvori zlogu) v vseh slučajih ni pravilno rabljen. V začetku besedi je *u* vendar zlogotvoren! Zato je napačna pisava: *ubijáuc* (10), *ušese^ah* (16), *učí* (23), *une* (24), *usá* (ali ne *usá?*), *ubá* (25), *ušⁱč* (27). Sploh mi pa ni povšeči, da piše Tominšek za konzonantični,

nezlogotvorni *u* ta znak, ampak nasvetovati je zelo pripravni bilabijalni *w*, ki tudi ne dela težav pri tisku. Tudi nerodna pisava *u* ni rabljena vedno pravilno. Primerjaj le *u* in *u'*, kjer pisatelj izrecno pristavlja, da sta besedi „izvemši končnico . . ednaki“ (str. 17). Čisto gotovo tudi ni prava pisava pron. demonstr. *uān* poleg *uāna*, *uān*; *a* je za fem. in neutr. gotovo dolg, kratek je seveda za masc. Če bi bila ta pisava prava, bi bilo zoper vsak drug dialekt. Ali se dalje prvi zlog v besedi *uo^ača* (23) govori kaj drugače kot v *vdāak*? Gotovo ne. Že iz teh malo zgledov je spoznati, da je glasoslovje tega dialekta zelo komplicirano. Zato bo treba velike pazljivosti in tenkočutnega pa dolgega opazovanja, da se le-to kolikor se dá točno zaznamuje. — Narečje ima dalje zlogotvorni *n* in *l*, glede *r^a* pa je Tominšek menenja, da ni zlogotvoren, češ da radi tega ne, ker „stopi pred ali za *r* [Levec zahteva pred *r* in za *r*!] kak, če tudi zamolkel samoglasnik“ (str. 10.). Tudi *n* in *l* nista brez vsakega samoglasnega elementa. Pri vsakem konzontanu, ki tvori zlog, je nekakšen vokaličen element. Ako je le-ta bolj jasen, recimo podoben kakemu izmed vokalov, še zaradi tega oni konzontan ne neha biti zlogotvoren; tako smatramo tudi ta *ar* za zlogotvoren. Saj ta vokalični element ni samostojen — tudi če je, kakor v našem slučaju, podoben vokalu *a* — ampak je tesno spojen s svojim konzontanom, katerega ravno dela zlogotvornega. To se jasno vidi n. pr. v onem (spodnjem) delu gorenjščine, kjer je zlogotvorni *r = ^ar*, torej sličen z bočkom. Ta *a* pri *r^a* je zase kratek, toda ima v kipečih zlogih z *r^{om}* vred hkrati tudi kipeč glas, kar bi se za oko zaznamovalo tako-le: *ār*; manj jasno se to more spoznati pri padajočih zlogih, kakor so ravno bočki; zakaj bočko naglaševanje je ekspiratorno, kar bomo videli pozneje. Tako naj se i za bočki dialekt k zlogotvornemu *l* in *n* pripiše brez skrbi še *r*. Da gosp. pisatelj tak *ar* ne smatra za zlogotvoren, se opira morebiti na Miklošiča. Ta se je v Vergl. Gram. 12 304 res izrekel za nezlogotvornost takega *r*, ko pravi: „Im W(esten) besteht *ar* statt des silbebildenden *r*.“ Toda Miklošičevo trditev je pobiti ravno tako kot gospod pisateljevo. — Do malega največje težave pa je delal dr. Tominšku naglas. Iz vseh besedi, ki jih govori pisatelj v poglavju o naglasu (str. 8), se odločno vidi, da je menenja, da ima bočki dialekt muzikalno naglaševanje, in rabi temu odgovarjajoče tudi znamenja muzikalnega naglaševanja. Toda jaz trdim, da je bočko naglaševanje

ekspiratorno. To podprem s sledečimi dejstvi: Že pod omenjenim poglavjem o naglasu pravi pisatelj, da temu narečju, „očitno prija predteglo (padajoče) naglaševanje“. Ta izpoved priča za mojo trditev, saj so ravno v ekspiratornem dialektu vsi zlogi padajoči (ali pravzaprav zelo slični muzikalnega narečja padajočim). Drugič je naglasil veliko besed prav tako, kakor so naglašene v ekspiratornih narečjih, v muzikalnih pa so narobe; te so: *brāta*, *štrīka*, *bīka*, *pōta*, *grōma*, *slāma*, *prdgāna*, *žgānc^z* itd., ki pa imajo v muzikalnem kipeč glas. Te je naglasil pač nevede tako, ker je veliko besedi, ki imajo v muzikalnih narečjih res potisnjen glas, zaznamoval pisatelj tukaj s kipečim; prim. *pāuc*, *hlāp^zc*, *mūt^zc*, *glūšc*, *zāj^c* itd. Sploh je rabil pisatelj ta naglas (') skoro povsod in tako čisto zmešal naglaševanje. Tretjič govori nekaj za mojo trditev tudi dejstvo, da ta dialekt nima *u*-jevske sklanjatve, ki v tem soglaša s splošno štajersčino, ki je tudi ekspiratornega naglaševanja. Tudi dvojnost ozkega *e* veže dialekt s splošno ekspiratorno štajersčino. Četrtrič kažejo pojavi, ki so lastni le ekspiratornim dialektom; taki so n. pr. za en zlog nazaj prevržen kratek naglas: *k^zpc*, *kl^zse^a*, *māče^a*, *p^zše^a*, *Frānce^a*, *n^zga*, *m^zne^a* itd., besede, ki imajo v muzikalnih narečjih kratek naglas na koncu. To, mislim, je zadosten dokaz za trditev. Zaznamovati bi bilo torej potreba le z' in ` naglasom. Ali bi bil potreben tudi `', to se pravi, ali se v resnici v dialektu nahaja in zadostno čuje, bo spredel v prihodnje gospod pisatelj sam. Ker gospod pisatelj ni opazil ekspiratornega naglaševanja, je vse naglase pomešal. Zapomniti si je seveda treba, da se besede opazujejo — ali se najlažje opazujejo — v takoimenovanem „vocabulary style“. Če bo delal tako, bo hitro spoznal naglaševanje.

To se mi je zdelo potrebno popraviti pri sicer tako skrbno in z veliko učenostjo sestavljenem spisu. Te namigljaje naj v prihodnje vpošteva gosp. pisatelj ter naj hitro nadaljuje objavo nabranega gradiva. Prihodnjič naj nam še postreže z več zgledi; najboljši po Štrekljevem načinu. Za to pa naj nikari ne čaka gimnazijskega programa, ker je za kaj takega preozek in prepočasen! A. Breznik.

Trstenik. Prispevek k zgodovini župnij v ljubljanski škofiji. Spisal dr. Franc Pernè. V Ljubljani 1903. Založil pisatelj. — Tiskali J. Blasnika nasledniki. 80, strani 87. Cena 1 K. — Naše ljudstvo se zelo zanima za svojo domačo zgodovino, za dogodke, ki se tičejo domačega kraja in za dela svojih pradedov. Zato je profesor dr. Franc Pernè — sam Trsteničan

— zelo ustregel svojim rojakom, da jim je v lični knjižici podal opis in zgodovino rojstne župnije. V poljudni domači besedi opisuje kraj in ljudi, pripoveduje zgodovinske črtice po virih, ki jih je našel v župnijskih arhivih na Trsteniku in Preddvorom in v arhivu knezoškofijskega ordinarijata v Ljubljani, pove, kakšni sta cerkvi in kakšna je šola in podaja životo-pisne črtice o duhovnikih in učiteljih, ki so delovali na Trsteniku, kakor tudi o bolj znanih Trsteničanih. Knjiga pa ima tudi mnogo splošno zanimivih podatkov. Med trsteniški rojaki opisuje Nikolaja Bleiweisa, ki je bil stari oče našemu slavnemu dr. Janezu Bleiweisu, in precej obširno P. Placida Javornika, ki je v našem slovstvu znan kot znamenit pisatelj. Prav zanimive so črtice o rokovnjačih, o tem, kako so dorasle mladeniče lovili za vojaško službo, o skupnih procesijah i. t. d. Knjiga je sestavljena jako skrbno; krajevna in osebna imena niso brez važnosti za slovenske jezikoslovce, vse delo je pa lep prispevek k zgodovini ljubljanske škofije.

Nemško pisano delce, a po vsi pravici je oznanimo tu med slovensko književnostjo! — Profesor Jagić je v posebnem izdanju dal natisniti iz „Archiv für slavische Philologie“, XXV. Band od 554. do 564. strani razpravo o Stanislava Škrabca: „**Zum Gebrauch der Verba perfectiva und imperfectiva im Slovenischen.**“ Na čelu spisa je doprsna slika o. Stanislava s ponatisnjenim lastnoročnim podpisom. Kratko, jedrnato pisano razpravo pojasnujejo mnogi primeri. Za vrednost spisa govorita dovolj imeni izdajatelja in pisatelja. Ker je največja moč in prava lepota našega jezika ravno v glagolu, zahteva ljubezen do lastnega jezika in nekoliko gotovo tudi hvaležnost do učenega jezikoslovca Škrabca, da se s to razpravo seznanj vsak izobražen Slovenec, posebno pa še gg. pisatelji in časnikarji.

O. S. Z

POLJSKA.

Jan Fr. Magiera. **Słowianie** (Narodi in njih književnost). Kraków 1902. Nakładem redakcyi „Prawdy“. Str. 54. Cena 20 h.

Poljski tedenski časopis za preprosti narod, „Pravda“, je lani začel izdajati poučne knjižice za ljudstvo. Najprej je izšla knjižica o Slovanih, poljskemu narodu gotovo jako potrebna. Pisatelj te knjižice (gimnazijski profesor) je v glavnih potezah dobro proučil zgodovino,

književnost in sedanje razmere slovanskih narodov. Največ mu je pa koristilo, da je sam potoval po slovanskih deželah. Tudi našo domovino je obiskal. Zato je to poljudno knjižico napisal prav zanimivo in živo, tako da jo bode tudi navaden človek rad čital. Na koncu je jako lepo, primerno in pogumno opisal stališče, nalogo in dolžnosti Poljakov v Slovanstvu.

Knjižica prav ob kratkem pripoveduje zgodovino, značaj, gospodarske, politične in druge razmere slovanskih narodov; v drugem delu pa v glavnih potezah načrta pregled slovanskih književnosti. Prvi del se je pisatelju prav dobro posrečil; pisan je jako preprosto in poljudno, a obenem tudi jako zanimivo in poučno. Drugi del (v književnosti) je pa, vsaj po naši sodbi, mnogo slabši in nepopolnejši. Pisatelj si je sicer izbral jako srečno in edino pravo metodo: ne našteva namreč mnogo imen, ampak opiše le nekoliko najboljših in najbolj značilnih zastopnikov posameznih slovanskih književnosti. Vendar se mu je ta izbor malo ponesrečil; tudi citati iz slovanskih pesni niso kritično izbrani. Izmej slovenskih pesni, iz katerih po nekoliko verzov citira, nima nobena posebne pesniške vrednosti; in vendar nam ne manjka dobrih in lepih pesni, katere v malo verzih združujejo veliko pesniške lepote in razodevajo slovenski značaj.

Pisatelju moramo priznati, da piše objektivno, nepristransko. Celó ko govori o Rusih, ne zaide v oni pristranski ton, ki je posebno v poljski poljudni književnosti jako razširjen in morebiti več škoduje Poljakom kakor Rusom. Nekoliko pristranske sodbe o Rusih najdemo pa tudi v tej knjižici. Na str. 5. piše, da je velikoruski jezik Poljakom zato težko umeven, ker ima jako mnogo mongolskih izrazov. Kdor le nekoliko pozna velikoruski jezik, ta ve, da ima velikoruski jezik tako malo mongolskih izrazov, da o tem ne moremo niti govoriti. Cele knjige lahko prečitata, da ne bode našli niti enega mongolskega izraza. Da so se Velikorusi v nekaterih pokrajinah nekoliko pomešali z mongolskimi in finskimi plemeni, tega ne tajimo, dasi se stvar, posebno od poljske strani, navadno smešno pretirava. A da bi bil ruski jezik tako pomešan z mongolskimi izrazi, da bi bil zaradi tega težje umeven, tega nikakor ni mogoče trditi; kaj takega more trditi le narodna strast ali pa nevednost. Osebno smo se prepričali, da tako govoré najrajši oni Poljaki, ki ruskega jezika ne poznajo. Tudi naš pisatelj je s svojo opazko pokazal, da ruskega jezika ali sploh nič ne pozna ali pa le jako površno. — Podobno pri-

stransko stališče je pisatelj pokazal na str. 33. in 35., kjer vso starorusko književnost prišteva k maloruski („rusinski“) književnosti in naravnost pravi, da je velikoruska književnost ena izmed najmlajših. Ne vemo, kaj bi nato rekel ruski učenjak Pypin, ki je o staroruski književnosti napisal dva debela zvezka. Nova velikoruska književnost je vedno veljala za nadaljevanje staroruske; staroruska književnost je bila vsem ruskim narečjem skupna, in tudi najbolj zagrizen ukrainofil mora priznati, da je novi velikoruski jezik mnogo bolj podoben staroruskemu, oziroma cerkvenoruskemu, (dasi je temu podlaga južnorusko narečje), kakor pa novi maloruski jezik, oziroma narečje. Sicer je pa tudi vsa znanstvena slavistika odločno

proti takemu stališču, ki ga zavzemajo le politični prenapeteži.

O Slovencih piše pisatelj jako simpatično in dovolj točno; njegova sodba o novejši slovenski književnosti je odvisna od njegovega slovenskega prijatelja, g. A. Dermota.

Splošno je torej drobna knjižica jako vesel pojav v poljski književnosti in vsega pripočila vredna. Njenih slabih in pomanjkljivih strani je kriva poljska znanost, ki se je za slavistiko mnogo premaloanimala; zato je v tem oziru poljsko občinstvo odvisno od pristranskih in plitvih sodb dnevnega časopisja in strankarstva. V takih razmerah je popularizovanje te stroke težavna in kočljiva stvar.

F. Ks. G.

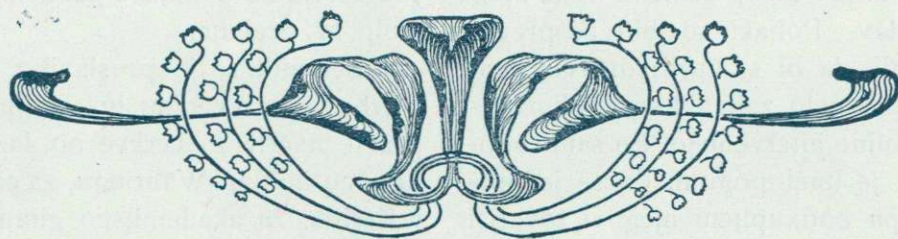
„**Te Deum laudamus**“. Za mešani zbor s spremljavo orgelj ali orkestra zložil Ignacij Hladnik. Op. 47. Tisk Blaznikov v Ljubljani. Založil skladatelj. Cena partituri 1 K, orkestralnim glasovom v prepisu 4 K. —

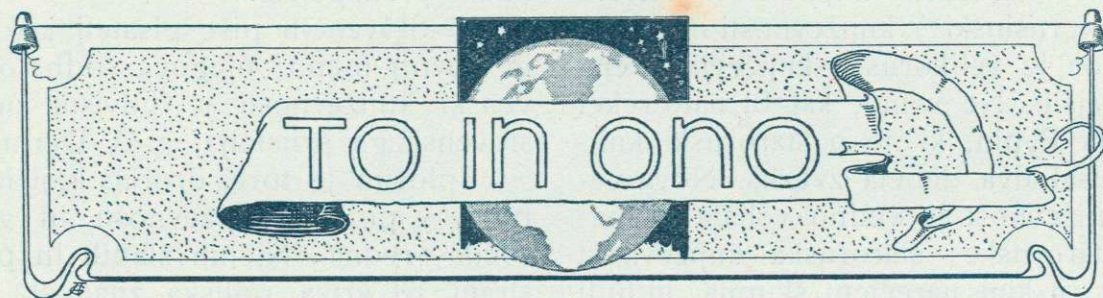
O priliki zlate maše vč. gospod kanonika Fr. Povšeta je poklonil marljivi g. skladatelj zlatomašniku nov „Te Deum“. Uglasbil je vse dotično liturgično besedilo; malenkostna izjema je le na 6. strani v 2. vrsti, kjer bi se popolno besedilo moralo glasiti: Et laudamus nomen tuum in saeculum, et in saeculum saeculi.

Posebnih težkoč v skladbi ni; vendar da pride skladba do veljave, treba precej številnega zbora, tembolj, ker nastopa na nekaterih mestih tudi štiriglasni in drugje triglasni moški zbor. Dobro je pogodil g. skladatelj, da je tu pa tam vpletel koralni napev. Splošni značaj skladbe je slovesen, konec posebno veličasten.

Ker se ta spev večkrat rabi pri službi božji, in pregovor pravi, da razlika mika, bo gotovo marsikateri cerkveni pevovodja rad segel po tem najnovejšem Hladnikovem delu.

F. F.

„Maria in stellis“ str. 585. Visoki relief je izdelal iz kararskega marmorja naš domači umetnik, kipar Alojzij Gangl. O tem delu se je nekoč izrazil pokojni kardinal Missia Ganglu: „Jaz rad priznavam, da je to pravi umotvor cerkvene umetnosti in želim Vam na tem polju mnogo sreče.“ Želimo mu je tudi mi ter izbornega umetnika toplo priporočamo. — Svetličičevega „Zakletega grajščaka“ nam je ilustriral g. Simon Ogrin na str. 600.—602. Po naši sodbi so te slike izmed najboljših del Ogrinovih. Menda je pomagala pri stvarjanju tudi ljubezen do Vrhnik: Ogrin je Vrhničan, in Svetličič je bil deset let kapelan na Vrhniki... — Rejtana v varšavskem zboru (strani 632—633), slikal Jan Matejko (1833—1893). Slika nam predstavlja buren prizor v državnem zboru v Varšavi l. 1773., katerega je sklical poljski kralj Stanislav Poniatovski, da bi ta zbor odobril l. 1772. dogovorjeno delitev Poljske. Zborovalo se je v znamenju terorizma. V zbornici je bilo vse polno oboroženih vojakov, po ulicah so bili nanešeni topovi, da bi takoj zadušili vsak upor zoper sklenjeno delitev. Poljaki so bili že preveč preplašeni in onemogli, da bi se uprli; državni zbor je delitev odobril ter se celo zahvalil sosednjim vladarjem za njih svojevoljno intervencijo. En sam rodoljub, Tadej Rejtana, je imel pogum, da se je protivil toliki sramoti, pa podkupljeni njegovi tovariši so nanj planili ter ga vrgli na tla; a ko se je zopet dvignil, odpravili so ga iz Varšave. Šel je na kmete, na svoje posestvo, kjer se mu je od žalosti omračil duh. V tem dušnem stanju si je zadal sam smrt, prerezal si je s steklom trebuh. — Župna cerkev v Kočevju (stran 637.) Kdor je potoval kdaj skozi Kočevje, se je čudil siromašni župni

cerkvi, ki se pač ni vjemala z velikim napredkom v mestu. Cerkev sv. Fabijana in Sebastijana ob Rinži pa tudi ni bila izpočetka župna cerkev, temveč le preprosta kapelica. Župna cerkev sv. Jerneja je stala sredi sedanjega pokopališča. Zob časa pa je glodal ob njenih zidinah, dokler je ni dal podreti dekan Novak l. 1872. Že od l. 1791 je bila izvoljena za župno cerkev nekoliko povečana cerkvica sv. Fabijana in Sebastijana; za župnijo, ki šteje ok. 6000 duš, je bila ta cerkvica gotovo mnogo premajhna. To so uvideli vsi domačini, zlasti je ta nedostatek bridko občutila duhovščina. Dekan Novak se ni upal pričeti z akcijo za novo cerkev, ker se je bal velikih stroškov. Njegov naslednik Josip Krese je pa zastavil vse svoje moči, da bi čim prej dozidal nov božji hram. Za to delo je bilo treba najprej lepega načrta. Načrt je izvršil slavni stavbar Friderik baron Schmidt l. 1887. Ta znameniti mož je bil rojen v Frickenhofnu na Virtemberškem l. 1825. Že l. 1843 je sodeloval pri dovršitvi kolinskega doma. Tu se je vnel za gotiko in se popolnoma vanjo uglobil. Pri tej krasni zgradbi je imel priliko pregledati vsakovrstno delo in razne stopinje vsakega oddelka. Utopil se je v stavbinske, zidarske in kiparske načrte in je hkrati gledal vso zgodovino nastajajočih delov te znamenite stavbe. L. 1856 je napravil v Berlinu stavbarski izpit. Avstrijska vlada ga je poslala l. 1858. v Milan, da bi sodeloval pri prenovljenju lepega milanskega doma, ki je tudi gotiška zgradba, pa je izvršena v drugi smeri. Uprav ta razlika je na Schmidta kaj ugodno vplivala in prebila v njem tesnosrčno ograjo strogih oblik nemške gotike. To je povod, da je postal Schmidt začetnik moderne uporabe gotiških oblik. L. 1859. je prišel za profesorja na dunajsko akademijo. L. 1864. je dovršil stolp sv. Štefana.

Schmidt se je proslavil z mnogimi veličastnimi stavbami, cerkvenimi in svetnimi. V Avstriji je napravil načrte za cerkve oo. lazaristov na Dunaju, v Gradcu in Neu-Währingu, za cerkev Jezusovega Srca v Kolinu, za akademijsko gimnazijo in novo mestno hišo na Dunaju, itd. Za svoj poklic je vnel več učencev in z njimi ustanovil svojo stavbarsko šolo. Deloval je tudi za ohranitev in popravo avstrijskih umetnin. V svoji starosti se je nagibal, prej tako vneti gotik, k romanskemu slogu in kočevska cerkev je dokaz, kak veščak je bil Schmidt tudi v romanskem slogu.

Ko je bil načrt izdelan, je bilo treba ljudstvo navdušiti za izvršitev nove cerkve. Stroški so bili preračunjeni na ok. 100.000 gld. Ta veliki znesek pa je bil zavora, da se ni moglo z delom pričeti. Stavbeni odbor je imel mnogo posla, preden se je mogel lotiti zidanja. Stavbar Schmidt je v tem času umrl (1891), in dekan Jos. Krese se je preselil s tega sveta, prav ko se je jela dvigati cerkev iz tal (1901). Njegov naslednik, dekan Ferd. Erker, je delo krepko pospeševal. Schmidtov učenec, dunajski arhitekt Avgust Kirstein, je vodil delo, tvrdka Faleschini-Schuppler pa je prevzela zidanje. Letos 19. julija je posvetil knezoškof ljubljanski, dr. Anton Bonaventura Jeglič, dovršeno stavbo.

Cerkev je zidana v romanskem slogu. Zunanje stene so iz lomljenega kamena in neometane. Pročelje krasita dva zvonika, s križem vred visoka ok. 53 m. Cerkev je zunaj dolga 50 m in široka 22·80 m, srednja ladija sama 10 m. Veliki oltar je ciborijski oltar s krasnimi stebri.

Lepa lega ob Rinži, velika, trdna a vitka stavba, napravlja kaj ugoden vtisk in je najlepši kras vsemu kočevskemu mestu.

Družba sv. Mohorja šteje letos 76.058 udov, to je 3988 manj kakor lansko leto, ko smo bili dospeli do prečastnega števila 80.046 udov. Po posameznih škofijah, oziroma krajih, je število sledeče:

1. Goriška nadškofija	8301 (— 396)	udov
2. Krška škofija	6205 (— 360)	"
3. Lavantinska škofija	23293 (— 2115)	"
4. Ljubljanska škofija	30398 (— 915)	"
5. Tržaško - koperska škofija	4048 (— 220)	"
6. Sekovska škofija	560 (+ 4)	"
7. Somboteljska škofija	306 (— 40)	"
8. Zagrebška nadškofija	423 (— 23)	"
9. Senjska škofija	188 (— 5)	"
10. Poreška škofija	102 (— 30)	"
11. Djakovška škofija	63 (— 3)	"
12. Bosna	214 (— 15)	"
13. Videmska nadškofija	175 (— 8)	"
14. Razni kraji	472 (+ 50)	"
15. Amerikanci	1119 (+ 137)	"
16. Afrika in Azija	191 (— 51)	"
Skupaj	76058 (— 3988)	udov.

Ta razkaz nam kaže, da smo po treh pokrajinah napredovali; zlasti so se odlikovali Amerikanci, ki štejejo 137 udov več kakor lansko leto. Po raznih krajih je 50 udov več, v sekovski škofiji 4. — Nazadek se kaže po škofijah, oziroma krajih: Lavantinska 2115, ljubljanska 915, goriška 396, krška 360, tržaško-koperska 220, Afrika in Azija 51, somboteljska 40, poreška 30, zagrebška 23, bosniška 15, videmska 8, senjska 5, djakovska 3. — V družbene „zlate bukve“, v katere se po pravilih vpiše vsak novo-

vstopivši ud, se je zapisalo 7167 novih letnih udov, namreč od številke 234.722 do številke 241.889.

Družba razpošlje svojim udom letos 456.348 knjig. Pač častno število za mali in še tako razkosani slovenski narod! Če prištejemo te knjige onim, katere je družba sv. Mohorja od svojega obstanka že podala svojim udom, najdemo, da je Slovincem vkup poklonila 9,300.040 iztisov knjig! V istini pa je to število še precej višje, ker so tu štete samo one knjige, ki so jih prejeli udje, natisnjeni in izkazani v naših koledarjih.

Dijaško umetniško društvo „Vesna“ na Dunaju. Kakor znano, so ustanovili letos hrvaški in slovenski dijaki vpodablajočih umetnosti na Dunaju svoje društvo z imenom „Vesna“. Društvu je namen gojiti hrvaško in slovensko narodno umetnost in razširjati razumevanje za potrebo gojenja naše domače umetnosti med narodom. Ker bo moralo društvo na tem polju orati ledino in ker je namen društva dalekosežen, se je ustanovila „Vesna“ na precej obširni podlagi. Tvoriti hoče namreč organizacijo vs ega hrvaško-slovenskega dijaštva vpodablajočih umetnosti. S pomočjo te organizacije ji bo mogoče raziskovati narodni slog na podlagi ornamentov, vzorin, arhitektoničnih, keramičnih in drugih izdelkov, nahajajočih se v hrvaškem in slovenskem narodu. Seveda bode potrebno, da bo društvo dobivalo tudi od zunaj mnogoštevilnih podpor, kajti le tako mu bo mogoče z uspehom približevati se svojemu lepemu cilju. Radi orientiranja podajamo tu odlomek iz društvenih pravil:

§ 3. Društvo je sestavljeno iz: a) častnih, b) ustanovnih, c) rednih, d) izrednih in e) podpornih članov.

§ 4. a) Častnim članom se more imenovati vsakdo, kdor si je pridobil za društvo ali sploh za razvitek hrvaških ali slovenskih umetnosti izrednih zaslug. b) Ustanovnik more postati, kdor pristopi k društveni glavnici s prispevkom 100 kron. c) Reden član more biti vsak na Dunaju živeči dijak vpodablajočih umetnosti. d) Ako živé taki v kateremsi drugem kraju, se morejo sprejeti kot izredni člani. e) Podpornik more biti vsakdo, ki plača letni prispevek 10 K.

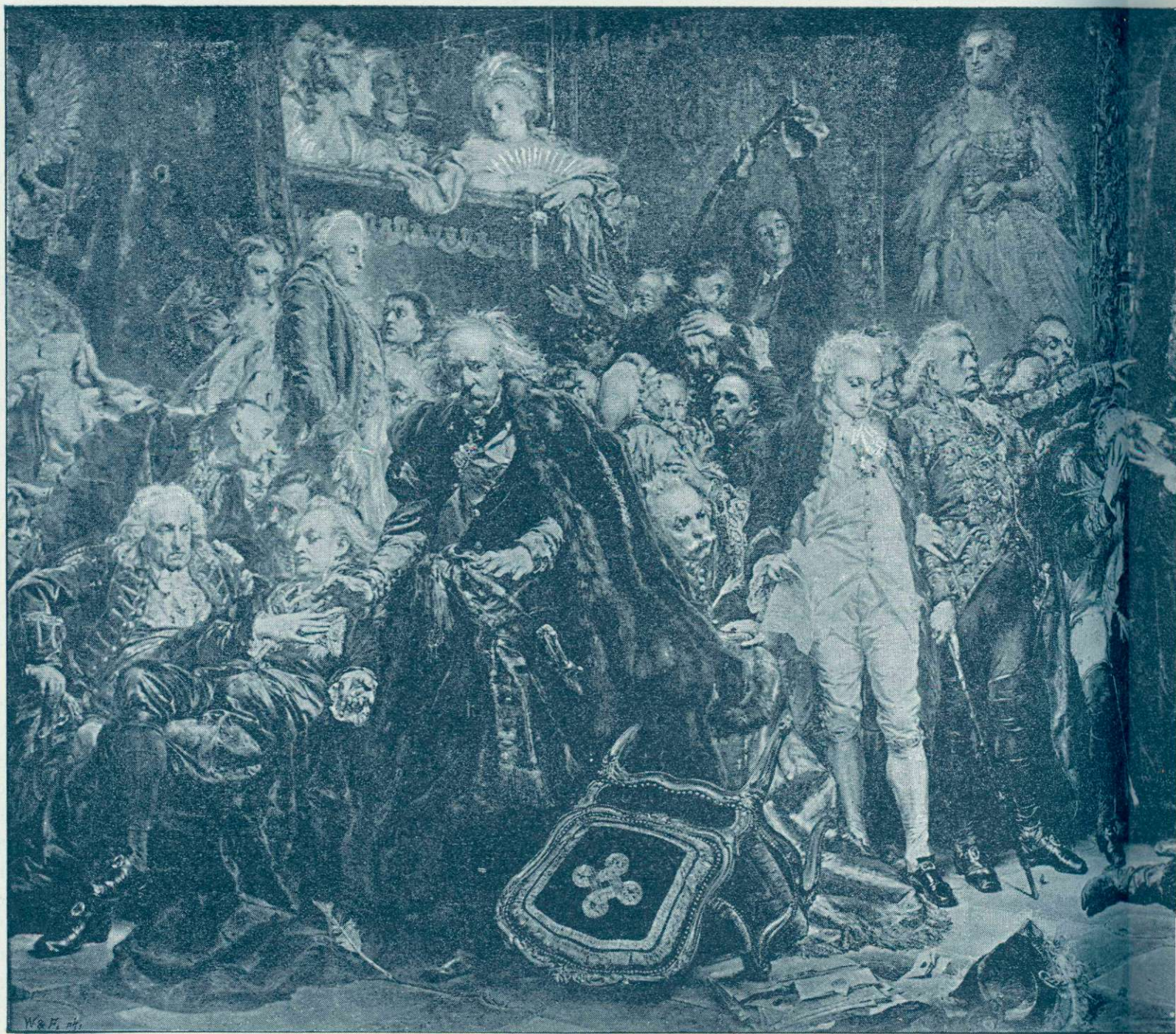
Medović pri Piju X. — Iz Rima se poroča, da je bil sloviti umetnik slikar Celestin Medović v avdienci pri papežu Piju X. Papež je umetnika-duhovnika kar najpristrčneje sprejel in mu celo milostno dovolil, da izdela njegov portret. S tem je hotel sv. oče pokazati svojo posebno naklonjenost hrvaškemu narodu in sploh Slovanom. Medović je izgotovil častno delo v veliko zadovoljstvo papeževo. Njegovo sliko sv. očeta bo založila tiskarna Antona Scholza v Zagrebu, ki že sprejema naročila nanjo. Slovenci, sezite po tem mojstrskem portretu Pija X.!

Slovanski grobovi.

20. aprila t. l. je v Bruselju umrl Henryk Merzbach, nadarjen poljski pesnik, publicist in dopisnik varšavskih časnikov. Porodil se je l. 1837. v Varšavi, kjer je tudi študiral. Ko je poglobil svoje študije še na drugih, tujih univerzah, se je nastanil v Bruselju, kjer je v kratkem postal neumoren delavec na humanitarno-filantropičnem polju. Kot posestnik zalagateljske tvrdke C. Muquardt pa ni zanemarjal poljske književnosti. Hitro zaporedoma je izdal pesniške zbirke: „Z wiosny“, „Z jesieni“ in prozaiške spise, na pr. „Joachim Lelewel“ i. dr. Razen tega je Merzbach pod psevdonomom „Agricola“ objavljaj v listu „Kurieru Warszawskem“, „Listy z Belgie“ v verzih. Poleg slovstvenega delovanja se je udeleževal rajnik vseh del na polju družabnem, zlasti z velikim navdu-

šenjem je deloval kot tajnik „antialkoholične lige“. — 2. majnika je umrl Ludwik Jenike. Poljaki so ž njim izgubili odličnega rodoljuba in „Tygodnik illustrowany“ svojega duševnega očeta. „Tyg. illustr.“ je bil urednik 30 let in ga je tako povzdignil, da je ta list sedaj najbolj razširjen beletristični list v Poljaki. V poljski književnosti se Jenike ne odlikuje z nobenim večjim izvirnim delom; v mladih letih je napisal nekoliko verzov, a ti so brez pomena. Najbolj važni so njegovi prevodi nemških pesnikov. — V Strzelkah (okr. Bobrecki) je umrla Zofia z Mrozowickich Rudnicka, poljska pisateljica in velika dobrotnica vaškega ljudstva. Porodila se je l. 1823. v Sokolovki. V 26. letu se je omožila s plemenitašem Teodorom Rudnickim. V prostem času se je Rudnicka pečala s pisateljevanjem. Njene povesti in novele so objavljali „Tydzien“ in drugi listi. Njeni zbrani spisi so izšli

REJTAN V VARŠAVSKEM ZBORU (1773).

v zbirki pod naslovom: „Z życia i prawdy“. Njena najbolj poljudna povest je „Miłość i wóla“, ki se je ob svojem času čitala z velikim zanimanjem. Najbolj so se ji posrečile črtice iz življenja preprostega rusinskega ljudstva. V poznejših letih je Rudnicka pisala spise za mladino in na tem polju je dosegla največ uspehov. Najboljši spis v ti stroki je „Opowiadania Białej Babci“. Cela vrsta njenih pripovedek je izšla v prevodu ruskem, češkem in švedskem. — 14. junija je umrl po daljši bolezni v kirurški zavodu dr. Solmana v Varšavi dr. Jan. Karłowicz, imeniten poljski jezikoslovec in folklorist, dolgoleten urednik „Wisły“. Porodil se je 28. majnika l. 1836., študiral v Wilni, Moskvi, v Parizu, Heidelbergu in Bruselju. Spočetka se je pečal z zgodovinskimi študijami, a pozneje je vse svoje moči posvetil jezikoslovju in narodopisu. Kot jezikoslovec je bil Karłowicz

začetnik in sotrudnik dozdej izhajajočega „Slovarja jezika poljskega“ in še dveh drugih slovarjev. Karłowicz ima tudi velike zasluge za poljski narodopis. Kot urednik „Wisły“ je objavil v tem časniku zanimivo študijo pod naslovom: „Systematy ku piesni ludu polskiego“ in še celo vrsto drugih manjših in večjih spisov. Kot samostalne knjige izpod njegovega peresa so izšle: „Don Karlos, królewicz hiszpański“, „O języku litewskien“, „Ożydzie wiecznym tulaczu“, „O języku białoruskiem“, i. dr. Omeniti je treba, da je bil rajni Karłowicz velik ljubitelj glasbe; bil je virtuoz v igri na violončelu in avtor novega načrta za pisanje sekiric. — Meseca junija je v Stanislavovu umrl v 63. letu svoje starosti profesor na tamošnji realki, O s t a p L e v i c k i j. Rajnik spada k najstarejšim rusinskim rodoljubom v 60. letih. Največjo nadarjenost je kazal v časnikarstvu in že kot vseučiliški dijak je bil sotrudnik „Dziennika Polskiego“. Ko je bil sotrudnik lvovskega tednika „Monitor“ pod psevdonomimom „dr. Turcico“ in „Antianarchista“, je objavil mnogo satiričnih verzov, ki so bili večkrat zaplenjeni. Najbolj znan je po satirično-humoristični pesmi „Uciekinierz“, ki jo je spisal v šestdesetih letih in v kateri zasmehuje poljske ustaše, ki so v 63. letu z velikim hrupom in šumom začeli vojsko, a kakor hitro so ovohali prah, so se z največjim vpitjem zopet doma poskrili. Poljaki so bojda celo zalogo te pesmi kupili ter potem vničili, tako da je že davno bibliografična redkost. Kot pesnik je Levickij pisal maloruski, poljski in nemški. Kakor „Lit. Nauk. Vistnik“ poroča, je zapustil v rokopisu mnogo spisov vzgojeslovnih, modroslovnih, zgodovinskih in tudi precej prevodov. — V majniku je umrl v Petrogradu mlad nadarjen pesnik Petro H v e d o r o v i č P o r f i r o v. Porodil se je l. 1870. v Petrogradu, kjer je tudi študiral na pravoslavnem vseučiliščnem oddelku. Slovstveno je začel delovati l. 1889. Svoje spise je objavljaval v teh-le časnikih: „Živopisnoe Obozrênie“, „Russkoe Bogatstvo“, „Niva“, „Sever“, „Žizn“. Izvirni pesniški proizvodi Porfirova se odlikujejo po duhovitosti in melodičnosti. Po smeri in harmoničnosti verzov je spadal k pesnikom Puškinove šole. V svojih prevodih, zlasti iz latinščine, je kazal fin, umetniški okus. Izvirne poezije Porfirova niso še izšle v posebni zbirki. Največje njegovo pesniško delo je „Perša ljubov“. — V začetku majnika je umrl v Neapolu znani ruski pisatelj Konstantin Mihajlovič Stanjukovič. Porodil se je l. 1844. kot sin admirala; svojo kariero je tudi začel v pomorski službi, ali gibanje v 60. letih ga je tako zanimalo, da se je l. 1864. odrekel pomorski službi in je postal vaški učitelj. Leto pozneje je odšel v Petrograd, kjer je živel deloma od zasebnega poučevanja, deloma od slovstvenega delovanja. Slovstveno delovati je začel zgodaj, že kot 17 leten mladenič. Najboljši spisi pa so še-le iz let 70., objavljeni v „Delu“. Kot podlistkar je bil sotrudnik listov: „Molva“, „Por-

JAN MATEJKO.

jadok“, „Novosti“. L. 1885. je bil list „Delo“ od vlade ustavljen in Stanjukoviča so poslali na 3 leta v tomsko gubernijo. Tu je začel pisati svoje povesti iz pomorskega življenja, po katerih je postal popularen. H koncu l. 1890. so izšli njegovi zbrani spisi v 12 zvezkih. — 15. julija je umrl v Pragi poljudni češki pisatelj in skladatelj, c. kr. notar Evgen Miroslav Rutte. V Rutte-ju je izgubila češka umetniška družba zanimivo osebnost, vrsta neštevilnih prijateljev pa ljubeča, z dragocenim značajem obdarjenega človeka. Porodil se je l. 1855. v Jičínu. Mnogo je potoval in kot turistovski pisatelj je bil pri čeških bravcih zelo priljubljen. Njegovo veliko, v češki književnosti pravzaprav največje delo te vrste, „Švýcarsko“, je v Čehih popularno. Lep je tudi njegov spis „Průvodce po Karlových Varech“. Velika vrsta člankov, potopisnih črtic in turistovskih poročil je razsejana skoraj po vseh večjih čeških časnikih. Še bolj popularen je Rutte postal po svojih glasbenih delih, ki se odlikujejo po melodičnosti in narodnem duhu. Njegovi največji deli v ti stroki sta: „Štědrý den“ in „Spiknutí na Olympu“. — Dne 23. julija je umrl v vili „Osvěta“ pri Pragi odlični češki časnikar in pisatelj **Jožef I. Toužimský**. V zunanosti rajnega Toužimskega je bilo nekaj posebnega, kar je lastno samo jugoslovanskim možakom; zavolj tega so ga njegovi znanci in prijatelji imenovali „Jugoslovana“. Svoje časnikarsko delovanje je začel z velikimi vednostmi, zgodovinskimi, zemljepisnimi ter političnimi. Kakor vsi starejši časnikarji je začel tudi on z beletristiko. V prvih letih je bil urednik „Posla z Prahy“ in „Plzeňských Listů“; potem je postal urednik „Národních Listů“, kjer je do leta 1885. urejeval slovansko rubriko. Toužimský je bil za svoj poklic naravnost junaško navdušen. O njem se more reči, da je pisal članke o slovanskih razmerah z lastno krvjo. Ko je počila vstaja v Hercegovini, ki je bila znamenje srbsko-turške vojske in velike rusko-turške vojske za osvobojenje Slovanov, je odpotoval Toužimský na jug kot poročevalec. Toužimský je bil v jugoslovanskih stvareh strokovnjak, ravno tako kakor je Holeček. V ti stroki je bil tudi sotrudnik mesečnika „Osvěta“. L. 1885. je postal urednik „Národní Politiky“, za katero je pisal samo slovansko rubriko. Najboljše njegovo večje delo je „Na úsvitě nové doby“, katero je napisal ob petdesetletnici burnih dogodkov 1848. leta. — Lužiški Srbi imajo malo za narod delavnih mož in še ti jim zgodaj umirajo. Tako je tudi zgodaj po dolgi mučni bolezni umrl **Michał Śewčik**, župnik v Lubiju. Porodil se je l. 1870.; gimnazijske in bogoslovne študije je dokončal v Pragi, v lužiško-srbskem semenišču. Michał Śewčik je bil navdušen Srb; zlasti je deloval za „Serbowko društvo“ v praškem lužiško-srbskem semenišču. Ko je le-to društvo obhajalo petdesetletnico svojega obstanka, je prevzel Śewčik uredništvo „Jubilejnych spisow Serbowki“ in l. zvezek („Pesmi“) je sam nabral in izdal. Za 4. zvezek „Sta-

wizny Serbowki“ je nabiral gradivo do svoje smrti, toda dela ni končal. Čitateljem „Lužice“ so znane njegove marljive študije k „Stawiznam serbskeho studentstwa“. En letnik „Krajana“ je skoraj sam spisal in izdal „Wotpočaj, prećelo, w pokoju!“ — V zadnjem času je umrl na Bolgarskem za bolgarsko narodnost zelo zaslužni mož **P. P. Karapetrov**, (roj. l. 1845.), poprej glavni tajnik pri pravosodnem ministrstvu in poslanec. Umrl je kot upokojen okrajni sodnik v Sofiji. V mladih letih je marljivo pisal v časnike: „Ministerski Zbornik“, „Blgarska Sbirka“, „Misl“ in druge. Kot samostalno delo je izdal spis „Sbirka“, ki obsega mnogo zgodovinskih člankov. —
Fr. Št.

František Jaromir Rubeš. 10. avgusta je minulo 50 let, kar je v Skutči na Češkem umrl češki humorist, avtor cele vrste v onem času zelo priljubljenih „Deklamovánek“, humoristično-satiričnih povesti in črtic, izdajatelj „Palečka“, Fr. Jar. Rubeš. Mestni svet v Skutči je priredil v dnéh 16., 17. in 18. avgusta veliko slavnost v spomin umrlega pisatelja, ki je bil izmed prvih, ki so učili češko prosto ljudstvo čitati in ljubiti češko knjigo. Rubeš se je porodil na Češkem v Čížkovu 16. januarja l. 1814. Nekaj časa je študiral bogoslovje, potem pravniške nauke, in je umrl kot sodnijski pristav v Skutči l. 1853. — Rubeš se je prikupil češkim bravcem namah s svojim prvim slovstvenim delom „Květinováka“, ki je bilo objavljeno l. 1837. v almanahu „Vesna“. L. 1841. je začel izdajati humorističen časnik „Paleček“, v katerem je objavljaval svoje pesniške in prozaiške proizvode, po katerih je postal popularen. Njegovi pesniški, humoristični proizvodi so se širili kakor blisk med českim ljudstvom. Njegovi najbolj znani spisi, ki so se po njegovi smrti že večkrat izdali, so: „Pan amanuensis na venku“, „Harfenice“, „Ostoři hoši“, „Mstitel“, „Pod hroby“, in dr. Rubešovi spisi se odlikujejo po svoji izvirni šaljivosti in so veliko pripomogli k prebujenju češkega naroda.

Stoletnica po vpeljavi češčine v srednje šole. Dne 31. majnika l. 1803, po stoletnem suženstvu, je bil českemu jeziku deloma dovoljen vstop v znanstvo in umetnost. Med navdušenci, ki so pred 100 leti prebujali češko ljudstvo, ima častno mesto Karel Hynek Tham. Vztrajni njegovi naporji so bili kronani z uspehom, ko je dosegel to, da se je češčina l. 1803. vpeljala v srednje šole. — Tham je bil že v 20. letu povišan po takratni šegi „v mojstra svobodnih umetnosti“. L. 1783. je izdal „Obrambo češkega jezika“ proti njegovim zlobnim obrekovalcem, v kateri je strogo karal sovražnike češkega jezika. Tham ni deloval samo slovstveno, temveč se je trudil na vso moč, da bi se češčina uvedla v višje šole. Večkrat je za to prosil takratno vlado, a vsakokrat je bila njegova prošnja zavržena. Končno mu

je vendar l. 1803. vlada dovolila, da sme javno učiti češčino na nemški gimnaziji v Pragi. Predavanja Thamova niso trajala dolgo, toda seme vsejano je začelo po nekoliko letih kaliti znova. Za Thamom ki je v veliki revšini umrl, so delovali njegovi nasledniki dalje in so tako napravljali pot sedanjemu češkemu kulturnemu razvoju.

„**Macierz polska**“ je izdala v preteklem letu štiri nova dela, ki obsegajo 62 tisk. pol; en spis poučuje bravce o gospodarstvu, druga knjiga podaja življenjepis M. Konopnicke in razen tega se je izdalo 5000 izt. Mickiewiczovih spisov. Vkup se je tekom lanskega leta natisnilo 26.000 knjig in se je prodalo 32.196 knjig, 12.604 več nego poprej. Odbor „Matice“ na čelu z energičnim predsednikom dr. Finklom, pripravlja sedaj novo izdajo „Enciklopedije“, katere prva izdaja se je že razprodala.

„**Društvo poljskih časnikarjev v Lvovu** je obhajalo 10. majnika svojo desetletnico. Bilo je ustanovljeno l. 1893., od najmlajših poljskih časnikarjev E. Kolbuszowskega in Br. Laskovnickega. Poljsko občinstvo je hitro spoznalo njegovo važnost in sedaj ima društvo že 170.000 K premoženja, tako da že podpira vdove in sirote po umrlih časnikarjih. Predsednik društva je sedaj Adam Krechowicki, okrog katerega je združenih 68 poljskih časnikarjev v Lvovu.

„**Poljski slog.**“ Poljski časopis „Ateneum“ je objavil nedavno Bernsteinov spis o „poljskem slogu“ v Zakopanem. Ta slog je bil razširjen prej po celi Poljski, ko so zidali hiše iz lesa. Zdaj se je pa ohranil le še v lepi zakopanski dolini. Tam je jako obiskano letovišče. Nove hiše in vile zidajo sicer iz kamena, a izkušajo v kamenu posnemati stari slog lesenih stavb. Angleški estetik Ruskin je že občudoval ličnost tega stavbinskega sloga.

A. N. Pypin. Rusi nimajo sreče s svojimi imenitnimi možmi. Malokateri izmed njih dočaka starost Mommsenovo, Virchovo ali pa Miklošičevo. Ruski učenjaki izginjajo zgodaj iz sveta; za seboj puščajo samo spomin svoje velike nadarjenosti, duševnih proizvodov pa prav malo. V tem splošnem pravilu je častna izjema Aleksander Nikolajevič Pypin, ki je obhajal letos petdesetletnico svojega slovstvenega delovanja in obenem sedemdesetletnico svojega rojstva. Pred nekoliko leti je bil še brez službe, brez časti, in sedaj je profesor na vseučilišču in član carske znanstvene akademije v Petrogradu. Izdal je celo vrsto zgodovinsko-slovstvenih in kritičnih spisov, izmed katerih so najbolj imenitni: „Istorija ruskoj etnografii“ (4 zv.), „Istorija ruskoj literatury“ (4 zv.), „Obzor istorii slavjanskih literatur.“ Prva izdaja le-tega spisa je izšla 1865. l., druga 1881., in sedaj se pripravlja,

kakor poroča „Ruskaja Mysl“, tretja izdaja. V vseh Pypinovih spisih se kaže Pypinu vrojeni znanstveni takt, ki vse trditve opira na znanstvena preiskovanja na polju narodnosti in zgodovine. Pypin nikjer ničesar ne idealizira in tudi ničesar aristokratsko ne prezira. Kot slavist se bori v svojih spisih proti mističnemu hvalisanju vsega, kar je slovansko, in proti onim prenapetim rusofilom, ki hočejo uničiti Poljsko, ki tajijo obstanek maloruske narodnosti ali pa govoré o „beogradski guberniji“ ter o „bolgarski nehvaležnosti.“

V. A. Slêpcov. Letos je minulo 25 let, kar je umrl ruski pisatelj V. A. Slêpcov (roj. 17. jul. 1836.). Slêpcov spada k tistim ljudem in pisateljem, ki imajo ne samo v življenju, temveč tudi po smrti „smolo“. Naj se je lotil tega ali onega, nič se mu ni posrečilo. Slêpcov je prirejal predavanja za ženske, ustanavljal društva za zboljšanje obstanka omikanega proletariata, ustanavljal gledališka društva itd.; za vse to je porabil vse svoje moči, energijo, čas, toda vse to ni imelo uspeha. A tega se Slêpcov ni ustrašil; navzlic vsem oviram je nadaljeval svoje sisifovsko delo. Tudi njegova pisateljska nadarjenost se je malo upoštevala, akopram je njegovo večje delo „Trudnoe vremja“ zelo zanimivo. Po smrti je bil Slêpcov popolnoma pozabljen. Njegovi zbrani spisi so se slabo razpečavali; kritika jih skoraj niti ni omenila. Letos, ko je minulo 25 let od njegove smrti, se je napisalo le nekoliko površnih člankov o njegovem delovanju, iz katerih se vidi, da še danes ni njegovo delo dovolj ocenjeno. L. N. Tolstoj je nazval Slêpcova in Čechova najboljša humorista po Gogolu. Kdor je čital njegovo „Spêvku“, „Mertvove têlo“, „Svinju“, bode gotovo pritrtil besedam Tolstega.

Slovstveni proizvodi L. N. Tolstega. D. Mostovov podaja zanimive podatke o slovstvenem delovanju in pomenu L. N. Tolstega. Za 50 let se je razširilo na Ruskem 4,557.219 iztisov spisov Tolstega. V tem številu niso oni spisi, kateri so se največ razširili, n. pr. „Voskresenie“, „Krejcerova sonata“ in dr. Ako bi se k temu tudi le-ti spisi priračunili, potem so se njegovi spisi izdali v 9—10 milijonih iztisov. Če se k temu priračunijo vsi raznojezični prevodi njegovih spisov, razširili so se spisi Tolstega v 20—25 mil. iztisov. Ako se k temu prištejejo vsi še oni spisi, ki so izšli v periodičnih izdajah (mesečnikih, tednikih itd.), so se izdali vsi spisi Tolstega v 30—40 mil. iztisih.

Slovanska enciklopedija. V znanstveni akademiji v Petrogradu od 23.—28. aprila je imel svoje posvetovanje shod slavistov. Pri tem posvetovanju se je sklenilo, da bode l. 1904. v septembru skupen shod vseh slavistov. Oddelki shoda bodo: 1. za jezik, 2. narodopis, 3. slovstvo, 4. zgodovino, 5. arheologijo, 6. pravo, 7. splošna vprašanja. — Shod slavistov bode tudi oskrbel izdajo slovanske enciklopedije. Po predlogu akademika A. Šahmatova bode slovanska enci-

klopedija podajala nauk o slovanskih jezikih iz preteklosti in sedanjosti, o slovanskih slovstvih in umetnostih, o zgodovini omike, o narodopisu. Slovanska enciklopedija bode obširna kakor je obširen slovanski svet in se bode izdala v ruskem jeziku. Zalagateljica bode ruska znanstvena akademija.

Število izdanih knjig v Petrogradu. Za pol leta (od 1. januarja do 1. julija) lanskega leta se je izdalo v Petrogradu veliko število knjig: pod 1699 naslovi 7,572.220 iztisov. Omeniti treba, da Petrograd, kar se tiče tiskovnih razmer, stoji v Rusiji na prvem mestu. Izmed tega števila knjig je izšlo: leposlovnih 1,977.911 izt. (Na izdajo Gogolovih spisov pripada 1,070.100 izt.). Znanstvene knjige so izšle v 3,348.142 izt. Knjige za ljudske šole so izšle v 1,633.993 izt. Drugih knjig je izšlo 438 v 1,236.167 iztisih.

Nietzsche v Rusih. „Russkoje Bogatstvo“ je objavilo Gelbrotov članek „Nietzsche in Gorkij“, v katerem primerja pisatelj nazore ruskega leposlovca in znanega nemškega filozofa. „Mir božji“ je objavil podoben članek Kejzinov „Dostojevskij in Nietzsche“.

P. Angelo Secchi.

(Konec.)

Na stari zvezdarni je postavil Pij IX. magnetiški observatorij. Veliko truda je stalo, da so odstranili iz poslopja vse železo, ki vpliva na magnet, in vse nadomestili z lesom. Pij IX. je ponudil Secchiju v znanstvene poizkuse 40 milj dolgo žico, s katero je opazoval neutrudljivi učenjak, kako električni toki vplivajo na magnet. Njegova največja zasluga pa je njegov meteorograf. Meteorograf je orodje, ki samo od sebe od minute do minute piše na papir zračni tlak, temperaturo in množino vlage. Česar bi deset opazovalcev ne storilo, opravi meteorograf sam. Secchijeva iznajdba je bila razstavljen na pariški razstavi. Na razstavi so mu priznali veliko zlato svetinjo, ki mu jo je pripel na prsi Napoleon III. v navzočnosti avstrijskega in braziljanskega cesarja, belgijskega in pruskega kralja. Napoleon ga je imenoval častnikom častne legije, v Braziliji je dobil za izvenredno iznajdbo svetinjo zlate rože.

Če hoče zvezdoznanec opazovati solnce, mesec in zvezde, in določiti na nebu, kje stojé, mora tudi vedeti, kje na zemlji stoji njegova zvezdarna. Tudi Secchi je natanko hotel določiti kraj svoje zvezdarne. Že njegov prednik Boscovich je meril meridijan ob rimski cesti Via Appia. Secchi je njegovo delo nadaljeval in v šestih mesecih dovršil. Vsled tega so ga leta 1868. poklicali celo v komisijo za merjenje meridijana v srednji Evropi.

Secchijeva učenost je jela sloveti po vsem svetu. Laška vlada bi ga bila rada pridobila zase. Ponujala mu je mesto profesorja astrofizike in meteorologije na rimski univerzi „Sapienza“, kar je pa značajni Secchi odklonil. Ponujali so mu vodstvo nad vsemi

laškim zvezdarnami, obljubovali mu celo senatorsko čast. A Secchi se ni dal vjeti v framasonske zanjke. Zato ga je jela vlada sovražiti in praganjati. Vlada, ki je oropala papeža njegovih dežel, ki je zaprla samostane in pregnala redovnike, tudi ni prizanesla jezuitom v rimskem kolegiju. Polastila se je poslopja, dovolila jim je pa stanovati v temnem skrajnem delu, kjer je imel Secchi svoj magnetiški observatorij. A tako ni smelo in ni moglo ostati dolgo časa. Framasoni so iskali povoda, da bi jezuite iztirali. Povod so kmalu našli.

L. 1872. je bila v Parizu mednarodna konferenca, ki naj bi določila metersko mero. Secchi, največji učenjak, se je te konference udeležil in se je imenoval zastopnika papeževe vlade. Laška vlada se je čutila užaljeno in je zahtevala, naj se Secchi izključi iz konference. Učenjaki svojega tovariša niso mogli tako žaliti in so vplivali na Secchija, da se je imenoval zastopnika apostolskega stola. S tem pa laški fanatiki niso bili zadovoljni in so svojo zahtevo ponovili. To je komisiji vendarle jelo presedati: da je bil mir, so izključili italijanske zastopnike.

Tega udarca ohola laška vlada ni mogla pozabiti. Začela je praganjati Secchija. Izključili so ga iz akademije „dei Nuovi Lincei“. To akademijo je obnovil Pij IX., in Secchi ji je več let predsedoval. Pijemontezi pa so se polastili njenega premoženja in akademijo spremenili v kraljevo akademijo; Secchija in druge njemu zveste ude so izključili. Bil je Secchi tudi ud družbe „Collegio filosofico“. Kot tak je imel pravico do pokojnine, katero pa mu je laška vlada odrekla.

L. 1873. se je začelo za Secchija novo trpljenje. V zbornici so predlagali zakon, naj se jezuitje razdružijo. Zakon je bil sprejet. Vlada se je polastila celega poslopja rimskega kolegija in premoženja in je jezuite s silo iztirala. Pijemonteški biriči so vdrli tudi v zvezdarno, a Secchi se jim je odločno uprl. Nad tem nasilstvom se je zgražala vsa omikana Evropa. Vlada se je zbala in je Secchiju dovolila, da sme ostati, a v kakšni službi? Bil je ločen od svojih tovarišev, vodja papeževe zvezdarne se ni smel imenovati, tega bi vlada ne prenesla, uradnik pijemonteške vlade pa Secchi ni hotel biti. Vdal se je usodi in mirno trpel v svojem srcu. Pustili so mu le še magnetiški observatorij, zakaj vladó je bilo vendar le sram, slavnega nčenjaka s silo iztirati in ga brez kruha postaviti na cesto. Le Evropi se je zahvaliti, da je Secchi umrl v Rimu in ni trpel v pregnanstvu.

V tem trpljenju je iskal tolažbe le še v mislih na smrt. Vsled naporenega dela, bridkosti in žalosti so jele pešati njegove moči. Skrb, kaj bo z zvezdarno po smrti, mu ni dala miru. L. 1876. je začel tožiti svojim prijateljem, kako hitro mu pešajo oči in ginejo telesne sile. Vsa večja dela je moral prepušiti svojim tovarišem; on jih je le še nadziral. A

tudi bolan ni mogel biti brez dela. Delati mu je bilo kakor prirodno. V tem času svoje bolezni je v temnem mrzlem kotu kot jetnik opazoval, odkril in spisal več, kakor kdaj prej. Spisati je hotel novo knjigo: „Rimsko meteorologijo“. Že je začel prve strani, ko ga je položila bolezen na posteljo. Ni končal svojega dela.

Med boleznijo ga je bruseljska akademija povabila na predavanje. Secchi je ponudbo z veseljem sprejel, a zdravniki so mu odločno prepovedali potovati se na pot. Moral se je vdati in bridko je tožil: „V Rimu smo že toliko izgubili, da se bojé z meno

novembra, ko je zatopljen v misli sedel v samotni sobi sredi svojih knjig. Nenadoma ga obišče menih. Bil je jezuit Denza, Secchijev naslednik, ki ga je ljubil kakor svojega brata. Razveselil se ga je Secchi in mu je začel tožiti svoje bolečine. Vtem pride brzovjav: „Dunajski zvezdoznanec Karol Littrov je umrl.“ Smehljaje pogleda Secchi prijatelju v oči in reče: „Zdaj pride vrsta na me.“ Vdal se je v božjo voljo in mirno trpel neznosne bolečine. Prijatelji, ki so ga obiskovali, so bili večkrat do solz ganjeni. Vselej jih je prosil, naj mu odpusté, če je koga kdaj razžalil.

Župna cerkev v Kočevju.

izgubiti edino to, kar nam je še ostalo.“ Neizrečeno se je bal za zvezdarno in svoje daljnoglede, kaj se bo ž njimi zgodilo po njegovi smrti. In kako tudi ne? Sedemindvajset let je živel v tej zvezdarni, za njo je delal, za njo je žrtvoval vse svoje moči. In kdo naj popiše njegov nemir, kadar je pomislil: vse to bo padlo v roparske roke . . .

Sredi l. 1877. se mu je bolezen jela hujšati. V želodcu so ga napadale hude bolečine. Zdravniki še niso spoznali nevarnosti, četudi so vsa znamenja kazala, da je pomoč brezuspešna. Užival je le tekočine. Jel je resno misliti na smrt. Bilo je meseca

Bolezen je napredovala. Zdravniki so mu svetovali, naj izpremeni zrak. Preselil se je v neko vilo blizu Florence, a srce ga je vleklo nazaj v Rim k prijateljem, h knjigam, k zvezdarni. Hotel je vse še enkrat videti. „Še ga vidim“, piše njegov učenec, „kako se je zadnjikrat opotekal po stopnjicah v zvezdarno; še ga vidim, kako je prijemal v roke svoje instrumente; še ga vidim, kako se je dotaknil daljnogleda, ki ga je z očetovsko ljubeznijo imenoval: O moj Merzov daljnogled! Gledam ga, kako ginljivo se je za vselej poslovil od zvezdarne.“

Meseca januarja je legel. Zvezdoznanci, učenjaki, prijatelji so hiteli iz vseh krajev, da so slavnega jezuita tolažili in ga še enkrat videli. Svet se je ustrašil novice: Secchi umira. Dan za dnem so časniki prinašali poročila o njegovi bolezni.

Vse je trla skrb, kaj bo po njegovi smrti z zvezdarno. Secchi je pisal zadnje pismo kralju Humbertu in ga prosil, naj po njegovi smrti prizanese zvezdarni. Kralj je obljubil, Secchi se je utolažil in mirno je pričakoval smrti. Ko bi bil takrat vedel, kako malo je bila vredna kraljeva beseda, kako težko težko bi se bil ločil od sveta! Ni preteklo leto po njegovi smrti, ko so pijemonteški biriči vdrli v zvezdarno, v kraljevem imenu prijeli Secchijevega naslednika, jezuita Donza, in ga vrgli na cesto v istem času, ko je ista italijanska vlada Secchiju postavila spomenik na prijaznem Monte Pinciju.

Pij IX. se je zelo zanimal za bolnega Secchija. Imenoval ga je svojega sina, imenoval ga je vrednega sina sv. Ignacija. A papež Pij IX. je umrl dvajset dni pred njim. Hud udarec je bila za Secchija papeževa smrt. Tolažil se je: „Kmalu ga bom videl v nebesih. Pij je umrl, kmalu pridem za njim.“ Zadnje dni pred smrtjo se je pogovarjal le o Bogu in božjih stvareh. Večkrat se je izrazil, kako lahko in srečno umre, ker se je ves čas svojega življenja trudil le za božjo čast in slavo katoliške cerkve. 26. februarja je prisijalo solnce z vso svojo krasoto, kakor bi se mu hotelo še enkrat zahvaliti, da je odkrival njegove skrivnosti. Zvečer ob sedmih je mirno zaspal v Gospodu.

Bliskoma se je raznesla vest po vsej zemlji: Secchi je umrl. Zdaj je svet spoznal, kaj je izgubil s Secchijem. Pogreba so se udeležili kardinali, prelatje, učenjaki, akademije, plemenitaši, celo laški ministri, profesorji iz vseh krajev in brez števila ljudstva. Pokopali so ga 28. svečana na pokopališču S. Lorenzo fuori le Mura, kjer št. XXXVIII. kaže, kje slavni Secchi pričakuje svojega vstajenja.

Secchi je bil po svojem značaju kolerik. Razburila ga je često vsaka zapreka v znanstvenem raziskavanju in opazovanju. Takrat so trpeli njegovi tovariši. A hitro se je umiril in je prosil odpuščanja. Sicer je bil dobrega in prijaznega srca. S svojim ljubeznivim nasmehom je vsacega pridobil zase. Z obraza mu je sijal svet mir. Bil je odkrit in preprost. V obleki se mu je skoro kazala nekaka zanemarjenost. Z učenci je prijazno občeval. O svojem učitelju Piancianiju je pisal: „Življenje pisateljevo in učenjakovo je učenje. Njegova dela so knjige.“ Te besede veljajo tudi o njem. V 28 letih je spisal okoli 800 razprav in knjig, tako da je vsakih štirinajst dni zasnoval novo razpravo, osvetlil in razložil novo znanstveno vprašanje. Ob Eulerjevi smrti je pisal Coudoret: „Nehal je živeti in računati“, o Secchiju bi lahko rekli: „Nehal je živeti in opazovati“. Celo svoje življenje je delal in molil. Svoje duhovske dolžnosti je vestno izpolnoval, vsak dan je maševal, opravil brevir in molil sv. rožni venec. Vera mu je bila mati znanosti. S svojim življenjem je ovrigel princip modernih učenjakov: Kjer se začne vera, se neha veda. Njegovo knjigo „Solnce“ in „Enotnost naravnih sil“ primerjamo lahko z Humboldtovim „Kosmos“. A kaka razlika! Humboldt se skrbno ogiblje božjega imena, kakor bi se ga bal, Secchi poveljuje Boga v svojih delih: Humboldt in Secchi sta si v tem oziru kakor luč in tema, dan in noč.

S Secchijem je izgubila katoliška cerkev največjega učenjaka. Zaslovel je po svetu s svojimi iznajdbami in knjigami. Iznašel je meteorograf, spektroskop in helioskop. Njegova najimenitnejša dela so: „Solnce“, „Zvezde“ in „Enotnost naravnih sil“. V svojih spisih zagovarja atomizem, vse naravne pojave razlaga mehanično do skrajnosti. Od svojih

tovarišev pa se loči v tem, da logično sklepa na Boga, Stvarnika krasne narave. V svojih spisih odločno pobija darvinizem in materializem. J. S.

Zgodovino Leona XIII. piše grof Soderini. Papež Leon XIII. mu je že dal v uporabo razne podatke iz svojega življenja, ki so doslej še neznani, in kardinal Rampolla mu je prepustil v poročevanje mnogo važnih listin, tako da bo Soderini mogel sestaviti natančno sliko Leonovega pontifikata. Marsikaj je napisal že, ko je bil papež še živ, a ta ni hotel nikdar prebrati, kar je Soderini o njem napisal, da varuje pisatelju popolno prostost.

Doslej neznano Rubensovo sliko so našli v posesti avstrijske vladarske rodbine. Slika ima znak: „P. P. Rubens 1630.“ Nekoliko jo bodo restavriral in potem izročili umetniškemu muzeju.

Leonarda da Vinci slavná slika „Zadnja večerja“, katera je napolnila Goetheja s tolikim občudovanjem in katere posnetki so razširjeni po celem svetu — je izginila. Leonardo da Vinci je naslikal „Zadnjo večerjo“ na steno obednice v samostanu „Santa Maria della Grazia“ v Milanu. V teku stoletij je slika zelo trpela. Menihe so izgnali iz samostana, kateri je moral služiti raznim namenom. Novi stanovalci niso imeli zmisla za umetnost. Zdaj je v bivšem samostanu italijanska vojašnica. Vlada je obednico odločila od vojašnice, da so hodili tujci in ljubitelji umetnosti občudovat Leonardovo sliko. Zdaj pa se je stena podrla in z njo je izginila ena najimenitnejših slik, kar jih je ustvarila umetniška roka.

Ignacio Zuloaga. Španska slikarska šola, katera se ponaša s slavnimi imeni Velasquez, Murillo, Zurbaran, je dobila zopet mladega umetnika, ki je dosegel svetovno slavo in katerega slike so že v najboljših evropskih galerijah. Ta je Ignacio Zuloaga, star šele 33 let. Njegovo ime je znano šele malo časa. L. 1900. je poslal Zuloaga dve sliki na pariško svetovno razstavo. A tam so jih — zavrnil. Urednik španskega oddelka jih ni smatral za vredne, da bi jih razstavil. Nato pošlje Zuloaga isti sliki na razstavo „Libre Esthetique“ v Bruselju. Tu sta zbudili veliko pozornost in sta zdaj obe v umetniški galeriji. Tako se včasih motijo estetiki. Zuloaga slika življenje španskega ljudstva. Vsi tipi so popolnoma španski. Umetnik visoko čisla stare španske slikarje in je nabral mnogo njihovih slik v dragoceno zbirko.

Edvard Grieg, slavni severni skladatelj, je pred kratkim praznoval v Bergenu svojo šestdesetletnico. Izmed njegovih skladb je znana zlasti „Solveigova pesem.“ Njegov rojak Sjorgen, znan po simfonijah in narodnih napevih, je praznoval svojo petdesetletnico.

Imenitna pesnica je japonska kraljica. Zanima se za vsa umetniška in slovstvena dela, posebno za izobrazbo ženske mladine.

John Bull „pesmi“. Londonski tednik „The Academy and Literature“ zbuja pesniško žilo svojih čitateljev na poseben način. Vsak teden razpiše en cekin kot nagrado za najboljšo pesem o določenem predmetu. Dne 14. avgusta je razpisal nagrado za pesem na spomin o psu. Dobil je 34 pesem, ki objokujejo pasjo izgubo na način, ki je umljiv samo posebnim ljubiteljem te sicer jako koristne domače živali. Nagrado je dobil neki Bordman, katerega precej dolga elegija na „ljubega starega psa“ se končuje z ginljivo kitico: „Človek pridržuje neumrljivo življenje samo sebi za plačilo. A nebo, jaz to čutim, bi izgubilo popolnost, ako ne bi ti, o Traddles, bival v njem.“ Za prihodnji teden je razpisala „Academy“ nagrado za pesem o mački, a z dostavkom, da ne sme presegati 250 besedi. Pri takih pesmih se je torej najbolj bati tega, da ne bi bile — predolge.

Gledišče in moralna vzgoja. Mnogokrat se govori in piše, da ljudstvu ni treba cerkva, ako mu gledišče nadomestuje moralno in estetično vzgojo. Neki ameriški „clergyman“, Cyrus Townsend Brady, je zato prošlo zimo v New Yorku zasledoval vse glediške predstave razen navadnih glum. Izmed dvaindvajsetih iger je bilo štirinajst popolnoma nemoralnih; štiri so bile tako neumne, da jih je ljudstvo gledalo sploh le zaradi uprizoritve; le štiri so bile zares zmožne zadostiti boljšemu okusu, med njimi Shakespearjev „Julij Cezar“. Tako gledišče vsekako ne more dati ljudstvu niti najpotrebnejših etičnih pojmov.

Šola za časnikarje. „The Columbia University“ v New-Yorku je s stroškom dveh milijonov dolarjev ustanovila šolo za časnikarje. Tu bodo poučevali o organizaciji, uredništvu in upravništvu časnikov, o tiskarstvu, o morali in zgodovini časopisja ter o slovstvenih oblikah. Profesorji bodo bivši politiki, diplomatje in odlični časnikarji. Namen te šole ni le, da pripravlja mlade ljudi na njihov prihodnji poklic, ampak tudi, da dvigne omiko in nrvnost časopisja.

Izdelovanje kipov s strojem. Sir A. Conan Doyle je z obžalovanjem opazoval, koliko truda stane kiparje izdelovanje njih umetniških proizvodov. Kipar si naredi najprej model in potem najame klesarje, ki iz velikih skal izklešejo najprej sirovo podobo, katero potem umetnik sam natančno izdela. Sir Doyle je zato iznašel stroj, ki hitro opravi ono delo, za katero rabijo klesarji mnogo časa in truda. Stroj, ki ga žene plin, postavimo k podobi, po kateri hočemo izdelati kipe, in k stroju toliko kamenov ali lesenih brun, kolikor želimo kipov. Umetnik sede k modelu in leseni kazavec počasi premika po njegovi površini. Kakor se giblje kazavec, tako klešejo dleta sirovo skalo v poljubnem številu. Doyle pravi, da

je mogoče z njegovim strojem tudi po živih modelih narediti natančne podobe. A to še ni preizkušeno, ker doslej še ni nihče hotel vtakniti svoje glave v njegov stroj.

Nova teorija o nastanku živalskih in rastlinskih vrst. Zoper Darwinovo teorijo, katera uči, da vrste niso stalne, ampak da se po „prirodni izberi“ in po „boju za obstanek“ razvijajo vedno nove vrste, se je navedlo že toliko dejstev, da je izjavil prirodoslovec Vries Delage: „Če bi imeli kako drugo teorijo poleg descendenčne podmene, ki bi nam „znanstveno“ razlagala nastanek vrst, bi mnogo prirodoslovcev zapustilo svoje sedanje mnenje kot ne dovolj utemeljeno.“ Tako novo teorijo objavlja zdaj Holanec Hugo de Vries. Imenuje jo „teorijo izpremembe.“ Kot dokazano dejstvo smatra de Vries načelo, da so vrste neizpremenljive. A take niso bile vedno, ampak vsaka vrsta ima poleg dobe stalnosti tudi neko „mladostno dobo izpremembe“. V tej dobi je silno plodovita in rodi mnogo novih vrst, katere postanejo pozneje tako stanovitne, kakor jih vidimo danes. Izkušnja govori proti Darwinu. Sedanje vrste ne kažejo volje, da bi se izpremenile, ampak izpremembe se dosejajo le na umeten način, in te nove mešane vrste nimajo tendence do nadaljnih izprememb, ampak do povratka v prirodno prvotno stanje. Pri Darwinu so izpremembe čisto individualne in slučajne, Vries pa trdi, da so to fiziološke izpremembe, katerih se udeležuje cela vrsta. Vries trdi, da je našel drevo, katero je sedaj ravno v dobi izpremembe. To je baje *Oenothera Lamarckiana*, presajena iz Virginije na Holandsko. — Ker ta teorija načelno podira temelje, na katerih je Darwin zidal svoj sestav, je pač umljivo, da je zbudila pozornost. Videli bomo, kako bodo darwinisti branili svojo podmeno.

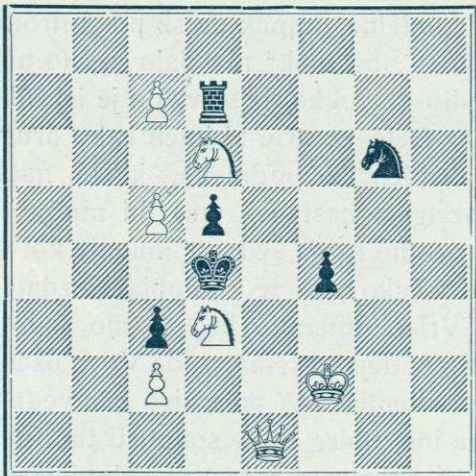
Električna luč v piramidah. Čudili bi se stari faraoni, ako bi njihove oči videle, kaj se godi v njihovih orjaških grobovih, kjer so tisočletja mirno spali. Zdaj so napeljali že v šest kraljevih grobov egiptovskih električno razvetljavo. Amenot I., Ramzes I., Seti I., Ramzes III., Ramzes V. in IX. bi danes lahko pri električni luči brali svoje hieroglife. Doslej so hodili v piramide z bakljami. Te so pa tako zaka-dile stene, da so se napisu že težko brali. Zato so jih nadomestili z elektriko.

Brzjavljenje brez žic, katero je iznašel Italijan Marconi, se vedno bolj uporablja. Ustanovljenih je že mnogo brzjavljnih postaj. V Ameriki izhaja list „Brezžičnik“, kateri prinaša samo brzjave, ki jih je dobil po tej poti. Tudi razni angleški in francoski politični listi dobivajo že brzjave po tej poti čez ocean. Upajmo, da doseže ta najnovejša iznajdba tudi nas Slovence! —

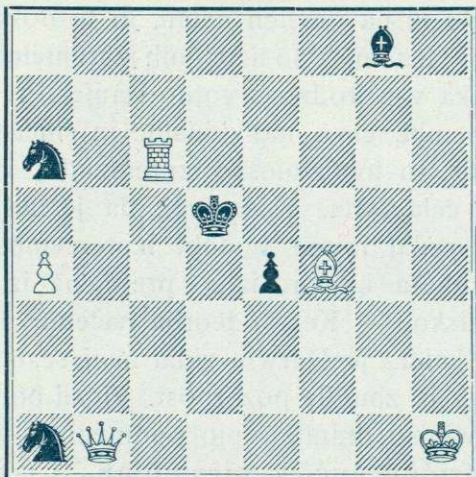
ŠAH.

Naloga št. 94.
R. Braune (Kočevje).
Original.

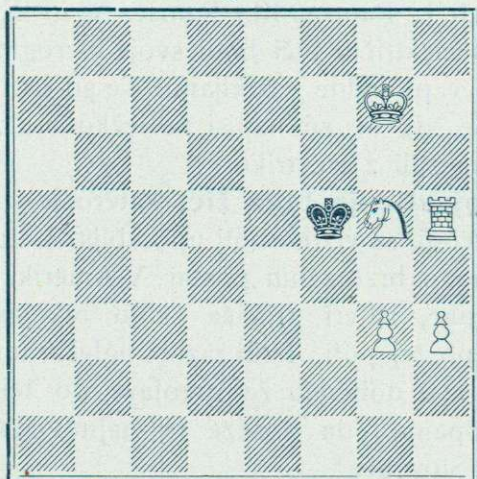
Mat v drugi potezi.

Naloga št. 95.
A. Uršič (Orehek).
Original.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 96.
Dr. Mazel.
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 97.

O. Brenander.

Beli: K h7, D d7, S g4, p h2.

Črni: K g5, p e7, f4, h5.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 98.

H. Bennecke.

Beli: K d2, D e1, T a2, L d8.

Črni: K a4, p a3, b5, b7, d4, d7.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 99.

Dr. Galicki.

Beli: K h8, D b7, L c8, S d5, p c5, f2, g3.

Črni: K e5, S g8, h2, p d4.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v št. 7: Št. 83. 1. Kf5, Ke5; 2. Dc5, Kf5; 3. Lf7 mat; 1... Kxd5; 2. Db6; Ke5; 3. Dc5 mat. Št. 84. 1. De6, g2; 2. Dg4 ♘; 3. Dh4 (g2) mat; 1... Kh1. 2. Dg3+ itd.; 1... Kg1; 2. De2 itd. Št. 85. 1. Sb4 ♘, 2. S. T. mat. Št. 86. 1. Ke3, Kh6; 2. Dg2, Kh5; 3. Dg5 mat; 1... h6; 2. Kf4, Kh4; 3. Dh1 mat. Št. 87. 1. Db1 ♘ 2. D S p mat! Št. 88. 1. Da2! ♘ 2. D, S, L mat.

Šahovske novice.

Umrli papež Leo XIII. je bil velik ljubitelj šaha; igral je s P. Guila, kateri je stanoval v Vatikanu. — V turnirju „Wendrovec“ je dobil prvo darilo ex aequo naš sotrudnik V. Košek. Častitamo! Enako tudi g. R. Braune-ju na častnem priznanju. — Gospod Aleks. Wagner, c. kr. žel. inženir, nam je poslal lepo dvozložko, katero priobčimo prihodnjič. Hvala! — V založništvu C. Brügel & Sohn v Ausbachu na Bavarskem je izšla zbirka 200 dvo- in 200 trozložk. Priredil je zbirki A. M. Weiss. Cena 1 marko. Obe zbirki priporočamo šaholjubom, dasi želimo M. Weiss-u nekoliko več pozornosti pri prirejevanju, ako bo še kaj priredil. Najbolje bi bilo, ako se dotiska 200 dvozložkam — popravek rešitev in diagramov! Popotniki na ladjah „Zeeland“ in „Minneha“ so igrali med seboj na potu v Novi-York po brezžičnem telegrafu; četrti dan je bila partija končana. — Komponistom: „Britisch Chess Magazine“ razpisuje 12. mednarodni turnir za trozložke. Sme se porabiti največ 11 podob (pešce všteti). Največ 4 naloge pod navadnimi pogoji je poslati na Mr. B. G. Laws, 21 Nelson Road, Strand Geen, London N. — „Aftonbladet“ razpisuje 5. mednar. turnir za trozložke. Poslati na: R. Sahlberg: Stockholm Mamskilnadsgatan 11. „Sydney Morning Herald“ razpisuje turnir za dvozložke; na list — „Sydneyetc“ v Avstraliji.

Našim reševalcem nalog za nagrado: Obrok za rešitve podaljšamo do 27. oktobra. Nal. 92. (Dr. Mazel) imej belela letalca na b1 ne na c1.

Tvrdba Jos. Lorenzi

imejtelji P. V. GRASSI

LJUBLJANA, Dunajska cesta št. 44.

Telefon št. 153.

Brzjavni naslov: LORENZI. 32 10-12

Prodaja in kupuje vsake vrste les.

ALOJZIJ KORSIKA

umetni in trgovski vrtnar v Ljubljani

ima edini res strokovno urejeno semensko trgovino, več kot 320 vrst zelenjadnih, poljskih in cvetličnih semen, vsa zanesljivo prava in dobro kalilna. — Razun tega tudi mnogovrstne rastline v loncih, sveže in suhe šopke in vence, tudi s trakovi in napismi, ter vse v to stroko spadajoče predmete po zelo nizkih cenah. Bogato ilustrirani cenik za leto 1903 je brezplačno na razpolago.

Za obilna naročila se priporočam.

Z odličnim spoštovanjem

35 9-11

Alojzij Korsika.

Stavbeno, umetno in konstrukcijsko
ključavničarstvo

JOSIP WEIBL

nasl. tvrdke J. Spreitzer

priporoča sl. občinstvu in preč. duhovščini svojo

izborna urejena delavnica

v kateri izdeljuje žično omrežje na stroj, obhajilne mize, ograje pri spomenikih in na mirodvoru, obmejno omrežje, vežna vrata umetno in preprosto izdelana, balkone, verande, paviljone, stolpne križe, štedilnike itd. itd.

**Specijaliteta: Valjični zastori —
Železne konstrukcije — Vodne sesalke — Napeljevanje vodovodov.**

Napravlja **troškovnike** in **načrte** po poljubnih risbah v različnih slogih ter pošilja poštine prosto.

24 10-12

Vse poprave izvršuje najvestnejše in zanesljivo po najnižji ceni.

Cene so primerno solidnemu delu dokaj nizke.

Prodajalna katol. tiskov. društva

v Ljubljani (prej H. Ničman)

priporoča molitvenike:

- Vedno češčenje**, v usnji K 2'40, z zlato obrezo K 3'20.
- Kruh nebeški**, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.
- Marija Devica**, v usnji K 2'40, z zlato obrezo K 3'20.
- Pot v nebesa**, za ude III. reda, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.
- Rafael**, platno K 1'50, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'—.
- Spomin na Jezusa**, trdo vezan 40 h, usnje 70 h, z zlato obrezo 96 h.
- Jezus dobri pastir**, trdo vezan 40 h, usnje 72 h, z zlato obrezo 1 K.
- Zvonček nebeški**, v usnji K 1'10, z zlato obrezo K 1'60.
- Jezus na križu**, mala izdaja, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'—.
- Jezus na križu**, z debelejšim tiskom, usnje K 1'50, z zlato obrezo K 2'20.
- Dušni vodnik**, z velikimi črkami, usnje K 2'—, z zlato obrezo K 2'60.
- Nevesta Kristusova**, v usnji K 2'48, z zl. obrezo K 3'40.
- Večna molitev**, v polusnji K 2'—, usnje K 2'40, z obrezo K 3'—.
- Pravi Marijin služabnik**, v usnji K 1'60, z zlato obrezo K 2'20.
- Presv. Srce Jezusovo**, v usnji K 1'80, z zlato obrezo K 2'40.

Dalje so tukaj na prodaj:

- Stoletna pratika**, mehko vezana K 1'30, pol platno K 1'80, pol usnje K 2'—.
- Slovenska kuharica**, (Pleiwais) mehko vezana K 3'—, trdo vezana K 3'60.
- Spevi**, 100 komadov s partituro K 1'—.
- Podobice sv. Očeta**, posamne 6 h, sto skupaj K 4'— in razne druge podobice, priproste do najfinejših.
- Križi**, leseni, za na steno, po K 2'40 3'—, 4'40 do 30'—.
- Križi s stolalom**, leseni, kovinski, razne velikosti in cene.
- Srebrne svetiljke**, raznovrstne, po K —'90, 1'30, 1'70, 2'90 i. t. d.
- Rožni venci**, raznoteri, nabrani na nit, na žico, koščeni, iz kokosa, iz bisernice i. t. d.

Iv. KORDIK v Ljubljani

trgovina z galanterijskim blagom

Prešernove (Slonove) ulice št. 10-14

priporoča svojo veliko zalogo

jedilnih in kubinskih potrebščin

iz alpake in alpaka-srebra

Predmeti iz alpake (trpežne bele kovine) veljajo:

- 1 tucat **žlic**, navadnih gld. 4'40, težkih gld. 5'50, 1 tucat **žlic** za kavo gld. 2'20, težkih gld. 2'60, 1 tucat **nožev** ali **vilic** gld. 6'—.
- Jedna **velika žlica** za mleko gld. —'80, za juho gld. 2'—.
- Noži** in **vilice** z roženim, koščanim ali trdo-lesnim ročajem: 12 parov navadnih od gld. 1'80 do gld. 3'—, 12 parov boljših od gld. 3'50 do gld. 7'50.
- Svečniki iz alpake** visoki 31 cm gld. 2'—, 24 cm gld. 2'30, 26½ cm 2'60. 21 10-12

Najcenejši nakup! 29 10-12
Solidna trgovina!

Češnik & Milavec

Ljubljana, Lingarjeva ulica.

Priporočata svojo veliko zalogo **suknenega, modnega in platnenega blaga, raznovrstnih preprog, zaves, odej i. t. d.**

Poštena, zanesljiva in točna postrežba!

Največja in najstarejša
tovarna lončenih pečij in raznih
lončenih izdelkov

Avgust Drelse v Ljubljani

(mnogokrat odlikovana).

Priporoča se sl. občinstvu in prečastiti
duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

priprosto in najfinejše izvršena v poljubnih
modernih barvah in vzorcih kar najbolj
strokovnjaški zanesljivo in trpežno po naj-
nižjih cenah. — Župniščem, samostanom
in šolam dovoljuje znaten popust.

Ilustrovani ceniki so na razpolago.

17 10-12

Sloveči profes-
sorji medicine in
zdravniki pripo-
ročajo 20 10-12

**tinkuro
za želodec**

lekarnarja
Piccoli
v Ljubljani

dvornega založnika
Nj. Svetosti papeža

kot želodec kre-
pilno, tek vzbu-
jajoče, prebavo
in telesno odpr-
tje pospešujoče
sredstvo, pose-
bno za one, ki
trpe na trajnem
zaprtju.

Razpošilja se
proti povzetju v
škatljah po 12
in več steklenic.

Odlikovana sta bila na svetovnih razstavah z diplomo in
svetinjo v Bruselju (Belgija) 1888. l., na Dunaju 1892.
Od l. 1880. do konec l. 1902. sta izdelala 90 novih orgelj
in izvršila veliko število poprav.

Priporočilna pisma najboljših veščakov so na razpolago.

BRATA ZUPAN

izdelov. orgelj v Kamnigorici, Gorenjsko

se priporočata prečastiti duhovščini in cerkvenim
oskrbništvom v izvrševanje

novih cerkvenih orgelj

in vsakovrstnih poprav. 31 10-12

Svoji k svojim, ker je to krščanska slovenska tvrdka!

Prava
Ciril in Metodova kavina primes

katero priporoča

Prva jugoslovanska tovarna za kavine surogate
v Ljubljani. 16 10-12

Prejšnji letniki *****
***** „Dom in Sveta.“

Pri upravnistvu „Dom in Sveta“,
Marijanišče — Ljubljana, se do-
bijo po znižani ceni naslednji let-
niki: 1891, 1894 in 1895 po K 4.
L. 1896. in daljnji do 1901 po K 8.
L. 1902. po K 9. * * * * *

Upravnistvo „Dom in Svet“-a.

P. n. gg. naročnikom.

Cena „Dom in Svetu“ je 9 K sedaj že drugo
leto in vendar še mnogo naročnikov pošilja po 8 K
40 h, kakor je bila prejšnja naročnina. Upravnistvo
prosi, da se p. n. naročniki blagovolijo tega spomniti,
ko obnavljajo naročnino. — Obenem prosimo gg. na-
ročnike, da blagovolijo kmalu poslati naročnino za
to leto, posebno naj še oni pohité, ki so še dolžni
za nazaj.

Za dr. Fr. Lampetov spomenik so da-
rovali: G. Mih. Debeljak v Ameriki 5 K; g. Fr. Boršt-
nar v Ameriki 2.50 K; g. Fr. Jermančič 5 K.